ډالۍ

ټولو هغو مؤمنو ملتپالو او هېوادپالو ته، چې په هېوادنۍ رغاونه یې ملت ته هوساینه او آرامي بخښلې ده.

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

مننه

د امریکا د متحده ایالتونو د سولې له انسټیټیوټ څخه د زړه له تله مننه کوو، چې د دې کتاب په خپرنې او چاپ کې يې له موږ سره مالي او تخنیکي مرسته کړې ده.

د دې کتاب د منځپانګې مسوولیت د لیکوالانو په غاړه دی او په هیڅ ډول د انسټیټیوټ د پالیسیو استازیتوب نه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کتاب ځانګړني:

د کتاب نوم: د وطن معماران دویم ټوک

لیکوالان: شاه محمود میاخیل، څېړنوال عبدالقیوم مشوانی

کمپوز: مشوانی

بریښنالیکونه:

smiakhel@gmail.com - mashwanay۲@gmail.com

د پښتی ډیزاین:

چاپ شمېر: ۲۰۰۰ټوکه

چاپ نېټه : ۱۳۹۵ل

چاپځی : - کابل، افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

(c) ketabton.com: The Digital Library

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

۱. سریزه ....الف ـ و

۲. محمدهاشم میوندوال.................................۱

۳. نوراحمد اعتمادي...................................۱۷

۴. محمد نعیم خان.....................................۲۷

۵. عبدالصمد حامد.....................................۴۳

۶. کبرا نورزۍ..۴۹

۷. ډاکټر عبدالقیوم.....................................۵۶

۸. معصومه عصمتي......................................۶۴

۹. عبدالواحد سرابي.....................................۷۳

۱۰. سهیلا صدیق.......................................۷۹

۱۱. وزیر غلام فاروق ۸۵

۱۲. عزیز الله واصفي....................................۹۰

۱۳. صالحه فاروق اعتمادي...........................۱۰۶

۱۴. میراحمد مولایي....................................۱۱۶

۱۵. عبدالحکیم کتوازی.................................۱۲۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۶. عبدالحکیم طبیبي.......................۱۴۲
۱۷. لطیف کبیر سراج.........................۱۴۷
۱۸. علي احمد جلالي.........................۱۵۵
۱۹. محمدرحیم شیدا..........................۱۷۴
۲۰. عبدالقادر قاضي..........................۱۸۰
۲۱. بهاؤالدین مجروح.........................۲۰۳
۲۲. روشندل خان..............................۲۱۴
۲۳. عبدالهادي خلیلزی.......................۲۲۸
۲۴.جنرال خاتول..............................۲۴۰
۲۵. حمید هلمندی.............................۲۴۸
۲۶. حلیمه خزان...............................۲۷۰
۲۷. مستوره شال...............................۲۷۹
۲۸. ماخذونه...................................۲۸۹

(c) ketabton.com: The Digital Library

د سر څو خبري

د وطن معماران دویم ټوک چې ستاسې په لاس کې دی، د افغانستان د مهمو او مؤثرو اشخاصو د کارونو او خدمتونو تذکره ده. هرکتاب چې چاپیږي، یو څه نیمگړتیاوې لري؛ نو په دې توگه دا او هم مخکنی ټوک له دې قاعدې نه مستثنی نهٔ دي. موږ کوشش کړی چې دویم ټوک د لومړي ټوک په پرتله ښه کړو.

د وطن معمارانو په لومړې ټوک کې تر ټولو لویه نیمگړتیا دا راپه گوته شوې وه، چې له ښځینه و پکې څوک نه وې انتخاب شوې. ډېرو ښځو دا فکر کاوه چې گوندې موږ په قصدي ډول دا کار کړی دی. پر دې سربېره پر لومړي ټوک دوه نورې نیوکې هم وې، چې یوه یې د جمهور رئیس د فرهنگي سلاکار، اسدالله غضنفر صاحب له خوا د مشورې په توگه داسې وه:

((د کتاب کاغذ ډېر ښکلی دی؛ خو د دې ترڅنگ ډېر دروند دی، که د دې په عوض متوسط وزن کاغذ انتخاب شوی وای نو زیاتې کاپۍ به یې چاپ شوې او زیاتو کسانو به ترې گټه اخیستلې وای.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم موږه لومړی ټوک څلور زره کاپۍ (دوه زره پښتو او دوه زره دري) چاپ کړی و؛ خو بیا هم هغه څلور زره کاپۍ ډېر ژر خلاصې شوې؛ نو د غضنفر صاحب دا نیوکه او مشوره سمه وه چې موږ باید تر دې هم زیات ټوکونه چاپ کړي وای؛ البته موږ دا اټکل نه شو کولای، چې دا کتاب به دومره زیات مینه وال ولري.

د کتاب د مخکتنې په ورځ د اطلاعاتو او فرهنګ د وزیر محترم عبدالباري جهاني صاحب جدي نیوکه دا وه، چې ولې له موږ "د وطن معماران" په تذکره کې د پوهاند عبدالحی حبیبي او بېنوا صاحب په څېر مهم شخصیتونه هېر شوي دي.

د جهاني صیب ګیله او نیوکه پر خپل ځای؛ خو موږ غوښتل د هغو پخوانیو دولتي چارواکو په اړه څېړنې وکړو، چې د افغانستان په فزیکي ابادۍ کې برخه درلودلې ده او د هغوی زیاترو په اړه ډېرې کمې لیکنې شوي او یا هیڅ نه دي شوي؛ نو باید د هغوی کارنامې ثبتې شي.

د هغو کسانو په اړه چې پخپله هم ډېر اثار لري او هم پرې نورو ډېرې لیکنې کړې دي؛ فکر نه کوم چې د هغوی په اړه دې موږ نوي څه درنو لوستونکو او په ځانګړي ډول ځوانانو ته وړاندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړای شو. د دغو مهمو کسانو په لېست کې د پوهاند عبدالحي حبیبي تر څنګ ډېر نور مشران لکه رښتین صاحب، خادم صاحب او په لس ګونو نور مهم لیکوال، شاعران او مؤرخین شامل دي، چې په اړه یې ښه مفصل معلومات وړاندې شوي او چاپ شوي دي.

په دې ټوک کې پر پاتې نرینه معمارانو سربېره د څو مهمو ښځینه و پېژندګلوۍ او کارنامې هم خوندي شوې دي. امېد دی چې دا سلسله دوام پیدا کړي او ډېر نور مستحق کسان، چې د افغانستان په ابادۍ او سوکالۍ کې یې په صداقت سره فعاله ونډه درلودلې ده، هم معرفي او په راتلونکې کې چاپ کړی شو. په دې دواړو ټوکونو کې چې د کومونو کسانو په اړه موږ معلومات راټول کړي او چاپ ته سپارلي دي، دا مشت نمونه خروار په توګه دي. ډېر نور شخصیتونه هم شته؛ خو د ټولو په اړه همزمان تحقیق او د هغه د چاپ اسانتیاوې امکان نه لري. زموږ هدف دا و او دی، چې خپل ولس او ځوانانو ته د خپل هېواد په ابادۍ کې د برخي اخیستنې لپاره د ښو کارونو او اشخاصو یو څو نمونې وړاندې کړو. په دویم ټوک کې بل نوبت دا دی، چې د څو ژوندیو نومیالیو پېژندګلوي

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم په کې راغلي ده. دا ځکه چې د چا په مړينې د هغه يادونه کوو او کارونه يې ستايو نو په ژوندونې يې هم بايد خيال وساتو او د هر چا ښو کارونو ته ښه ووايو، چې په دې توګه زموږ په ټولنه کې د ټولو وګړو تر منځ يو مثبت رقابت رامنځ ته شي او خپله انرژي په مثبتو کارونو مصرف کړو.

لکه چې د لومړي ټوک په سريزه کې مې هم ليکلي وو، دې کسانو ښايي په خپل ژوند او کارونو کې تېروتنې هم کړي؛ خو څوک چې کار کوي نو هرومرو تېروتنې هم کوي او څوک، چې کار نه کوي نو بيا خو تېروتنې هم نه رامنځ ته کېږي. موږ بايد همېشه په ټولنه کې د هغو اشخاصو او حکومتي چارواکو ښه کارونه تمثيل کړو، چې نورو ته د تشويق لامل وګرځي.

په افغاني ټولنه کې زموږ يوه لويه تېروتنه دا ده چې موږ يوازې د هر کس په منفي اړخ ډېر فکر کوو؛ خو مثبتو اړخونو ته يې کمه توجه کوو.

هسې اسانه غوندې برېښي؛ خو څېړنيزه ليکنه پراخ امکانات او پراخه سينه غواړي. داسې مه انګېرئ، چې دا کتابګوټی هم د څو کتابونو له پاڼو د يوه کتاب په بڼه رامنځ ته شوی دی. په دې کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر داسې کسان هم شته چې نه يې په اړه په تذکرو او کتابونو کې څه شته او نه يې د ټولنې اکثریت په ځانګړي ډول ځوانان له نامه سره اشنا دي.

دا کتاب نوي نسل ته دا په ډاګه کوي، چې که څه هم تېرو نظامونو ډېرې نیمګړتیاوې درلودې؛ خو د دې ترڅنګ يې د افغانستان استعدادونه روزل، د هغوی د رشد او پرمختګ لپاره يې لاره هواروله او اکثره کسان د خپل استعداد، لیاقت، پاکۍ او له خپل وطن او خلکو سره د مینې په اساس دغو لوړو پوستونو ته رسېدلي وو؛ نه د اوس په څېر په نورو اړیکو. که تاسې د دغو شخصیتونو ژوند، زده کړو او زحمت ته وګورئ؛ نو دا مسأله ډېره پکې ځلېږي؛ نو هیڅوک د اوس په څېر په پراشوټې توګه داسې لوړو موقفونو او چوکیو ته نه وو رسېدلي.

که څه هم ما د دې کتاب د اشخاصو په انتخاب، ماخذونو او فارمېټ کې زیاته برخه درلودلې ده؛ خو د تذکرې په اړه زیات ریسرچ او څېړنه عبدالقیوم زاهد مشواڼي او عزیزالله "مبارز" کړې ده؛ نو زه له دوی نه مننوی یم، چې په سختو شرایطو کې د افغانستان ګوټ ګوټ ته تللي دي. که د دوی مرسته او زحمت نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

واى؛ نو ما په ځانګړې توګه نه شو کولاى چې دا تذکره بشپړه او چاپ ته چمتو کړم. د دې کتاب زيات کرېډټ مشواڼی صاحب ته دى، چې تذکره يې ايډيټ کړې او هم يې دري ژبې ته ژباړلې ده.

په اخر کې له ټولو هغه دوستانو نه د زړه د کومي مننه کوم، چې موږ ته يې د دې شخصيتونو د غوره کولو او کتاب غني کولو په اړه لازمې مشورې راکړي دي؛ لکه پروفيسر علي احمد جلالي او کاوون کاکړ صاحب.

د خپل دفتر له همکارانواحمدطارق بهيج، عطاءالله علي زاده، عبدالوحيد صبري او رفيع الله جواد نه هم مننه کوم، چې د دې کتاب په چاپولو کې يې مرسته کړې ده.

د يوۀ متحد او سوکاله افغانستان په هيله

شاه محمود "مياخېل"

په افغانستان کې د امريکا د متحده ايالاتو د سولې د انستيټيوټ رئيس

۲۳مارچ/۲۰۱۷

وزير اکبرخان، کابل- افغانستان

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــه ظــاهر لبــاس د هيچــا مــه غــولېږه
منځ يې گوره چې چغزي دی کـه متـاک

هغه په ناڅاپي ډول او د اړيکو په مټ لوړو څوکيو ته ونهٔ رسېدهٔ، هغه دولتي دنده له عادي ماموريته پيل کړه. کورنۍ يې هم په دولت کې هغسې اثر رسوخ نه درلود، چې د هغه په برکت راڅلېدلای وای. خپله پوهه، څيرکي، زيارايستنه، صداقت او ديانت د هغه د پرمختگ او راڅلېدا تر ټولو غوره واسطې او رابطې وې. همدغه معنوي واسطې او رابطې وې، چې د منځني پوړ يو کس يې هم د عظمی صدارت تر څوکۍ ورساوه. دا شخص **محمدهاشم** نومېده او په **ميوندوال** مشهور شو.

محمدهاشم د حاجي عبدالحليم زوی پر١٣٩٨ل=١٩١٩م کال د غزني په مقر کې زوکړی دی. ميوندوال تر دولسم ټولگي پورې په حبيبيه لېسه کې زده کړې وکړې. تر فراغت وروسته پر ١٣٢١ل د

(c) ketabton.com: The Digital Library

مطبوعاتو په مستقل ریاست کې مقرر شو او ډېر ژر د انیس جریدې د مدیر په توګه وګومارل شو. د خپل ماموریت په لومړیو کې یې "پردیس" تخلص کاوۀ. بیا په هرات کې د اتفاق اسلام ورځپاڼې مدیر وګومارل شو. څه موده وروسته کابل ته راغی لومړی ځل د دایرة المعارف عمومي مدیر او بیا د انیس ورځپاڼې مدیر مقرر شو.

د محمدداؤدخان د صدارت په پیل کې د مطبوعاتو د خپلواک رئیس په توګه په کابینه کې شامل شو. د مطبوعاتو تر مستقل ریاست وروسته د پاچا مطبوعاتي مشاور شو؛ خو یو کال وروسته یو ځل بیا د مطبوعاتو د مستقل رئیس په توګه وګومارل شو.

په بهرنیو چارو وزارت کې د سیاسي معین په توګه او بیا په پاکستان کې د افغانستان د لوی سفیر او د دولت د فوق العاده استازي په توګه وټاکل شو. څه وخت وروسته په لندن کې د افغانستان د لوی سفیر او فوق العاده استازي په توګه او له هغه ځایه د امریکا په متحده ایالاتو کې د افغانستان د لوی سفیر او فوق العاده استازي په توګه وګومارل شو؛ خو څه وخت وروسته

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو ځل بیا په پاکستان کې د افغانستان د لوی سفیر او فوق العاده استازي په توګه وګومارل شو.

د ډاکټر محمدیوسف په لومړۍ او دویمه کابینه کې د مطبوعاتو د وزیر په تو ګه مقرر شو. د ډاکټر یوسف تر استعفی وروسته د ۱۳۴۴ل د لړم په اوومه= ۱۹۶۵اکتوبر ۲۹مه د پاچا له خوا د کابینې په جوړولو وګومارل شو.

میوندوال د اوږدۀ وخت لپاره د سردار داؤدخان او په ځانګړي ډول د هغه د ورور محمدنعیم خان ډېر نږدې ملګری و. پاچا د دۀ په ګومارنې سره غوښتل چې له داؤدخان سره خپلې اړیکي بیا جوړې کړي. میوندوال خپله کابینه په دې ډول اعلان کړه:

نور احمد اعتمادي د صدارت لومړی مرستیال او د بهرنیو چارو وزیر.

عبدالستار شالیزی د صدارت دویم مرستیال.

جنرال خان محمد خان د دفاع وزیر.

انجینر احمدالله د کورنیو چارو وزیر، وروروسته عبدالستار شالیزی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالله يفتلي د ماليې وزير، وروسته عبدالكريم حكيمي.

ډاکټر محمدعثمان انوري د پوهنې وزير.

محمدحسين مسا د فوايد عامې وزير، وروسته انجينر احمدالله.

انجينر عبدالصمد سليم د کانونو او صنايعو وزير.

مير محمداکبر رضا د کرنې وزير.

محمدعثمان صدقي د اطلاعاتو او کولتور وزير، وروسته عبدالرؤف بېنوا.

ډاکټر نورعلي د سوداګرۍ وزير.

عبدالحکيم ضيايي د پلان وزير وروسته عبدالله يفتلي.

محمدعثمان انوري د عامې روغتيا وزير، وروسته پېغله کبرا نورزۍ.

ډاکټر محمدحيدر د مخابراتو وزير، وروسته عبدالکريم حکيمي.

عبدالله يفتلی مشاور وزير.

محمدخالد روښان د قبايلو مستقل رئيس.

عبدالغفور روان فرهادي د وزيرانو شورا منشي.

ميوندوال په خپله دوره کې د اساسي قانون تسويدوونکو هيڅ يوه ته مهمه دولتي دنده ورنه کړه. ډاکټر محمديوسف يې په بن

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې سفير وټاکه. سيد شمس الدين يو کال وروسته په قاهره کې سفير شو. رشتيا وزګار پاتې شو، شفيق او عبدالصمد حميد ته داسې پستونه ورکړی شول، چې د هېواد په ورځنيو چارو کې يې لاسوهنه نه شوه کولای.

خليل الله خليلي يې د١٣٤٥ل=١٩٦٦م په مارچ کې په سعودي عربستان کې سفير وټاکه. خليلي د ډاکټر يوسف د حکومت په راپرځولو کې عمده نقش درلود، دا وخت يې د حکومت د يوه مخالف دريځ خپل کړی و او ميوندوال ته ترې د ستونزو راولاړولو وېره موجوده وه.

ميوندوال له پاچا محمدظاهرخان سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

میوندوال د صدارت د دندې تر پیل یوه میاشت وروسته لیږې پرتو سیمو ته په چورلکې کې سفرونه پیل کړل. دا پروګرام یې " خلکو ته ورځم" ونوماوه. هغه غوښتل له دې لارې له خلکو سره نیغ په نیغه خبرې اترې وشي او د هغو غوښتنې او نظریات په حکومت کې منعکس شي.

میوندوال د خپلې دورې په پیل کې اعلان وکړ، چې کابینه یې لېواله ده په افغانستان کې د نویو افکارو او نظریاتو استازیتوب او د خلکو د مدني حقونو په ورکړه کې مرسته وکړي. په همدې دوره کې د احزابو قانون طرح شو. مطبوعاتو په نسبي ډول خپلواکي ومونده، د دولت له چوکاټه بهر په لومړي ځل ځینې مطبوعات راوځلېدل. په۱۳۴۵ل= ۱۹۶۶م کې "پیام امروز" د لومړنۍ خصوصي ورځپاڼې په توګه خپره شوه. "وحدت" ورځپاڼې هم په خپرېدو پیل وکړ چې معتدل افکار یې خپرول.

د میوندوال په دوره کې تر ټولو مهمه هماغه د ۱۳۴۴ل د لړم د ۳مې نېټې پر مظاهره چیانو د ډزو مسأله وه، چې باید حل شوې وای. د دغې پېښې د پلټنو لپاره د کورنیو چارو وزارت وګومارل شو. په پلټنو کې څرګنده شوه چې عبدالولي د ډزو قومانده ورکړې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده؛ خو د کمېسیون رپوټ هیڅکله خپور نه شو. دې لړۍ دوام وموند او چېې محصلینو له حکومته د ځینو نورو امتیازاتو غوښتنه کوله؛ لکه کامیابي دې له ٪ ۶۵څخه ٪۵۰ ته راټیټه شي، په ټولګي کې دې حاضري اجباري نه وي، ناکامانو ته دې د ازموینې دریم چانس او محصلینو ته دې د اتحادیو جوړولو اجازه ورکړی شي.

میوندوال د ۱۳۴۵ل کال د مرغومي په ۱۲مه د لغمان د سرخکانو پله پرانیسته کوي، ښي اړخ ته یې د ولسي جرګې رئیس "ډاکټر عبدالظاهر "هم لیدل کېږي.

میوندوال ته له پخواني حکومته داسې ستونزې ورپاتې وې، چې دهٔ ته یې د خپلو پروګرامونو د پلي کولو چانس ورنه کړ. دوره

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې په سياسي شخړو، لانجو، د محصلينو په مظاهرو، د ازادو جريدو په شور او ځوږ تېره شوه.

په هغه تور ولګول شو چې هغه او د حکومت ځينې وزيران يې له سي آی ای (CIA) سازمان سره همکاري لري. ميوندوال هڅه وکړه چې له دې تورونو ځان سپين کړي؛ خو د صديق فرهنګ په شمول مخالفينو يې هغه تر پای پورې په دې تور کړاوه. چپيان د هغه سخت مخالف وو، کله چې هغه په ښرګنده د روغتيايي ستونزو له امله استعفا وکړه، چپيان ډېر خوشحاله وو، ځکه که چېرې هغه بريالی شوی وای له شک پرته چې د کمونستانو پلانونه يې خنثی کول.

په۱۳۴۸ل= ۱۹۶۹م کې يې د ملي شورا د ټاکنو په ۱۳مه دوره کې ځان ونوماوهٔ؛ خو د حکومت د لاسوهنو له امله بريالی نه شو.

هغه په افغانستان کې د مترقي ډيموکراټ ګوند بنسټ کېښود. د دې ګوند مرامنامه د۱۳۴۵ل= ۱۹۶۶م په اګست کې له افغانستان راډيو څخه اعلان شوه.د دې مرامنامې بنسټ په غربي ټيپه سوسيال ډيموکراسۍ ولاړ و. اصلي سيال يې د خلق ډيموکراټيک ګوند ګڼل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېده. مترقي ډیموکراټ ګوند د مساوات په نامه خپرونه درلوده. دې ګوند، مشروطه پاچاهي، سوسیالیزم، ملیتوب او ولسواکي غوښته. هغه نظام چې دې ګوند غوښته باید د اسلام د سپېڅلي دین له قوانینو او مقرراتو سره یې سمون درلوداى. میوندوال یو فرهنګي انقلاب غوښتۀ؛ خو د دې انقلاب بنسټ باید مترقي او ډیموکراټه عقیده واى.

د میوندوال یوه پالیسي دا وه، چې ولس او حکومت سره نږدې کړي، ولس په حکومت باور وکړي او د هغو په ملاتړ او مرسته د هېواد د ترقۍ او سوکالۍ لپاره کار وکړي. د همدې موخې لپاره میوندوال په هېواد کې دننه نږدې ټولو ولایتونو ته سفرونه وکړل. له ولسونو سره یې ولیدل، د پاچا پیغامونه او سلامونه یې ورورسول او د هغوی ستونزې او عرضونه یې واورېدل. دا سفرونه پرلپسې وو او ان له یوه ولایته به یې هماغسې بل ولایت ته سفر کاوۀ. ځینې کورنې سفرونه یې دا وو:

د ۱۳۴۴ل د جدي په ۸ مه نېټه ننګرهار ته لاړ، هلته یې د فارم پر کتلو او لارښوونو سربېره په ریګ شامردخان کې د جلال آباد ښار د پراختیا نقشه وکتله او لازمې لارښوونې یې وکړې. د همدغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کال د قوس په ۱۹مه لغمان ته لاړ. د ۱۳۴۴ل په حوت کې پکتیا ته لاړ، په همدغې نېټې خوست ته لاړ او هلته یې د خوست د مېخانیکي مکتب معاینه کړ. د حوت په ۱۹مه د ځاځیو ولسوالۍ ته لاړ او په بېرته راتګ کې یې په سیدکرم کې د مچلغو بند هم له نږدې وکوت. د حوت په ۲۰ مه یې ارګون، زرمت او ګومل ته سفر وکړ.

د ۱۳۴۵ل د وري په لومړۍ نېټه سمنګانو ته ورسېد او هلته یې په ځانګړي ډول د پوهنې حالت وارزاوه. د وري پر دوېمه بلخ ولایت ته لاړ او هلته یې د نورو ادارو پر جاجولو سربېره د خواجه ګوګردک او یتیم تاق د ګاز د تصفیه خونې د بنسټ ډبره کېښوده. په همدې سفر کې یې په مزارشریف کې د شادیان پارک پرانیسته وکړه. د وري په درېیمه فاریاب ته لاړ. د وري په پنځمه یې د مزار په کلفت کې د ګاز د پایپلاین د غځېدنګ معاینه وکړه او بیا کندز ته روان شو. هلته یې د دوشي- شبرخان بندر د سرک ډمبرولو کار له نږدې وکوت او د مؤظفینو توضیحات یې واورېدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۵ل د وري په اتمه کندهار ته وخوځېد. په دې سفر کې يې ارزګان، زابل، چخانسور، هلمند او فراه ولايتونه وليدل.

د ۱۳۴۵ل د غوايي په ۲۰مه د کونړ په لور وخوځېد. د ۱۳۴۵ل د جوزا په ۱۱مه د بغلان پلخمري ته لاړ. د جوزا په ۲۰ مه د کابل-کندهار سرک د ړمبرولو د کار کتنې لپاره غزني ته لاړ. د ۱۳۴۵ل د سرطان په ۱۶مه د وازې خوا ولسوالۍ او مقر ته لاړ. د سرطان په ۱۷مه جاغوريو او مالستان ولسواليو ته لاړ او په جاغوريو کې يې د يوه پله د رغاونې د بنسټ ډبره کېښوده. د سرطان په ۱۸مه ناور ولسوالۍ ته لاړ. په دې ډول ميوندوال د هېواد بېلابېلو سيمو ته زيات سفرونه وکړل.

پر کورنيو سفرونو سربېره هغه ډېرو هېوادونو ته هم سفرونه وکړل او غوښتل يې چې له نړيوالې ټولنې سره د افغانستان اړيکي ټينګ او د هېواد د پرمختګ لپاره ورڅخه ګټه واخلي.

د ۱۳۴۴ل د مرغومي په ۲۱مه په سيمينار کې د ګډون لپاره تاشکند ته لاړ. هند ته د هند د صدراعظم لال بهادرشاه شاستري د مړي سوځولو په مراسمو کې د ګډون لپاره لاړ. ټاکل شوې وه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې شاستري له تاشکنده د یوې ورځې لپاره افغانستان ته راشي؛ خو په هماغې ټاکلې ورځې ومړ.

د ۱۳۴۴ل کال د سلواغې په ۱۲مه پخواني شوروي اتحاد ته لاړ.

د ۱۳۴۵ل د وږي په ۲۱مه یې د ترکیې د صدراعظم "سلېمان دیمیرل" په بلنه ترکیې ته سفر وکړ او د ترکیې له جمهور رئیس ښاغلی "جودت سونای" سره یې هم ولیدل. د ۱۳۴۵ل د وږي په ۲۴ مه یې متحده عربي جمهوریت ته سفر وکړ. په دې سفر کې یې د متحده عربي جمهوریت له ولسمشر "جمال عبدالناصر" سره هم ولیدل.

ښاغلی میوندوال له "جمال عبدالناصر" سره په کتنه کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۶ل د وري په درېيمه يې د امريکا د جمهور رئيس "ليندن جانسن" په بلنه امريکا ته سفر وکړ او د وري په ۷مه يې له هغه سره وليدل.

د ۱۳۴۶ل د وري په ۱۹مه يې فرانسې ته سفر وکړ او د هغه هېواد له صدراعظم او جمهور رئيس"جنرال دوګول" سره پر ليدنه سربېره يې د يونسکو له عمومې مدير "روني ماهو" سره هم وليدل.

په همدې ډول د ميوندوال په حکومت کې د نړۍ د مهمو هېوادونو صدراعظمان او جمهور رئيسان افغانستان ته راغلل. د ۱۳۴۴ل د مرغومي په ۱۱مه د پاکستان ولسمشر جنرال ايوب خان کابل ته راغی. د ميوندوال په بلنه د شوروي اتحاد صدراعظم "الکسي کاسګين" د ۱۳۴۴ل د مرغومي په ۲۴مه کابل ته راغی. تر دې د مخه د ۱۳۳۴ل په وږي کې هم هغه کابل ته راغلی و. د ۱۳۴۶ل د وري په ۲۶ مه د ملګرو ملتونو سرمنشي "اوتانت" کابل ته راغی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملګرو ملتونو سرمنشي" اوتانت" افغانستان ته د خپل سفر پر مهال د افغانستان له صدراعظم ښاغلي میوندوال سره په لیدنه کې ۱۳۴۶ د وري ۲۶مه

د چنګاښ تر کودتا نږدې دوه نیمې میاشتې وروسته شپه مهال د۱۳۵۲ل= ۱۹۷۳م د سپتمر په۲۴مه له کابل راډیو اعلان وشو، چې محمدهاشم میوندوال، خان محمدخان مرستیال، ډګر جنرال عبدالرزاق خان، د هوایي ځواکونو افسر سیدامیر، ډګروال زرغونشاه، ډګروال کواټ خان، ډګرمن مهرعلي، عارف شینواری او یو شمېر نورو د یوه بل هېواد په مرسته غوښتل چې د جمهوریت پر ضد یوه توطیه وکړي، نو هغوی ټول ونیول شول او د هغوی دا خیانت به ډېر ژر رسوا شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوولس ورځې وروسته یعنې د۱۳۵۲ل= ۱۹۷۳م کال د اکتوبر په لومړۍ نېټه بیا هم د راډیو له لارې اعلان وشو، چې میوندوال په زندان کې په خپله نکټایي ځان له مرۍ راځوړند کړی او وژلی دی.

محمدهاشم میوندوال له سلطانې میوندوال سره واده کړی؛ خو اولادونه یې نه درلودل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- پوهه، ځيرکي، زيارايستنه، صداقت او ديانت ورته تر ټولو غوره واسطې او رابطې وې.
- ملي ګټو ورته لومړيتوب درلود، ځکه خو يې د وصيت له مخې خپله شتمني تر مړينې وروسته دولت ته وبخښله.
- فکر يې نه محصوراوه او نه يې واژه، بلکې فکر ته يې وده ورکوله.
- له ولس سره يې د حکومت د نږدې کولو ښې او غوره لارې چارې خپلې کړې وې.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ډیموکراسۍ لسیزه د افغانستان په معاصر تاریخ کې د سیاسي بدلونونو له پلوه ډېره مهمه ګڼل کېږي. په دې لسیزه کې څو لومړي وزیران وټاکل او ګوښه شول. که څه هم د دې لسیزې ټول لومړي وزیران د هېواد مهمې علمي او سیاسي څېرې وې؛ خو د هغه مهال ځینې ګډوډیو او د ملت د پوهنیزې کچې ټيټوالي نړدې ټولو ته موقع ور نه کړه، چې خپلې دورې بشپړې کړي او تاریخ د هغوی د دورو په پای کې د هغو په خدمتونو او پرمختګونو بشپړ قضاوت وکړی شي؛ په دغو څېرو کې یو هم **نوراحمد اعتمادي** دی.

نوراحمد اعتمادي د غلام محمد زوی او د اعتمادالدولة عبدالقدوس خان لمسی و. اعتمادالدولة د امان الله خان په واکمنۍ کې د صدراعظم حیثیت درلود. اعتمادي هم له محمدزي کورنۍ او د سردار محمدداؤدخان له کلکو پلویانو څخه و. هغه په ۱۳۲۵ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې له سردار محمدنعیم خان سره په لندن کې د افغان سفارت د سرکاتب د کفیل په توګه دنده درلوده.

کله چې د محمدداؤدخان او محمدظاهرخان تر منځ زړه بداوی رامنځ ته شو؛ نو اعتمادي هڅه کوله چې هغوی سره پخلا کړي؛ خو څرنګه چې د دواړو تر منځ حالات ډېر خړپړ شوي وو؛ نو اعتمادي په دې کار بریالی نه شو.

کله چې محمدهاشم میوندوال تر ۱۸ورځې کم دوه کاله صدارت وروسته له چوکۍ څخه استعفی ورکړه؛ پاچا محمدظاهر د ۱۳۴۶ل د لړم په ۹ نېټه نور احمد اعتمادي د کابینې پر جوړولو وګوماره. هغه د لړم په ۲۳مه له ملي شورا رایه واخیسته او خپله کابینه یې په دې ډول اعلان کړه:

نوراحمد اعتمادي صدراعظم.

عبدالله یفتلي د صدارت لومړی مرستیال.

ډاکټر عبدالقیوم د صدارت دویم مرستیال او د پوهنې وزیر.

ستر جنرال خان محمدخان د ملي دفاع وزیر.

انجینر محمدبشیر لودین د کورنیو چارو وزیر.

عبدالصمد حمید د پلان وزیر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر محمدامان — د مالیې وزیر.

ډاکټر محمداکبر عمر — د سوداګرۍ وزیر.

انجنیر محمدیعقوب لعلی — د ټولګټو وزیر.

ډاکټر محمود حبیبي — د اطلاعاتو او کولتور وزیر.

انجنیر عظیم ګران — د مخابراتو وزیر.

پوهاند ابراهیم سراج — د عامې روغتیا وزیر.

امان الله منصوري — د کانونو او صنایعو وزیر.

عبدالحکیم — د کرنې وزیر.

مېرمن شفیقه ضیایي — مشاوره وزیره.

پوهندوی غلام علي امین — مشاور وزیر.

پوهنیار سید مسعود — د مطبوعاتو مستقل رئیس.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور احمد اعتمادي په ولسي جرگه کې

د اعتمادي د صدارات پر مهال یو ځل بیا د زده کوونکو او محصلینو مظاهرو زور واخیست او لمنه یې له کابله ان ولایتونو ته هم وغځېده. د کابل مهمو ښوونځیو او تحصیلي ادارو یو شمېر سختې غوښتنې اعلان کړې او هغه یې د اعتمادي حکومت ته راولېږلې، چې ځینې مهمې یې دا وې:

- د پولیسو کړه باید وغندل شي.
- مسوول کسان باید مجازات شي.
- هغو کسانو ته دې تاوان ورکړي، چې مالونه یې چور شوي یا تپي شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوراحمد اعتمادي او د کابينې غړي د اعتماد رايو تر اخيستلو وروسته، له پاچا
محمدظاهرخان سره په دلکشا ماڼۍ کې

- د پوهنتون په چارو کې د حکومت د نه لاسوهنې تضمين دې وشي.
- د پوهنتون په انګړ کې دې سياسي فعاليتونو ته اجازه ورکړې شي او نيول شوي شاګردان دې پرېښودل شي.

څرنګه چې حکومت دا غوښتنې ونه منلې؛ نو مظاهرې شپږ مياشتې اوږدې شوې. حکومت پوهنتون رخصت کړ، ليليه يې وتړل شوه او لږ وخت وروسته د پوهنې وزير هم د مظاهرو د دوام له امله د ليليو تړلو اعلان وکړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اولین جلسه کابینهٔ جدید بناغلی نوراحمد اعتمادی صدراعظم در قصر صدارت

صدراعظم هم د دې مظاهرو پر وړاندې سخته وینا وکړه او هڅوونکو ته یې د جزا ورکولو ګواښ وکړ؛ خو یوازې دا نه چې کمې نه شوې، لا زیاتې شوې او محصلین او شاګردان هم ټولګیو ته نه حاضرېدل. دا مظاهرې ان د ډاکټر عبدالظاهر تر صدارته روانې وې. د ډاکټر ظاهر په دوره کې حکومت د مظاهره چیانو غوښتنو ته غاړه کېښوده او په پایله کې د پوهنتون شورا او د پوهنې وزیر استعفی وکړه؛ نو په دې ډول چپیان په خپلو غوښتنو کې بریالي شول.

د اعتمادي په دوره کې څلور نړیوال سیمینارونه جوړ شول:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د خطي نسخو د نندارې نړیوال سیمینار ۹/۵/۱۳۴۵، د کوشاني ځېړنو نړیوال سیمینار۲۲/۲/۱۳۴۹، د خوشحال خان خټک نړیوال سیمینار۲۴/۵/۱۳۴۹ او د امریکا د متحده ایالتونو د نړیوال انکشاف د ادارې په همکارۍ- د اوبو لګونې نړیوال سیمینار.

همدا رنګه د ملګرو ملتونو د اړوندو مؤسساتو د تخنیکي مرستو لومړنی پلاوی په ۱۳۴۹ل کې افغانستان ته راغی.

ویل کېږي، چې اعتمادي د چپیانو پلوي او له پرچم ډلې سره یې اړیکي درلودل. د هغه په دوره کې چپیانو زور وموند، چې د لینن د کلیزې په مناسبت د پرچم په جریده کې د هغه لوی انځور چاپ او پر هغه درود ویل شوی و؛ نو له همدې امله ملایانو او روحانینو سختې نیوکې او اعتصابونه کول. په پل خشتي جومات کې شاوخوا درې زره کسان راټول شوي وو، چې د حکومت له خوا په زوره له هغه ځایه پورته او په بسونو کې خپلو سیمو ته ولېږدول شول. بسونو ته د خېژولو پر مهال یې د مرګ پر کمونستانو، مرګ پر لینن، مرګ پر اعتمادي، مرګ پر سردارولي او داسې نور شعارونه ورکول. د دې کار پر وړاندې حکومت یوازې د پرچم جریدې پر مصادره کولو بسنه وکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال د ولسي جرګې دوره درې کلنه وه د يوې دورې وخت پای ته رسېدلی او د بلې د ټاکلو وخت رارسېدلی و؛ خو د دغو دواړو دورو وکيلان له ګوتو په شمېر کسانو پرته نالوستي وو او يوازې د خپل زور او زر په وسيله ټاکل شوي وو. وايي چې د اوسني پارلمان په څېر هغه مهال هم د هغو زياتره وخت د وزيرانو

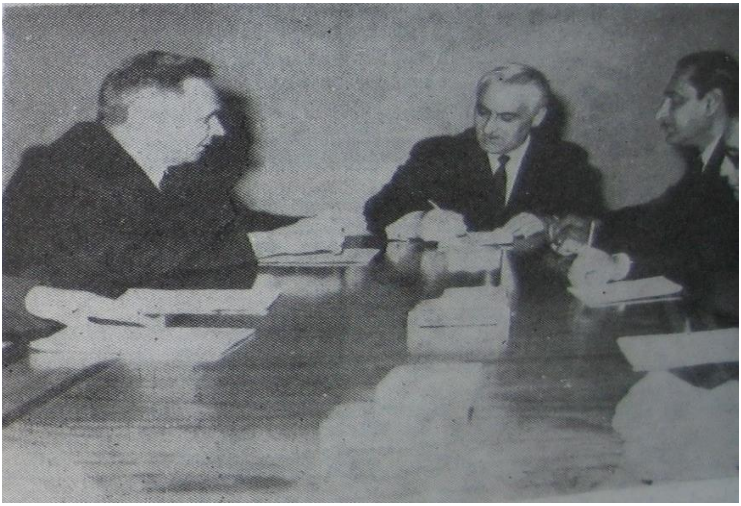

صدراعظم نوراحمدي اعتمادي له "الکسي کاسګين" سره په ليدنه کې

په احضارولو، خپل ځواک ښودلو او بې ځايه مناقشو او جنجالونو تېرېدهٔ. همدې اوضاع اعتمادي په ارواييي ستونزو اخته کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پاچا له ځانګړي ډاکټر عبدالفتاح نجم سره د درملني لپاره فرانسې ته لاړ. درملنه یې هم وشوه؛ خو د حکومتوالۍ جرأت یې له لاسه ورکړی و.

کله چې یې له خپلې کابینې سره په ولسي جرګه کې د وکیلانو پوښتنو ته له ځواب ورکولو ډډه وکړه او له خپلې کابینې سره د جرګې له غونډې ووت. وکیلانو پرېکړه وکړه چې له حکومت څخه د اعتماد رایه بېرته واخلي، خو پاچا نه غوښتل چې د بې اعتمادۍ له امله دې اعتمادي لیرې شي؛ نو په پټه موافقه وشوه چې اعتمادي دې پاچا ته استعفا وړاندې کړي. په پای کې۱۳۵۰ل= ۱۹۷۱د مۍ په۱۶مه نېټه اعتمادي د استعفی له لارې د عظمی صدارت چوکۍ پرېښوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د ملګرو ملتونو د اړوندو مؤسساتو د تخنیکي مرستو لومړنی پلاوی د همده په دوره کې افغانستان ته راغی.
- د طب پوهنځي په تأسیس سره د ننګرهار پوهنتون بنسټ ایښودل.
- د کوشاني څېړنو د نړیوال مرکز تأسیسول.

❋❋❋

❋❋❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

که د انسانانو څېرې سره بېلابېلې دي؛ نو يې وړتياوې، مزاجونه، خويونه، نظريات او ښه بد ګڼل هم سره بېلابېل دي. نه به سل په سلو کې د دوه کسو څېرې سره يو ډول پيدا کړی شو او نه به يې نظريات. د ډېرو مشهورو افغاني څېرو په اړه هم ښايي نظريات بېلابېل وي؛ خو قضاوت د ټولنې په اکثريت کېږي. يو له هغو مشهورو څېرو او اشخاصو، چې افغاني ټولنه ورته په ډېره درنه سترګه ګوري؛ سردار **محمدنعيم خان** دی.

محمدنعيم خان(۱۹۱۱اپريل۲۷مه- ۱۹۷۸م=) د محمد عزيزخان دويم زوی او د محمدداؤدخان کشر ورور دی. دا دواړه د پاچا "محمدظاهر خان" د تره زامن دي. سردار محمدنعيم خان پر ۱۲۹۰ل= ۱۹۱۱م کال اپريل، د کابل ښار په ده افغانانو کې زېږېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نعیم خان لومړنۍ او دوېمنۍ او عدادیه زده کړې په حبیبیه او اماني لېسو کې تر هغه وخته وکړې، چې د کلکاني په اړ و دوړ کې ټول ښوونځي وتړل شول. په همدغه اړ و دوړ کې د کورنۍ له ځینو غړیو سره یو ځای په ارګ کې بندي و. د هېواد تر نجات وروسته د خپل تره محمدنادر په لارښوونه د ترور له زوی سردار اسدالله سراج سره چې دواړه په زندان کې شکنجه شوي وو، د روغتیایي معایناتو او پامبدلۍ لپاره د لومړي ځل لپاره له هېواده باندې برتانوي هند ته په ۱۳۰۸ل= ۱۹۲۹م کې سفر کوي.

له سفره تر راستنېدو وروسته په ۱۳۰۹ل= اکتوبر۱۹۳۰م کې په بهرنیو چارو وزارت کې د عمومي سیاسي مدیر په توګه وګومارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردار نعیم خان له "انور سادات" سره

بیا پر ۱۳۱۱ل= ۱۹۳۲م د ایټالیا په روم کې د افغانستان مختار وزیر په توګه وګومارل شو.

په ۱۳۱۳ل= ۱۹۳۴م کې د بهرنیو چارو وزارت د کفیل معین و.

په ۱۳۱۴ل= ۱۹۳۵م د بهرنیو چارو وزارت کفیل او لومړی سیاسي معین و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۱۵ل= ۱۹۳۶م کې د سردار فیض محمدخان زکریا په غیابت کې چې اروپا ته تللی و، د وزارت د کفالت دنده یې پر غاړه وه او ورسره د عبدالمجید خان زابلي په غیاب کې چې هغه هم اروپا ته تللی و، د افغان ملي بانک اجرایه آمر هم و.

په ۱۳۱۶ل= ۱۹۳۷م کې یې د پوهنې د وزیر په توګه کابینې ته لاره ومونده. اووه کاله پرلپسې د پوهنې وزیر و؛ خو تر ځنګ یې څه وخت د عظمی صدارت مرستیال هم و.

په ۱۳۲۴- ۱۳۲۵ل کې په لندن کې د پاچا فوق العاده استازی او مختار وزیر شو. په ۱۳۲۷- ۱۳۲۸ل کې په واشنګټن کې د پاچا لوی سفیر شو.

له ۱۳۳۲ل تر ۱۳۴۲ل پورې د افغانستان د بهرنیو چارو وزیر و.

سردار محمدنعیم خان لا د ځوانۍ په وخت کې د هغې وړتیا او لیاقت له مخې چې درلوده یې، د بهرینو چارو په وزارت کې په مهمو پستونو د هېواد دنده او د باندې کار وکړ.

هغه خپله ټولنه او خلک ښه مطالعه کړي او پېژندلي وو او همدا رنګه په نړیوالو سیاستونو او نیتونو به بشپړ ډول خبر شخص

(c) ketabton.com: The Digital Library

و؛ نو ځکه په هېواد کې د غوره او تجربه کار ديپلومات شخص په توگه را څرگند شو.

سردار محمدنعيم خان په تهران کې د ايران له پاچا سره

کانديد اکاډميسين داکتر محمديعقوب "واحدی" د نعيم خان د شخصيت په اړه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((سردار نعیم خان در تأسیس انجمن تاریخ و تقویت آن همچنان در تأسیس پښتو ټولنه و پوهنځی علوم اجتماعی پوهنتون کابل نقش مهم و کلیدي داشت. وزیر معارف بود، در گسترش معارف و تکمیل نمودن دائرة المعارف کارهای مهم و بارز را انجام داده است. ادم نرم و حلیم بود، اما جدی در کارهای دولتی. در دفاتر بروکراسی را خوش نداشت و طرفدار سرعت و صداقت در امور حکومتداری بود.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه په دوره کې پوهنې ته ډېر خدمتونه وشول. د نويو علمي مؤسساتو تأسيسولو ته يې ځانګړې پاملرنه وه، د ساينس، حقوقو او سياسي علومو او ادبياتو پوهنځي يو په بل پسې د هغه په دوره کې تأسيس شول.

په ۱۳۲۹ل کې يې د حقوقو او سياسي علومو د پوهنځي تر تأسيس د مخه د بهرنيو چارو وزارت، پوهنې وزارت او ځينو نورو ادارو د مامورينو د علمي سويې او څنګيزو معلوماتو د لوړولو لپاره د مطبوعاتو مستقل رياست د علومو اکاډمۍ په نامه د پوهنې وزارت په ودانۍ کې تأسيس کړ، چې درسونه يې په خپله خوښه او د مازيګر تر رخصتۍ وروسته وو. د ترکي يوه مشهور استاد محمدعلى"داغيبونار" چې د بهرنيو چارو وزارت حقوقي مشاور و، د دې ادارې د څارنې او تدريس چارې پر غاړه درلودې. نور استادان يې عبدالحى خان عزيز چې په فرانسه کې يې زده کړې کړې وې، استاد شرشايق، د فقهې عالم استاد عبدالکريم خان او نور پوهان وو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه مهال چې د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځی جوړ شو، د دې اکاډمۍ یو شمېر شاملین د سویې تر سختې ازموینې ورکولو او بریالیتوب وروسته په دغه پوهنځي کې شامل شول.

د سردار محمدنعیم خان د پوهنې د وزارت په دوره کې "پښتو ټولنه" جوړه شوه، چې په هېواد کې یې د علم او فرهنگ لپاره ډېر خدمت وکړ او ډېر شمېر څېړنیز پښتو او دري علمي آثار یې ټولنې ته و ړاندې کړل.

د همده په دوره کې په ۱۳۲۲ل کې په نصاب کې د پښتو ژبې تدریس شامل شو. د دولت پر ټولو مامورینو د پښتو ژبې کورسونه لازمي شول؛ خو د مسلکي ښوونکو د نه شتون له امله څه وخت وروسته دا کورسونه بند شول.

د سردار نعیم خان په دوره کې ښځینه ښوونځي یو په بل پسې تأسیس شول. په دې دوره کې له پوهنې وزارت سره د لوستو او تحصیل کړو همکاري د پراختیایي پلانونو په پرمخبیولو کې د پاملرنې وړ وه.

دارالمعلمینونو هر کال مسلکي ښوونکي فارغول، چې فارغان به یې د ښوونکو او د ښوونځیو د امیرانو په توگه ولایاتو ته لېږل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېدل. له پلان سره سم په ولایتونو کې هم ښوونځي یو په بل پسې جوړېدل.

سردار محمدنعیم خان له خپلې ورتیا او تجربې تل مثبته ګټه اخیستله، کله چې هغه د بهرنیو چارو وزیر وګومارل شو، په دې وزارت کې یې هم نوښتونه وکړل؛ په خپله یې د وزارت له پخوانیو مامورینو څخه د سویې ازموینه واخیستله. کوم کسان چې په ازموینه کې بریالي نه شول، هغه یې نورو وزارتو او ادارو ته ورولېږل او تر ازموینې وروسته په بهرنیو چارو وزارت کې لوستي او تحصیل کړي مامورین د دیپلوماتانو په توګه په دندو وګومارل شول.

په بهرنیو چارو وزارت کې به د بهرنیو پستونو لپاره د وزیر په حضور کې ازموینه اخیستل کېده او بریالي کسان به ګومارل کېدل. سردار نعیم خان د بهرني سیاست په چارو کې پر بشپړې پوهې او تجربې سربېره له ځان سره ښه کاري ډله درلوده او په تصمیم نیولو کې به یې د هغو پر مشورو عمل کاوۀ.

د پښتونستان موضوع، د افغانستان دودیز مثبت ناپیلتوب، د ناپیلو هېوادونو په سازمان کې غړیتوب او ان د هغو له بنسټوالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

 څخه شمېرل کېدل، د افغانستان د هغه مهال د شاهي دولت نظر او سیاسي دیپلوماسۍ پلي کېدل، د دې مدبر وزیر له تجربو او نظریاتو څخه ګڼل کېږي. ټولې پالیسۍ معقولې او په سالمه بڼه تر سره کېدې. افغانستان په بین المللي غونډو کې د غورې ونډې خښتن شوی و. نعیم خان د خدمت په موده کې هر کال د بهرنیو چارو د وزیر، پاچا، د دولت او حکومت د استازي په توګه د ملګرو ملتونو د عمومي اسامبلۍ په کلنیو غونډو کې له خپلو لوړ پوړو چارواکو سره ونډه اخیسته.

د ناپیيلي هېواد په توګه افغانستان هغه مهال ځانګړی نړیوال شهرت تر لاسه کړ. په متحابه هېوادونو کې مختار وزارتونه لویو سفارتونو ته لوړ شول. د دوستو هېوادونو بلا عوضه مرستې د انکشافي پلانونو په عملي کولو کې ډېرې اغېزناکې وې.

د سردار محمدنعیم خان زوی عزیزنعیم هم زموږ د هېواد له مهمو مؤرخینو او پیژندل شویو څېرو څخه و.

عزیزنعیم په ۱۳۱۷ ل کال په کابل ښار شاهي کورنۍ کې دې نړۍ ته سترګې وغړولې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزيزنعيم لومړنۍ زده کړې په شاهي دربار او وروسته په استقلال ليسه کې تر سره کړې. بيا يې د کابل پوهنتون د حقوقو او سياسي علومو پوهنځی ولوست. عزيزنعيم په کابل پوهنتون کې د حقوقو له پوهنځي څخه تر فارغېدو وروسته د نورو لوړو زده کړو لپاره امريکا او انګليستان ته لاړ.

سردار عزيزنعيم په بهر کې تر لوړو زده کړو وروسته سمدلاسه هېواد ته راستون شو او د کابل پوهنتون په حقوقو پوهنځي کې يې د تاريخ د استاد په توګه په کار پيل وکړ. دغه دنده يې ښه په مينه پر مخ بيوله.

استاد عزيزنعيم په ۱۳۵۶ل کال په لندن کې د افغانستان د سفارت سکرتر وټاکل شو؛ نو هلته لاړ. کله چې په ۱۳۵۷ل کال د غوايي خونړۍ کودتا وشوه او په لومړي سر کې د محمدداؤد خان ټوله کورنۍ شهيده کړای شوه. عزيزنعيم د شهيد محمدداؤد خان د کورنۍ يوازينی شخص دی چې د غوايي په کودتا کې له غوبل څخه ژوندی پاتې شو. د غويي له کودتا وروسته يې له دندې لاس واخيست او هلته په لندن کې جلاوطنه پاتې شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سردار عزيزنعيم په جلا وطنۍ کې ارام کښېناست، بلکې خپلو ملي ازادي غوښتونکو مبارزو ته يې دوام ورکړ.له هېواده د بهر خپرېدونکو مطبوعاتو له لارې يې خپله مبارزه توده وساتله؛ په مجاهد ولس او نورو خپرونو کې يې وخت پر وخت ليکنې راغلې، نړيوالو مطبوعاتو ته يې د افغانستان د حالاتو د روښانولو په اړه وخت پر وخت ليکنې کولې او په مرکو او تبصرو يې دغه لړۍ توده ساتله.

استاد عزيزنعيم په خپله يوه وروستۍ مرکه کې چې له اسمايي مجلې سره يې کړې، افغانستان د حالاتو په اړه خپل ملي دريځ داسې روښانه کوي:

آنچه که به نام دولت اسلامی یاد می گردید پیش از این که تشکیل شود و هنگامیکه "دولت اسلامي" صرف به نام بر قسمت اعظم خاك افغانستان حاکمیت داشت، به جای شوراهای قلابی

(c) ketabton.com: The Digital Library

"اهل حل و عقد" و "هرات" برای بقای خویش، باید به اساس تقسیم اوقات قبلاً تعیین شده، بعد از مدت چهار ماه می گذاشت که حکومت مؤقت زمینه را برای سازماندهی آیندهٔ افغانستان مساعد سازد. برعلاوه، منسوبین دولت اسلامی حتی الامکان کوشیدند تا اختلافات نژادی، قومی، زبانی و مذهبی را دامن زنند. اینان همچنان نتوانستند حاکمیت سرتاسری را نه تنها در افغانستان تأمین کنند، بلکه پایتخت نیز در نتیجه به چندین حوزه بین تنظیم های رقیب تقسیم گردید، ظهور طالبان در حقیقت عکس العمل در برابر همچو بی سر و سامانی بود!

...

با این بررسی با کمال تأسف باید گفت که در نتیجه واقعات اخیر در کوتاه مدت، میان مدت و دراز مدت، افغانستان عزیز ما شاهد بحرانهای دوامدار و خلای قدرت مرکزی خواهد بود و کشور ما را در مصیبت های مزید غوطه ورخواهد ساخت!

ولی با ایمان خلل ناپذیر به این واقعیت تاريخي که افغانستان هرگز نمی میرد، هر چند که مؤقتاً در خریطهٔ دنیا از نظر پنهان می شود، یقیناً در آینده فرزندانی در کشور ما ظهور خواهند کرد که

(c) ketabton.com: The Digital Library

مانند میرویس نیکه و احمده شاه بابا باز افغانستان را زنده خواهند ساخت.

له ښي خوا مومند، ډاکټر کریم باز، سردار نادرنعیم او مشوانی

رښتیا چې استاد عزیزنعیم پر افغانستان [خلل ناپذیر] باور درلود، خو ارمان چې دغه هیله یې ترسره نه شوه؛ مخکې له دې چې د میرویس نیکه او احمد شاه بابا په څېر شاه زلمیان د هېواد د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابادۍ ډګر ته راووځي او افغانستان يو ځل بيا د نړۍ پر نقشه هغسې راوځلوي، استاد عزيزنعيم له دې نړۍ سترګې پټې کړې.

هو! د ميرويس نيکه او احمدشاه بابا په خبر ملتپال او هيوادپال ميړني به پيدا شي او زموږ ولس او هېواد به له دغو غميزو څخه وژغوري.

استاد عزيزنعيم د وريېښي ناروغۍ له امله د۱۳۸۰ل کال د غبرګولي په ۲۶مه د يکشنبې په ورځ په لندن کې له دې نړۍ سترګې پټې کړې.

د استاد عزيزنعيم جنازه کابل ته راوړل او د مرنجان غونډۍ په هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- نوښتګر انسان و، په هره اداره کې چې مقررېده، نوښتونه يې په کې کول.
- ديپلوماتان يې په رڼه او شفافه توګه د وړتيا او لياقت له مخې مقررول.
- د پښتو ټولنې په جوړېدو سره يې د هېوادوالو لوی علمي خدمت وکړ.
- په تعليمي نصاب کې يې د پښتو په تدريس سره د پښتو علمي حيثيت پر ځای کړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې د طالبانو سرټمبګيو او ناسمو سياستونو په شعوري او يا ناشعوري توګه د شوروي تر۱۴ کلن يرغل۱۴ کاله وروسته د نړۍ نورو ځواکمنو واکمنو ته د يرغل جواز په لاس ورکړ، نو اوس مې هم ښه يادېږي، چې په افغانستان کې د لومړۍ پوځي الوتکې په کوزېدو سره په هماغه ورځ هغه ارواښاد په ساه نيولې بڼه له يوې بهرنۍ نړيوالې راډيو سره په پښتو مرکه کې داسې وويل:

((له همدې لحظې وروسته زه افغانستان ته يو خپلواک هېواد نه شم ويلای...))

ښايي همدا نظر يا په اوسنۍ مروجې اصطلاح تېروتنه وه، چې په دې وروستيو وېشونو او ونډو کې هغه سکيړه له پامه غورځېدلې و؛ خو ډاکټر **عبدالصمد حامد** د هېوادني تاريخ په حافظه کې خوندي دی او خوندي به وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر عبدالصمد حامد د ۱۳۰۸ل= ۱۹۲۹م د جنوري په اتمه د ننگرهار په جلال اباد ښار کې د عبدالرزاق خان محمدزي کره زېږېدلی دی. د خوگیاڼو د کړې بازار له پاسه د سورمۍ په نامه ځای کې د دۀ کورني اوسېدله، چې اوس هم د سردارانو په نامه مشهوره ده.

عبدالصمد حامد ثانوي زده کړې په نجات لېسه کې پر ۱۳۲۸ل کال پای ته ورسولې او د لوړو زده کړو لپاره سویس ته ولېږل شو. هلته په ۱۳۳۶ل= ۱۹۵۷م کې د قانون په څانگه کې د ډاکټرۍ د ډیپلوم په تر لاسه کولو بریالی شو. بیا په ۱۳۳۶ل کې د لیندۍ په ۱۵ مه د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو په پوهنځي کې استاد مقرر شو. په ۱۳۳۷ل کې د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې د لوی مدیر په توگه وټاکل شو. په ۱۳۳۹ل کې د ثانوي تدریساتو د مرستیال په توگه او په۱۳۴۰ل کې د پوهنتون رئیس په توگه وگومارل شو.

په ۱۳۴۲ل کې د پروان د والي او په ۱۳۴۳ل کې یې د کابل پوهنتون د رئیس په توگه دندې اجرا کړې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۴۴ل کې د پلان وزیر وټاکل شو. په ۱۳۴۶ل کې د افغاني سرې میاشتې سکرترجنرل وټاکل شو او د همدغې دندې په ساتلو یو ځل بیا په همدغه کال د پلان د وزیر په توگه وټاکل شو او د ۱۳۴۸ل د تلې تر۲۲مې د دغې دندې متکفل و.

اروابناد عبدالصمد حامد پر بېلابېلو لوړو پستونو کار کړی دی. په۱۳۴۳ل= ۱۹٦٤م کې د اساسي قانون د تسوید د کمېټې غړی و. د غوايي تر کودتا وروسته په ۱۳۵۷ل= ۱۹۷۸م کال کې بندي شو، په۱۳۵۹ل= ۱۹۸۰م له بنده ازاد او اروپا ته مهاجر شو.

عبدالصمد حامد د ډاکټر عبدالظاهر د حکومت پر مهال د صدارت باصلاحیته لومړی مرستیال و. پر لوړو دولتي څوکیو له کار کولو او صلاحیتونو سره سره اروابناد حامد ته د نیوکې گوته نه شي نیول کېدای. هغه له هېواد او هېوادوالو سره هیڅکله خیانت نه دی کړی، هغه په جهاد او هجرت سوداگري نه ده کړې، ځکه خو هنرپالو د خپلو هنري پنځونو انتسابونه هم په ویاړ سره د هغه په نامه کړي دي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

انتساب

د هغه چا په نوم چې په هجرت او جهاد یې تجارت نه دی کړی؛

د هغه چا په نوم چې د آزادۍ په لاره کې یې قربانۍ ورکړي دي؛ د هغه چا په نوم چې د مهاجرینو او مجاهدینو مال یې نه دی لوټ کړی؛

د هغه چا په نوم چې د اقتدار له هوسه یې ځان پاک ساتلی دی؛

د هغه چا په نوم چې ذهن او فکر؛ قلم او ژبو یې په جهاد کې د تورو نه زیات کار کاوۀ؛

د هغه چا په نوم چې د ملي تقوا له برکته پرې نوي او زاړه وختونه فخر کوي؛

د هغه چا په نوم چې تر اوسه پرې ناحقه تور هم نه دی ویل شوی؛

د هغه چا په نوم چې د وطن گټې له نورو گټو مقدسې گڼي؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

د هغه چا په نوم چې بېگانه پرستي ورته کفر ښکاري؛ د هغو په نوم چې ملي غرور او خود داري پرې ناز کوي؛

د هغو په نوم چې د خلکو په زړونو کې ځای لري؛ گرانو لوستونکو دا کسان مو وپېژندل؟!

دا څوک دي؟ دا د افغاني هجرت د کاروان هغه ځلېدونکي ستوري دي، چې یو ته سید شمس الدین مجروح وايي او بل ته دوکتور عبدالصمد حامد.

اروانښاد عبدالصمد حامد په ۱۳۹۱/۱۰/۱۱ل نېټه له دې فاني نړۍ د هېواد له پستې او خوږې غېږې لیرې ساه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د افغانستان د ډیپلوماسۍ د ډګر یوه یاده او مشهوره څېره ده.
- په هېواد او ملت مین کارپوه، عالم او سپېڅلی شخص و.
- په جهادي دوره کې یې خپله رښتینولي، صداقت او دیانت ثبوت کړل او په جهاد او هجرت یې هم سوداګري ونه کړه.
- په حقیقي معنی یې د هېواد او ملت خپلواکي غوښتله؛ خو له بده مرغه چې دغه سپېڅلی ارمان یې له ځانه سره ګور ته یوړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

په معاصر افغانستان کې د ښځينه و نقش د تاريخ يو جلا خو خورا مهم څپرکی دی، چې له بده مرغه په دې اړه تر اوسه هيڅ کار نه دی شوی. که چېرې دا څپرکی بشپړ شي؛ نو څرګنده ده، چې د ښځمنو د پرمختګ لپاره به خورا ارزښتمن وي.

د معاصر افغانستان په بېلابېلو تاريخي پړاوونو کې بېلابېلو ښځمنو د ژوندانه او حکومتدارۍ په بېلابېلو ډګرونو کې د يادونې او پاملرنې وړ خدمتونه کړي دي. د ګوهرشادبېګم نازو انا، زرغونې انا،، مېرمن عينو، سپينې ادې، غازي ادې، ملالې او په لسګونو نورو نوميالیو مېرمنو کارنامې، ځانګړنې، وړتياوې، خدمتونه، نصيحتونه او نور که د معاصر تاريخ د يوه زرين څپرکي په توګه راټول او ولس ته وړاندې شي؛ نو د هېواد د پرمختګ او تلپاتې سولې په لاره کې به يو ستر ګام وي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبرا نورزۍ هم په همدغه څپرکي کې د ځانګړې یادونې وړ ده. نورزۍ هغه نوم دی، چې هېوادوال په پرې تل ویاړي. نورزۍ هغه نوم دی، چې هېوادوال یې تر اوسه تل په نېکو او ښو صفاتو سره یادوي. نورزۍ د افغانستان په معاصر تاریخ کې لومړنۍ ښځینه وزیره وه. همدارنګه د عامې روغتیا لومړنۍ ښځینه وزیره وه.

کبرا نورزۍ د ارواښاد بسم‌الله‌خان لور پر۱۳۱۱ل = ۱۹۳۲م د کابل ښار په باغبان کوڅه کې زوکړې ده. هغوی پنځه خویندې او درې وروڼه وو. کوچنیتوب یې په باغبان کوڅه کې تېر شو او بیا په درېیمه او څلورمه کارته کې واوسېده.

خپلې لومړنۍ او ثانوي زده کړې یې په ملالۍ لېسه کې وکړې او بیا په ساینس پوهنځي کې شامله او پر۱۳۳۲ل= ۱۹۵۳م له دغې څانګې په ممتازه درجه فارغه شوه. تر فراغت وروسته د ملالۍ لېسې د مرستیالې په توګه وګومارل شوه او بیا یې د هغې لېسې د لومړنۍ افغانې مدیرې په توګه دنده ترسره کړه. تر هغې د مخه د ملالۍ لېسې مدیریت د فرانسوي استادانو پر غاړه و. د نورزۍ د مدیریت پر مهال ملالۍ لېسې د پام وړ پرمختګ وکړ او د افغانستان د یوې تر ټولو غوره ښځینه لېسې په توګه وپېژندل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبرا نورزۍ د لیسې کتابتون غني کړ، د فزیک او کېمیا لابراتوارونه یې د هغه مهال په تجهیزاتو سره مجهز کړل.

له۱۳۳۲ل- ۱۳۳۷پورې د لیسې پر مدیریت سربېره د نسوانو مؤسسې رئیسه و گومارل شوه. په ۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م کې د نسوانو مؤسسه د اساسامې او موخو په درلودو سره د یوه مستقل سازمان په توگه «د مېرمنو ټولنه» په نامه ثبت شوه. له دې سره د ښځو نهضت او په چارو کې د هغو ونډې ته پاملرنه زیاته شوه.

کبرا نورزۍ په۱۳۳۷ل= ۱۹۵۸م کې د لوړو زده کړو د ادامې لپاره د پاریس (سوربون) پوهنتون ته لاړه. د زده کړو تر بشپړولو وروسته په کابل پوهنتون کې د تدبیر منزل پوهنځي د رئیسې په توگه وگومارل شوه. په ۱۳۴۳ل= ۱۹۶۴م کې یې د اساسي قانون د تدقیق د مشورتي کمېسیون غړیتوب تر لاسه کړ. دا کمېسیون له ۲۳ غړیو څخه جوړ و. دوه کسه ښځینه غړې یې کبرا نورزۍ او معصومه عصمتي وردگ وې، چې دواړه د نسوانو د نهضت مخکښانې او له گوتو په شمېر تحصیل کړیو مېرمنو څخه وې.

کبرا نورزۍ له (۱۳۴۴ل= ۱۹۶۵- ۱۳۴۸ل= ۱۹۶۹م) پورې د عامې روغتیا د وزیرې په توگه دنده ترسره کړه. د عامې روغتیا د

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزیرې په توګه د نورزۍ تر ټولو مهم او ارزښتناک کارونه په هېواد کې د یو شمېر روغتونونو او کلینیکونو رامنځ ته کول، د جنریک درملو د قانون تصویبول او په کابل او ولایتونو کې د کورنیو د لارښوونې د ټولنو رامنځ ته کول وو. هغې د روغتیا د وزیرې په توګه په ډېره زړورتیا او کاري ورتیا سره د افغانستان تر ټولو لیرې پرتو سیمو ته سفرونه وکړل، چې له هغې جملې څخه د پروان، لوګر، کندز، هرات، چخانسور، بلخ، هلمند، کونړ، ننګرهار، لغمان او بدخشان نومونه یادولای شو. هغې د ځایي مامورینو او منسوبینو په همکارۍ سره د روغتیایي مرکزونو پرانیستو ته لا ښکلا وبخښله.

کبرا نورزۍ سره له دې چې د طب ډاکټره نه وه؛ خو د هغې د مسوولیت پر مهال روغتیایي خدمتونه ډېر پراخ او ښه شول او د هېواد روغتیایي تاریخ هغه د مدبرې او بریالۍ وزیرې په نامه له ځان سره خوندي کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کبرا نورزۍ د جمهوریت پر مهال په ۱۳۵۲ل= ۱۹۷۳م کې یو ځل بیا د نسوانو مؤسسې یا "د مېرمنو ټولنې" د رئیسې په توګه وګومارل شوه. په مېرمنو ټولنه کې د هغې مهم کارونه دا وو: د سواد زده کړې د پروګرامونو پراختیا او پرمختیا، په مرکز او ولایتونو کې د وړکتونونو او د ښځمنو د مسلکي ښوونځي رامنځ ته کول.

کبرا نورزۍ په ۱۳۵۶ل= ۱۹۷۷م کې د کابل د اوومې ناحیې انتخابي وکیله شوه او د لویې جرګې د غړې په توګه یې په دغه کال کې د نوي اساسي قانون په تصویب کې ونډه واخیسته.

نورزۍ د شعر ویلو وړتیا او قریحه درلوده، چې شعرونه یې هم راپاتې دي. هغې واده نه و کړی او د خپل عمر خواره کلونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې د هېواد او هېوادوالو په خدمت کې تېر کړل. نورزۍ د هېواد په وروستيو کړکېچونو او ستونزو کې هم هېواد پرېښنبود، په داسې حال کې چې اړه شوه خويندې او وروڼه هېواد پرېښودو ته وهڅوي؛ خو په خپله له خپلې مور او کشرې خور سره د عمر تر پای په کابل کې پاتې شوه.

کبرا نورزۍ په ۵۴کلنۍ کې د وطن په غېږ کې د ۱۳۶۵ل= ۱۹۸۶م د جنورۍ پر ۳۰ د درېيمې کارتې په سيمه کې په خپل کور کې الهي امانت خپل الله ته وسپاره او په شهدای صالحين هديره کې خاورو ته وسپارل شوه.

کبرا نورزۍ د شلمې پېړۍ په ۶۰ - ۷۰ م کلونو کې د افغانستان له مخکښو ښځمنو ښخه وه، چې نوم يې د افغانستان د ښځمنو وياړ او د افغانستان په معاصر تاريخ کې خوندي دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د ملالۍ لیسې لومړنۍ افغانه مدیره او د ښځینه مدني خوځښت له مخکښانو څخه یوه وه.
- د افغانستان په معاصر تاریخ کې لومړنۍ وزیره وه.
- د افغانستان د عامې روغتیا لومړنۍ ښځینه وزیره وه.
- د ټولو دندو پر مهال یې له ځانه وړتیاوې او نوښتونه ښودلي دي.
- د هیواد غیږه ورته دومره محبوبه وه، چې د تر وروستۍ سلګۍ په کې پاتې شوه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي:

د باز له ځالي باز او د تپوس له ځالي تپوس الوځي؛

د شين لغمان علمي او فرهنګي چاپېريال د افغانستان په علمي، فرهنګي او سياسي تاريخ کې خورا ستره او د يادولو وړ ونډه درلودلې ده. ځيني داسې شخصيتونه يې د هېواد او هېوادوالو د خدمت لپاره وړاندې کړي دي، چې د هر يوه نوم د لغمان نه بلکې د ټول افغان ملت لپاره وياړ دی.

د شنه لغمان د مرکز په ده بغلک کې ميرزا عبدالقادر هغه شخص وه، چې تر ځان وروسته يې هم خپل هېواد او هېوادوالو ته د حساب وړ اشخاص وړاندې کړل. له دغو اشخاصو څخه يو هم **ډاکټر عبدالقيوم** د ميرزا عبدالقادر ابراهيم خېل زوی دی.

ډاکټر عبدالقيوم په ۱۲۹۷ل. د لغمان د مرکز په ده بغلک کې زېږېدلی دی. لکه چې له نامه څخه يې ښکارېږي، پلار يې ميرزا

(c) ketabton.com: The Digital Library

و. میرزاتوب د هغه مهال د دودیزو زده کړو لوړه درجه وه. میرزا عبدالقادر په خپله هم دوه دورې د افغانستان د ولسي جرگې غړی و.

ډاکټر عبدالقیوم د کابل له حبیبیې لیسې څخه د بکلوریا سند اخیستی دی. د B.A دیپلوم یې د امریکا له ایلونایز(Illinose) پوهنتون څخه، د M.A دیپلوم یې له شیکاگو پوهنتون او د ډاکټرۍ دیپلوم یې د امریکا له دینور(Denver) پوهنتون څخه تر لاسه کړی دی. د ماسترۍ بل دیپلوم یې هم د شیکاگو له پوهنتون څخه تر لاسه کړی دی.

اروانباد ډاکټر عبدالقیوم هیواد ته تر راستنیدو وروسته د ۱۳۲۷ل په مرغومي کې د پوهنې وزارت د مسلکي تدریساتو د ریاست غړی مقرر شو. د ۱۳۲۸ل په مرغومي کې د دارالمعلمینونو د ریاست کفیل مقرر شو.

د ۱۳۳۱ل په لیندۍ کې د هلمند ناوې د عمومي ریاست کفیل مقرر شو او د همدې کال په مرغومي کې د هلمند ناوې د رئیس په توگه مقرر شو. د ۱۳۳۹ل په لیندۍ کې د هلمند ناوې پر ریاست سربېره د گرشک د اعلی حکومت د وکیل په توگه وټاکل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۴۱ل په کب کې د عظمی صدارت د فرمان پر بنسټ د مخابراتو وزارت د کفیل په توګه مقرر شو. د ۱۳۴۲ل په غبرګولي کې د عظمی صدارت د فرمان پر بنسټ تبدیلاً د کورنیو چارو وزارت کفیل وټاکل شو. یو مهال د عامې روغتیا وزارت معین هم و.

ډاکټر عبدالقیوم د نوراحمد اعتمادي په کابینه کې د صدارت دویم مرستیال او د پوهنې وزیر مقرر شو. د پوهنې وزارت د وزیر په توګه یې د افغانستان پوهنې ته خورا ښه خدمتونه کړي دي. د دهٔ په دوره کې په ټول افغانستان کې ښوونځیو ته ارتقا ورکړی شوه. نوي ښوونځي رامنځ ته شول او د پوهنې په ډګر کې یو لوی مثبت بدلون راغی.

په دې اړه څېړنپوه نصرالله ناصر وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

څېړنپوه نصرالله ناصر له څېړنوال عبدالظاهر سره د مرکې پر مهال

((ارواښاد ډاکټر عبدالقیوم چې پخوا د پوهنې وزیر و، ما په خپله نه و لیدلی؛ خو د خلکو له خولې مې اورېدلي دي، چې د هغه په وخت کې د افغانستان په کچه ډېر ښوونځي او لیسې جوړې شوې دي. هغه وخت چې زه له نهمه لسم ټولګي ته کامیابېدم دا ۱۳۴۸ل کال و او ډاکټر عبدالقیوم د پوهنې وزیر و، په دغه کال کې د کرغیو متوسطه، لیسه شوه. د الیشنګ د میا عبدالکریم متوسطه او د الینګار د سنګر د شیخ محمدعثمان متوسطه، لیسه شوه او هم د مرکز د نجونو متوسطه لیسه شوه او

(c) ketabton.com: The Digital Library

نور هم ډېر ښوونځي جوړ شول؛ خو لکه مخکې مې چې وویل ډاکټر عبدالقیوم ته هم د ډاکټر ظاهر په څېر ټول افغانستان لغمان و؛ نو هغه د ټول افغانستان لپاره کار کاوۀ او کار یې کړی دی.

د ډاکټر ظاهر خبره مې په دې وکړه، چې وایي له لغمان څخه څه کسان ورغلي وو او د لغمان ستونزې یې ورته بیانولې، طبعاً به یې دا تمه درلوده چې د لغمان لپاره نو باید ځانګړی کار وکړي؛ خو هغه ورته ویلي و، چې تاسو کوم لغمان یادوئ؟ ماته خو ټول افغانستان لغمان دی. موخه یې دا وه چې پر ماټول افغانستان د لغمان په څېر ګران دی او ټول افغانستان ته خدمت کول غواړم.))

ډاکټر عبدالقیوم په انګلیسۍ ژبه د ډاکټرۍ او ماسټرۍ تېسزونه لیکلي دي.

په ۱۳۳۸ل کې درېیمه درجه تقدیرنامه ورکړی شوې ده. په ۱۳۴۱ل کې د پاچا له خوا د ستوري په درېیمه درجه نښان نازول شوی دی.

ایران، ترکیې جرمني، انګلستان، کاناډا او امریکا ته یې سفرونه کړي دي او د لوړو زده کړو یوولس کلنه دوره یې هم په امریکا کې تېره کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دې کتاب ليکوال شاه محمود مېاخېل وايي:

ډاکټرعبدالقيوم مې له نږدې نه پېژانده او کله کله به مې په امريکا کې ورسره ليدل. ډاکټر عبدالقيوم له پادشاه نه خفه شو او امريکا ته لاړ؛ ډاکټر عبدالقيوم د افغانستان په اړه دومره معلومات درلودل، چې نورو لږو کسانو د دۀ په اندازه معلومات درلودل. يوه ورځ دوی په ويرجينيا کې د حاجي سيد داؤد په کور کې د قوماندان عبدالحق او يو شمېر نورو کسانو سره مېلمانه وو، د شهيد عبدالحق طرحه دا وه چې ده د افغانستان د بېلابېلو قومونو د مشـرانو سره تماسونه نيولي او خبرې يې کړي دي، ولس د لويې جرگې او د پادشاه د راتگ ملاتړ کوي. ولس حاضر دی چې د طالبانو پر ضد قيام وکړي او دی حاضر دی، چې دې موخې لپاره د افغانستان داخل ته لاړ شي. ډاکټر عبدالقيوم خان چې تر اخره پورې خبرو ته غوږ نيولی و؛ هيڅ يې ونه ويل، ما ترې پوښتنه وکړه چې ډاکټر صاحب تا خو هيڅ ونه ويل، نو ډاکټر صاحب وويل چې تاسې ټول د فيل په غوږ کې ويدۀ ياست، ننني افغانستان پخوانی افغانستان نه دی، چې د مشرانو په خوله قيام وکړي، هرڅوک چې غواړي افغانستان ته لاړ شي او يو ملي حرکت پر مخ

(c) ketabton.com: The Digital Library

بيايي، بايد شل زره مسلح ملاتړي او پوره امكانات ورسره موجود وي، ترڅو ولس يې ملاتړ وكړي. ليكوال يو ځل بيا د ډاكټر عبدالقيوم خان نه هم دا پوښتنه وكړه، چې تاسې ولې په خپل وخت كې يو معتدل گوند او حركت جوړ نه شو كړاى؟ دهٔ په ځواب كې وويل چې پادشاه د معتدل گوند او ډلې مخالف و، ځكه هغه داسې حركت خپل قدرت ته خطر گاڼه اما چپي او ښي اړخه حركتونه يې خپل قدرت ته خطر نه گڼل. هغه به ويل چې دوى د افغانستان د خلكو په منځ كې ريښې نه لري؛ نو په دې توگه يې تري ويره نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- ټوله کورنۍ يې د هېوادني خدمت وياړ لري او په خپله هم په هېواد مين انسان و.
- د پوهنې د وزير په توګه يې ډېر زيات نوي ښوونځي تأسيس او پوهنه يې عامه کړې ده.
- د ملي ګټو ساتندوی، د ملي مفکورې څښتن او بې تعصبه انسان و.
- ټول هېواد يې خپل کور ګاڼه او د ټول افغانستان پوهنيز بهير ته يې وده او چټکتيا ورکړې ده.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې غوټې پسې وهې په لاس به درشي
چاویل چې په دریاب کې گوهر نشته

یو مهال ښځه په افغاني ټولنه کې ملکیت و او په ډېرو افغاني سیمو کې لا تر اوسه هم دی؛ خو د الله لورېینه ده، چې دغه حالت په ځانگړي ډول د رواني پېړۍ په اتمه لسیزه کې ډېر تغییر وکړ. ښځه راوځلېده، راولتېده، حق یې وغوښت، حق ورکړل شو او حق به ورکول کېږي.

ښځه او نر سره لازم و ملزوم دي، دا الهي قانون دی، الله تعالی وایي، چې ما هر شی جوړه جوړه پیدا کړی دی:

له څو استثنأتو پرته که ښځه نه وي؛ نر نشته او که نر نه وي نو ښځه نشته. وایي حق اخیستل کېږي، ورکول کېږي نه. که د ښځې د حقوقو لپاره ښځې په خپله مبارزه ونه کړي، نو څرگنده

(c) ketabton.com: The Digital Library

ده، چې ډېر لږ خلک به يې حقوق تر پښو لاندې نه کړي؛ خو دا بايد ومنو چې ډېرې لږې ښځې په دې راز پوهېږي او د خپلو او خپلو همنوعو د حقونو لپاره مبارزه کوي؛

له دغو مبارزينو څخه يوه هم مېرمن **معصومه عصمتي** وردگ وه. عصمتي د مېرمنو ټولنې له بنسټگرو څخه هم وه، چې دغې ټولنې د ښځو د حقوقو لپاره رښتنيې بنسټيزه مبارزه وکړه. عصمتي د افغانستان د ښځو د حقوقو له سرسختو مدافعينو څخه وه او د مېرمنو ټولنې او د افغانستان د ښځو د سراسري شورا د رياست دندې يې هم پر غاړه درلودلې دي.

معصومه عصمتي وردگ د عبدالحق خان لور او په ۱۳۰۹ل په کابل کې زېږېدلې ده. لومړنۍ او ثانوي زده کړې يې د کابل په ملالۍ لېسه کې ترسره کړي دي. تر فراغت وروسته په همدغه ښوونځي کې د ښوونکې په توگه وگومارل شوه. بيا په ۱۳۲۸ل کې د کابل پوهنتون د ښوونې او روزنې په پوهنځي کې شامله شوه او په ۱۳۳۲ل کې يې ترې د لسانس سند واخيست.

تر فراغت وروسته د يوه علمي بورس په ترڅ کې د نورو لوړو زده کړو لپاره امريکا ته لاړه او هلته يې د شيکاگو ايالت له

(c) ketabton.com: The Digital Library

نشنل کالج څخه د ښوونې او روزنې په برخه کې د ماسټرۍ ډیپلوم تر لاسه کړ.

عصمتي هېواد ته تر راستنېدو وروسته د پوهنې وزارت د ښوونځیو د عمومي مفتشې په توګه وګومارل شوه، یو کال یې دغه دنده ترسره کړه. په ۱۳۳۷ل کې د زرغونې لیسې د مدیریت دنده وروسپارل شوه. په ۱۳۳۹ل کې د پوهنې وزارت د مرکز او ولایتونو د ښځینه ښوونځیو د عمومي آمرې په توګه وګومارل شوه. په همدې کال د " د نجونو روزل" مجلې مسوولیت هم وروسپارل شو، چې د پوهنې وزارت له خوا د مېرمنو او نجونو د پوهنیزې کچې لوړولو په موخه خپرېدله.

له۱۳۴۰- ۱۳۴۳ل پورې د ادبیاتو او اقتصاد پوهنځیو د جغرافیې استاده و. په ۱۳۴۳ل کې یې د اساسي قانون د مشورتي کمېسیون د غړې په توګه په لویه جرګه کې ګډون وکړ.

عصمتي په ۱۳۴۴ل کې د کندهار د معروف ولسوالۍ د استازې په توګه ملي شورا ته لاره ومونده او تر۱۳۴۸ل یې دغه دنده سرته ورسوله. په ۱۳۵۰ل کې د ملالۍ لیسې ښوونکې شوه او په ۱۳۵۸ل

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې د سيدجمال الدين افغان د دارالمعلمين د استادۍ په توګه وګومارل شوه.

په ۱۳۵۹ل کې د افغانستان دعلومو اکاډمۍ په غړيتوب ومنل شوه او څو کاله يې په دغه لوړه علمي اداره کې علمي – څېړنيزې چارې ترسره کړې.

په ۱۳۶۶ل کې د ښځو د سراسري شورا د رياست چارې ورسپارل شوې. په ۱۳۶۹ل کې د دولت په کابينه کې د پوهنې وزيره شوه. په ۱۳۷۱ل کې د بدو حالاتو له امله هېواد پرېښودو ته مجبوره شوه. فرانسې ته لاړه او د ژوند تر پای يې هلته د کډوالۍ شپې ورځې تېرې کړې.

عصمتي وردګ د افغانستان له لومړنيو ښځو څخه وه، چې په سختو شرايطو کې يې له نرينه و سره يو ځای په کابل پوهنتون کې زده کړې وکړې. هغه مهال په پوهنځی کې ښځينه محصلينې د ګوتو په شمېر وې.

د معصومې عصمتي په اړه څېړنوال حبيب الله رفيع وايي:

((معصومه عصمتي يوه روزل شوې تعليميافته او د کار ښځه وه. يوه نمونه وه، ما ورسره د ځوانۍ له وخته پېژندل، هغه وخت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې چې ما نوی کار شروع کړی و، هغه وخت کې دا په پوهنې وزارت کې د نجونو د روزنې رئیسه وه، یوه مجله یې چاپوله چې "د نجونو روزنه" نومېده. زه د هغې مجلې همکار وم، مقالې به مې ورکولې. هغې ډېره هڅه کوله، چې د ښځو په برخه کې کار وکړي، په دې برخه کې یې ډېرې هڅې کولې، بهرني سفرونه یې درلودل، بهرني تړونونه یې کول؛ نو په دې برخه کې یې ډېر کار کړی دی.

پر دغو سربېره د شورا وکیله هم وه، په شورا کې یې د وکیلې په حیث د افغانستان د خلکو په نماینده ګۍ د هغو په ګټه خبرې او پرېکړې کولې او خدمت یې کاوۀ.

کله چې کمونستي حکومت کمزوری شو او د رانسکورېدو په حال کې و، د کابینې لپاره یې غیرحزبي کسان ونیول، چې هغه هم په کې شامله وه. په پوهنې وزارت کې یې خدمت وکړ، په پوهنې وزارت کې یې سویه وګرځوله، تغییرات یې په کې راوستل او هڅه یې درلوده، چې کمونستي نخښې نښانې له تعلیمي نصابه وباسي او بېرته ملي ښوونه او روزنه په هېواد کې راشي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

پر دې سربېره يې ځېړنې هم کړي دي، کتابونه يې ليکلي دي. د خوشحال خان خټک په اړه يې په پارسي ژبه يو کتاب ليکلی دی. د لنډيو په اړه يې يو پښتو کتاب ليکلی، چې لنډۍ يې څېړلي او په لنډيو کې يې د ښځو په ونډه خبرې کړي دي.))

معصومه عصمتي پر علمي- سياسي ژوندانه سربېره ليکواله، څېړونکې او فرهنګپاله مېرمن هم وه. له هېواده بهر يې هم په ډېرو علمي- څېړنيزو سيمينارونو کې فعاله ونډه اخيستې ده او د سياسي هلوځلو په اړه يې څېړنوال حبيب الله رفيع وايي:

((هغې يو مستقل حزب درلود، د ديموکراسۍ په لسيزه کې يې د "صدای عوام" په نامه يوه نشريه درلوده، چاپوله يې، دا د دې حزب مشره وه. ذبيح الله عصمتي چې ورور يې و، هغه ورسره و، اوښې يې(د خور مېړه) ډاکټر فرزان او نور کسان هم ورسره وو. دوی يوه ملي لاره درلوده او په ملي روحيه يې دغه اخبار چلاوه. اتلس ګڼې يې چاپ شوې او بيا له چاپه پاتې شو.))

وايي چې د هغې په برياليتوب کې د پلار لوی لاس و. پلار به يې ډېر هڅوله چې ښځه هم په ټولنه کې لکه نرينه حق لري او بايد نرينه و په څېر ټولنې او هېواد ته خدمت وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عصمتي به پر افغان ملي اتلانو تل وياړل. هغې به تل ويل: له انسانه هغه وخت يو ښه شخصيت جوړېداى شي، چې د يوې پرهېزګارې ښځې په غېږ کې وروزل شي. د هغې پر خوله به تل د مېرمن نازو، ملالې، زرغونې انا، غازي ادې او نورو نکلونه وو.

په ١٣٣٣کال کې يې د آريانا جايزه وګټله. په١٣٥۴ل= ١٩٧٥م کې د هند د ښځو د ملي کمېسيون له خوا د سولې د بين المللي کال جايزه هم ورکړی شوه. د دغه کمېسيون رياست د ايندراګاندي پر غاړه و. عصمتي د ليکوالۍ په ډګر کې لنډ داستانونه هم ليکلي دي.

نور رامعلوم آثار يې دا دي:

١- خوشحال خټک کيست؟ ١٣٣٢ل.

٢- د مخ پر انکشافه هېوادونو اجتماعي، اقتصادي، سياسي او فرهنګي پرابلمونه.

٣- انکشاف موقف زنان از زمان احمدشاه ابدالی الی ختم سلطنت امير عبدالرحمن خان.

۴- موقف و نقش زنان افغانستان از آواخر قرن هژده الی قرن نوزده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا کتاب په ۱۳۶۵ل کې د افغانستان د علومو اکاډمۍ د ټولنیزو علومو د مرکز له خوا چاپ شوی دی.

۵- د پښتنې پېغلې او مېرمنې د ژوندانه انځور او انعکاس په لنډيو کې.

۶- نقش و موقف زنان از زمان امیرحبیب الله خان الی ختم نهضت امانی(ناچاپ).

۷- ناموران زنان جهان در سراج الاخبار افغانیه، محمود طرزی، د عصمتې راټولونه،۱۳۶۶ل چاپ.

مېرمن معصومه عصمتي د ۱۳۸۶ل د لیندۍ په ۲۲مه د ورپېښې ناروغۍ له امله د ۷۷ کالو په عمر ومړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- له هغو لومړنیو ښځمنو څخه وه، چې سختو دودیزو زولنو یې هم لاس له قلم بند نه کړی شو.
- هغه د ولس له منځه راټوکېدلې لیکواله، سیاستواله، فرهنګپاله، وکیله، مدیره او وزیره وه.
- د خپل وزارت پر مهال یې له ښوونیز نصابه کمونستي نخښې نښانې وویستې او نصاب ته یې یو ځل بیا ملي او اسلامي بڼه ورکړه.
- یوه نمونه یې ښځه او د حساب مېړمن وه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان د افغانانو ګډ کور دی، دلته ټول قومونه د افغان په نامه کې ګډ دي. د هر قوم او هرې قبیلې ملي اشخاصو دې هېواد ته صادقانه او د ستاینې وړ خدمتونه کړي دي. د ولسمشر محمداشرف "غني" دا شعار چې(هیڅ افغان تر بل افغانه کم او هیڅ افغان تر بل افغان لوړ نه دی) د دې هېواد د روښانې ګاندې لپاره ډېر مهم دی. رښتیا دا دي، چې د دې هېواد د عمران او بیارغاونې لپاره د ټولو افغان قومونو ځینو مېړنیو بچیانو زیات خدمتونه کړي دي؛ له همدغو نومیالیو څخه یو هم ډاکټر **عبدالواحد سرابي** دی.

ډا کټر عبدالواحد سرابي د ۱۳۰۵ل د وري په ۱۲مه نېټه د غزني ولایت د جغتو ولسوالۍ په خواجه سراب کلي کې زېږېدلی.

لومړنۍ زده کړې یې د هغه مهال د معمول په څېر د کلي په جومات کې له ملا امام څخه کړي دي. په ۱۳۱۶ل کال د لیندۍ په

(c) ketabton.com: The Digital Library

۱۹ د نجات(اوسنی اماني) ښوونځي په دويم ټولګي کې شامل شوی دی. په ۱۳۲۶ل کې له دغه ښوونځي څخه فارغ شوی دی.

د ۱۳۲۸ل په لړم کې په نجات لیسه کې تدریسي ژباړن او ښوونکی مقرر شو. په ۱۳۲۹ل کې د پوهنې وزارت له خوا د سوداګرۍ په څانګه کې د لوړو زده کړو لپاره اروپا ته ولېږل شو.

د۱۳۲۹ل = ۱۹۵۰م کال د اکتوبر په لومړۍ نېټه د اطریش د ویانا ښار د اقتصاد او سوداګریزو علومو په پوهنځي کې شامل شو. په ۱۳۳۳ل = ۱۹۵۴م کې له دغه پوهنتون څخه د اقتصاد په څانګه کې د ماسترۍ سند واخیست؛ خو په همدغه پوهنتون کې یې د نورو زده کړو لپاره ملا وتړله، چې په ۱۳۳۶ل= ۱۹۵۶م کې په همدغه څانګه کې د ډاکترۍ د عالي ډیپلوم پر اخیستلو بریالی شو.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته د همدغه کال په زمري کې د کابل پوهنتون په اقتصاد پوهنځي کې تدریسي غړی مقرر شو.

په ۱۳۳۹ل کې د اقتصاد پوهنځي د رئیس په توګه وګومارل شو. په ۱۳۴۲ل کې یې د اقتصاد پوهنځي پر ریاست او استادۍ سربېره د کابل پوهنتون د علمي مرستیالۍ دنده هم ترسره کوله. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاچا (محمدظاهر) په دوره کې د اساسي قانون د مشورتي شورا غړی او په ۱۳۴۳ل کې د لويې جرگې فعال غړی و.

د ۱۳۴۴ل له جدي د ۱۳۴۶ل تر لړم پورې د اقتصاد پوهنځي رئيس او استاد و.

د ۱۳۴۶ل په لړم کې د اعتمادي په لومړۍ کابينه کې مشاور وزير او د کانونو وزارت سرپرست و.

د ۱۳۴۸ل په ليندۍ کې د ښاغلي اعتمادي په دويمه کابينه کې د پلان د وزير په توگه وټاکل شو.

د ډاکټر عبدالظاهر په کابينه کې د پلان وزير او د موسی شفيق په کابينه کې د پلان وزير او د وزيرانو شورا منشي و.

د محمدداؤدخان تر کودتا وروسته له ۱۳۵۲- ۱۳۵۸ش پورې يې رسمي دنده نه درلوده. په ۱۳۵۸ کې په عدليې وزارت کې اقتصادي مشاور مقرر شو. د ۱۳۵۸ل کال په سلواغې کې د پوهنتون د استادۍ د حقوقو په حفظ د لوړو او مسلکي زده کړو وزارت مشاور مقرر شو.

د سلطانعلي کشتمند په کابينه کې له نورو ناگونديانو په کتار کې مشاور وزير و.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۳۶۸ل په سلواغې کې د لوړو او مسلکي زده کړو وزير وګومارل شو.

په ۱۳۶۹ل کې د اقتصاد او خپرونو په برخه کې د ولسمشر مرستيال و. د خالقيار په کابينه کې د صدارت مرستيال او د پلان د وزير په توګه مقرر شو.

د اسلامي دولت پر مهال د صبغت الله مجددي په دوره کې د حزب وحدت له خوا د کليو د پراختيا د وزير په توګه ونومول شو، خو سرابي صاحب د رسمي دندې له اخيستو معذرت وغوښت.

د اسلامي دولت پر مهال برهان الدين رباني په دوره کې د حزب وحدت له خوا د سوداګرۍ وزير وټاکل شو، چې له دولت سره د نوموړي ګوند د اړيکو په پرې کېدو يې د کار رسمي دوره پای ته ورسېده.

سرابي د واک پر سر د کورنيو جنګونو تر پيلېدو وروسته اروپا ته تللی او تر اوسه د المان په رستک ښار کې اوسېږي.

سرابي د دولتي دندو تر څنګ علمي فرهنګي هڅې هم درلودلي دي، چې ليکنې يې په خپرونو کې خپرې شوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنګه يې په داخل او خارج کې په ځينو علمي سيمينارونو او کنفرانسونو کې ګډون کړی او د المان په ځينو پوهنتونونو لکه هايدنبرګ، ارلنګن، رستک او د امريکا په پرسټن کې يې ويناوې کړې دي.

ډاکټر عبدالواحد سرابي د پاچا محمدظاهر په دوره کې درې دريمه درجه ستاينليکونه اخيستي دي. هغه مهال يې د لويې جرګې مډال هم اخيستی دی. د خلق ډيموکراتيک ګوند د واکمنۍ پر مهال يې هم د خدمت او لياقت څو مډالونه او نښانونه اخيستي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- اوږد مهال يې په بيلابيلو ادارو کې د هېواد خدمت کړی دی.
- پر نورو ادارو سربېره يې په علمي ادارو کې هم د علمي شخص په توګه هېوادنی خدمت کړی دی.
- د ځينو نورو په څېر متعصب او محدود فکره شخص نه دی، ملي مفکوره لري.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

په انسان روزنه او انسان پالنه کې د چاپېريال له ستر رول څخه سترگې نه شي پټېداى، ځکه خو پښتو متل دى:

چې اوسې په خوى به د هغو سې

تجربو ښودلې ده، چې د غرنيو سيمو او کليو کوچنيان په مدرسو، ښوونځيو او پوهنځيو کې زياتره تر ښاري هغو ځيرکه او لايقه وي؛ خو دا هم څرگنده ده، چې د پوهانو، عالمانو او د بېلابېلو هنرونو د مسلکي کسانو شمېر تر درو، کليو او باندېو په ښارونو کې ډېر دى. دلته کوم بل لامل په منځ کې نشته يوازينى لامل يې روزنيز چاپېريال دى. که په سيمو، کليو او باندېو کې د ښار په څېر روزنيزې اسانتياوې رامنځ ته شي، نو ښکاره ده چې هېواد به ډېر ژر د علومو په بېلابېلو ډگرونو کې د نوابغو تر کچې ډېر شمېر عالمان او پوهان ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که موږ په ښارونو کې یو شمېر مسلکي ښځینه پوره لرو؛ نو برکت یې هماغه روزنیز چاپېریال دی. له دې چاپېرياله چې چا گټه اخیستې او بیا یې د دغه پور اداینې په نیت د هېواد روغتیا او سلامتیا ته ملا کلکه تړلې ده؛ یوه یې هم جنرال **سهیلا صدیق** ده.

سهیلا صدیق د سردار محمدصدیق خان لور په ۱۳۲۷ل کې د کابل د زاړهٔ ښار په نواب خان باغ کې زېږېدلې ده؛ خو له آره د کندهار د معروف ولسوالۍ له سردارانو څخه ده. سهیلا صدیق په ۱۳۴۳ل کې د کابل پوهنتون په طب پوهنځي کې شامله شوه. په ۱۳۴۵ل کې د یوه تحصیلي بورس په ترڅ کې د زده کړو بشپړولو لپاره د هغه مهال شوروي اتحاد ته لاړه او د مسکو د طب په لومړي انستیټیوټ کې شامله شوه.

په ۱۳۵۳ل کې یې په عالي نومرو سره په عمومي جراحۍ کې د Ph.D دیپلوم تر لاسه کړ. هېواد ته تر راستنېدو وروسته له اړتیا او لازم گڼنې سره سم د طبي علومو اکاډمۍ ته د خدمت لپاره معرفي شوه. صدیق هلته په رښتیا خپله وړتیا او صداقت وښود، چې د اکاډمۍ د رهبرۍ له خوا یې د دفاع وزارت له لارې له دې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ادارې سره د دايمي کار غوښتنه وشوه او په پای کې له ملکي څخه پوځي رتبې ته په تعديل سره د جگتورنې په توگه مقرره شوه.

پر جنرال صديق خپل ټاټوبی دومره گران دی، چې د کورنيو کرغېړنو جنگونو پر مهال هم هېوادنۍ مينې د هېواد پرېښودو اجازه ور نه کړه. د هېوادوالو ترخنگ پاتې شوه، د هغو په غمونو کې شريکه وه، د ټپي هېوادوالو پر ټپونو يې د مرهمو پټۍ ايښودې او د هغو ټوټې ټوټې جسدونه يې ورگنډل.

په خپل مسلک کې يې هېواد او ملت ته تر اوږدۀ خدمت وروسته د اسلامي جمهوري حکومت پر مهال د بريد جنرالۍ رتبه واخيسته. ورپسې بيا د ډگر جنرالۍ رتبې ته لوړه شوه او اوسمهال د سيمې د هېوادونو په کچه په پوځ کې له دوه ښځينه ډگر جنرالانو څخه يوه ده.

د منځمهالې ادارې پر مهال د عامې روغتيا وزيره وټاکل شوه او د انتقالي ادارې په دوره کې په روغتيايي چارو کې د جمهوري رياست د مقام سلا کاره وه.

جنرال سهيلا صديق د عمومي جراحۍ د متخصصې په توگه د خپلې دندې په بهير کې تر ۲۰۰۰ په زياتو جراحي عملياتو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

فعاله ونډه اخیستې ده. د هغې ځانګړی مسلک د توري(طحال) ګنډل دي او په دې برخه کې بې سیاله پوخ لاس لري.

هغه په خپل مسلک ویاړي، وايي چې انسان له درد او کړاوه ژغورل عبادت ګڼم او په خپل کار کې سیاسي مسایلو، تعصب او تبعیض ته لېوالتیا نه لرم. وايي چې دا انګېزه مې اروابناد پلار راکړې ده او تر اوسه مې په غوږونو کې انګازې کوي، چې د ټول افغانستان یاست، افغاني فکر وکړئ او افغاني چارې.

هغه له خپل مسلک سره بې کچې مینه لري، ځکه خو په زهیر ځان تر دې وروستیو پورې د طبي علومو د اکاډمۍ روغتون ته ورتلله او په عملیاتو کې یې مرسته کوله.

صدیق وايي اوس په ټولنه کې د ښځینه و درنښت زیات شوی، ښځې نازول کېږي، د رهبرۍ او تصمیم نیونو چارو ته یې لاره موندلې ده او دولت یې هم د ظرفیت لوړونې او پیاوړتیا په لټه کې دی. په پوځ کې هم ورته ښه په درنه سترګه کتل کېږي او د پرمختګ لارې یې هوارې شوې دي؛ نو باید افغان مېرمنې د ژوندانه په ټولو ډګرونو کې خپل رغنده رول ولوبوي او نور سخاوتمندانه مرستو ته سترګې په لاره پاتې نه شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې د خپلو غورو خدمتونو له امله د ستوري لومړی، دویمه او درېیمه درجه نښانونه، د ښه خدمت، شجاعت، سیدجمال الدین افغان او نور مډالونه هم تر لاسه کړي دي.

په پښتو، دري او روسي ژبو ښه تسلط لري. د هېواد زیاترو ولایتونو ته یې سفرونه کړي او له خپل هېواد او هېوادوالو سره ښه اشنایي لري. همدا رنګه یې روسیې، د امریکا متحده ایالاتو، چین، سعودي عربستان، ایران، اندونیزیا، آلمان او هنګري ته رسمي او تحصیلي سفرونه کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د سيمې د هېوادونو په کچه له دوه ښځينه ډګر جنرالانو څخه يوه ده.
- په افغانستان کې د توري(طحال) تر ټولو ماهره او تجربه کاره جراحه ده.
- ، صادقه زيارکښه او لايقه ښځه ده، چې خپلې وړتيا او زيارکښۍ د وزارت تر چوکۍ ورسوله.
- مستغني او پر ځان بسيا ښځه ده.
- په ريښتينې توګه يې د هېوادوالو خدمت کړی دی او په دې خدمت وياړي هم.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړۀ هغه چې نه یې نوم نه یې نښان شته
تــل تــر تلــه پــه ژونــدون پــایي ښــاغلي

وو داسې شخصیتونه چې اوس یې د سر په سترګو نه وینو، ماڼۍ، شرکتونه، ښوونه، سرایونه او ځمکې یې نه وینو؛ خو نومونه یې ستایل کېږي، کارنامې یې یادېږي او دعاګانې ورته نذرانه کېږي. د نامه له یاد سره یې سپین ږیري سمدواره وایي: الله دې یې وبخښي. دغه ډول کسانو پیسې نه دي ګټلې، کیسې یې ګټلي او کیسو له خپلې ټولنې سره په معنوي ډول ژوندي ساتلي دي.

له هغو کسانو څخه یو هم **وزیر غلام فاروق** دی، چې له نامه سره یې په ځانګړي ډول د مشرقي ولایتونو سپین ږیري اشنا دي، ټول یې د کارونو ستاینه او د بخښنې غوښتنه کوي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وزير غلام فاروق عثمان د افغانستان په بېلابېلو ولايتونو او زونونو کې د تنظيميه رئيس ، والي او حاکم په توگه دندې ترسره کړې دي.

وزير غلام فاروق له ۱۳۲۰- ۱۳۲۳ل پورې د کورنيو چارو د وزارت کفيل او د قطغن- بدخشان تنظيميه رئيس و. په ۱۳۲۵ل کې د کورنيو چارو وزير و.

په ختيځ زون کې تر اوسه هم بوډاگان د هغه نوم په ډېر درنښت يادوي، ځکه چې په دغه زون کې يې ډېر کارکړی دی. ميا احمدشاه د ميانواب شاه زوی د سره رود اوسېدونکی چې نږدې ۶۰ کاله يې د ننگرهار ولايت په اداره کې کار کړی دی، د ارواښاد غلام فاروق خان په اړه وايي:

((غلام فاروق خان د مشرقي نايب الحکومه و. هغه وخت مشرقي څلور حکومته درلودل: کونړ، شينواري، لغمان او ننگرهار. هغه پنځه شپږ کاله د مشرقي نايب الحکومه او پوځي واکدار و. غلام فاروق خان ډنگر، کوچنی او ټيټ قده سړی و. ډېر توندخويه او دکتاتور هم و؛ خو دا هر څه د قانون د تطبيق

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره وو. هغه قوت هم درلوده او صلاحيت هم، ځکه هغه له شاهي کورنۍ سره اړيکي درلودل او محمدزی و.

غلام فاروق خان ډېر فوق العاده مدير و، ښه اداره يې درلوده.
د هغه په وخت کې په ټول مشرقي کې ښه امن و، خوشحالي وه، غلا، قتل او نور ناقانونه کارونه چا نه شو کولای.

هغه داسې کار نه دی کړی، چې ولس ترې خواشينی وي. د هغه په دوره کې به خلکو سوکړک او روټه خوړل؛ خو ډېر به خوشحاله وو، ځکه چې امن و او قانون تطبيقېده.

هغه د اوسنيو واليانو او حاکمانو غوندې په دفتر کې نه اوسېدۀ، پر ولس گرځېدۀ، لغمان، کونړ او شينوارو ته به يې سفرونه کول. هغه خلک پوهنې او ترقۍ ته هڅول. په خپله به په رسمي وخت دفتر ته راته او تر پای به په دفتر کې اوسېده.

د ښځو نسبي آزادي هم د هغه په وخت کې رامنځ ته شوه او څه ناڅه ښځې لوڅ مخ په بازار کې وليدل شوې؛ خو د کندهار پېښو دا آزادي هم تر سيوري لاندې راوسته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د غلام فاروق خان په دوره کې د رغاونې چارې هم د هغه وخت له امکاناتو سره سمې په چټکۍ روانې وې. د هغه په وخت کې سختو ځایونو ته سرکونه وغځېدل لکه کامدېش سرک چې د هغه په دوره کې په ولسي بیګار سره وغځول شو.

هغه د جلال آباد د اوسني ښار په رغاونه کې هم ښه ونډه درلودلې او د چا خبره په اوسنۍ بڼه د دې ښار بنسټ هغه اېښودی دی. له پښتونستان واټه تر مستوفیت پورې دکانونه د هغه په

(c) ketabton.com: The Digital Library

وخت کې جوړ شول او پخواني هغه یې ویجاړ کړل. د اوسني راډیو ټلویږیون تر څنګ ځمکه یې واخیسته او دکانونه یې په کې جوړ کړل. له مخابراتو څلورلارې تر تالاشي څلور لارې پورې دکانونه هم د هغه په دوره کې جوړ شول.

د غلام فاروق خان تر راتګ د مخه په ننګرهار کې اوسنۍ عالي لیسه او د هډې نجم المدارس دارالعلوم موجود او د شاګردانو پر مخ د زده کړو لپاره خلاص وو. د اتحاد مشرقي جریده د هغه په وخت کې هم خپرېدله.

د غلام فاروق خان په دوره کې پر باجوړ جنګ وشو، خو هغه په دې جنګ کې بریا تر لاسه نه کړه؛ نو بیا وروسته جنرال خان محمدخان د نایب الحکومه په توګه مشرقي ته راولېږل شو.

د کونړ د پخواني اسمار ولسوالۍ د بارګام کلي اوسېدونکی غلجی د محمدجان زوی د وزیر غلام فاروق خان په اړه وايي:

((تر بریکوټ پورې سرک پخوا وهل شوی و. کامدېش او برګمټال ته سرک د وزیر غلام فاروق په دوره کې ووهل شو. میرزاګل په اسمار کې حاکم و. دانګام ته سرک هم هغه وهلی دی. سرک ولس

(c) ketabton.com: The Digital Library

په بېګاري ډول جوړاوه، ډوډۍ به يې هم خپله خوړه. د کار وسايل هم ساده وو، لکه جبل، ماتوړ او نور. پښتنو به سرنګان وهل او شېخانو(نورستانو) به تيږې اړولې. په تيږه کې به يو نيم فوټ سرنګ وهل کېده، يو اسماری و، هغه به د دورمې په کچ کوټ، چې پوره به و؛ نو بيا به يې ډکاوۀ او ډز به يې په کې کاوۀ. سرک وهل ډېر سخت وو، څو کسان په کې مړه هم شول. هغه وخت موټرې کمې وې د پوستې په نامه به اول يو ټرک راته او بيا

(c) ketabton.com: The Digital Library

وروسته د پوستې په نامه بس راته. کله چې موږ د سرک له کاره رارخصت کېدو نو درې نیم منه غنم یې هر کس ته ورکړه.

وزیر غلام فاروق ښایسته سړی و، سر یې سپین و او ږیره یې پاکه خرېیلې وه.

یو بل ځل د کامدېش خلکو بغې کړې وه، حکومت پسې ولس لښکر ولېږۀ، مشري یې جلاله خان کوله. کله چې لښکر درې ته ننوت او کلیو ته ورلنډ شو، نو د کلیو خلک له ښځو سره د دوی مخې ته راووتل، ښځې مخکې وې او قرآنونه یې په سر وو. نرینه و شپېلۍ او چمبې وهلې. دا یې د ننواتې او تسلیمۍ نخښه و. کله چې دا احوال وزیر غلام فاروق ته راورسېدۀ، هغه په بریکوټ کې ناست و؛ نو امر یې وکړ چې نور راووځئ.

بل ځله د افغانستان حکومت د ښار له نواب سره وران شوی و. په نواب پسې یې لښکر راټول کړ، مشر یې جلاله خان و. خلکو وزیر غلام فاروق ته عرض وکړ، چې موږ خو نه وسله لرو او نه نور د جنگ سامان نو په تشو لاسو به څنگه جنگ وکړو؟! هغه له خلکو سره په پښتو آزادې خبرې کولې، ویل، لاړ به شئ او د ښاري (موخه یې د ښار نواب و) سر به په گټو وچقوئ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډېر توند خويه سړی و، هيڅ ډول خيانت يې نه مانهٔ. د قانون په پلي کولو کې يې ډېر سخت چلند کاوهٔ. يو ځل په بريکوټ کې يوه حکومتي وداني چا جوړه کړې وه.څه به په کې خراب نو وايي چې په هغه کې يې د پاشنګر وکيل چې ټېکه دار و، را ټملاوهٔ او په لغتو يې وواههٔ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د هېواد ډېرو لیرې پرتو او ستغو سیمو ته یې د ولس په همکارۍ سړکونه وغځول.
- د حکومتوالۍ په چارو کې جدي؛ خو صادق انسان و، د قانون په عملي کولو کې یې د هیچا لحاظ نه کاوهٔ.
- د خپل واک په سیمو کې یې ښه امنیت رامنځ ته کړی او ولسونه یې ډاډمن ساتلي وو.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

بهرنۍ نړۍ ليدلو ترې خپل کور -کلی او ټاټوبی هېر نه کړ؛ له بهرنۍ نړۍ يې الهام اخيسته؛ خو په رنګ يې نه رنګېده. هغه د هېواد او ملت پرمختګ غوښتۀ؛ خو په افغاني قالب کې. هغه له ګاونډيو سره د کلکو اړيکو ساتلو پلوي و؛ خو د خپلواکۍ د توغ راټيټولو په بيه نۀ. هغه د تکبر په نيلي سپرو جنرالانو او کرنلانو ته سر ټيټ نه کړ، خپل حيثيت او سر يې هسک وساتل او هسکه غړۍ يې له هېواد او هېوادوالو سره خدای په اماني وکړه، دا ښاغلی **عزيز الله واصفي** نومېدۀ.

عزيزالله واصفي د عبدالرشيدخان زوی او د عبدالرحمن خان الکوزي لمسی و. واصفي د کندهار ښار د دويمې ناحيې د الکوزو په کوڅه کې زېږېدلی دی. د کندهار ښار له مشرقي لېسې او بيا د کابل پوهنتون د ادبياتو له پوهنځي څخه فارغ شوی دی. د کندهار په احمدشاه بابا لېسه کې د معلمۍ پر سپېڅلې دندې

(c) ketabton.com: The Digital Library

وګومارل شو. تر معلمۍ وروسته د کندهار ښاروالۍ منتخب مرستيال هم وټاکل شو.

د محمد ظاهر د پاچاهۍ پر مهال د ولسي جرګې په ۱۲مه دوره کې د خاکرېز او په ۱۳مه دوره کې د ارغنداب د خلکو استازی و. د نغلو د بند د جوړېدو په سر په رامنځ ته شوي اختلاف کې د ولسي جرګې له خوا د ستونزې د حل د کمېسيون مشر و.

د سردار محمدداؤد خان په جمهوريت کې د ننګرهار والي او بيا په ۱۳۵۴ل= ۱۹۷۵م کې د کرنې وزير وټاکل شو. همدا رنګه يې په ۱۳۵۵ل کې د لويې جرګې د رئيس په توګه هم دنده اجرا کړې ده.

واصفي د غوايي تر کودتا وروسته ونيول او د ببرک کارمل د دورې په وروستيو کې د نورو بنديانو په کتار کې له بنده راخوشې شو. واصفي ځيرک پښتون او ملي شخصيت و. د پښتونستان په موضوع کې ډېر جدي و او په رښتينې توګه يې د پښتنو حقوق غوښتل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اروانښاد واصفي د جهاد په دوران کې د مجاهدينو ملګرتيا وکړه او په وروستيو درېو لسيزو کې يې په هېواد کې د سولې او امنيت د رامنځ ته کولو لپاره هلې ځلې د هېرولو نه دي.

د ۱۳۶۹ل= ۱۹۸۰م په وروستيو کې يې د هېواد د ژغورنې لپاره "د افغانستان ملي اسلامي متحده جبهه" په نامه د يوه غورځنګ د تأسيس اعلان وکړ، چې موخه يې د ملت يو کول او تر يوې قوماندې لاندې راوستل وو. په کوټه کې جوړې شوې دغې جرګې ته د افغانستان له ټولو سيمو او ټولو قومونو څخه ۳۶۰۰۰ زره کسان راغلي وو.

کله چې په اروانښاد واصفي باندې په پښتونخوا کې د پاکستان له خوا سياسي چاپېريال راتنګ شو؛ نو په ۱۳۶۲ل کې امريکا ته مهاجر شو.

اروانښاد واصفي د يوه ځيرک سياستوال په توګه د طالبانو سرسخت مخالف و. هغه به ويل چې طالبان پر افغانستان د پاکستان مستقيم پوځي تېری دی. څه شي ته چې مقاومت ويلای شو؛ نو د طالبانو پر وړاندې رښتينی او نړيوال مقاومت تر ټولو زيات عزيزالله واصفي کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امریکا ته تر مهاجرت وروسته یې له پخواني پاچا سره تل اړیکې ټینګ ساتل. وایي، چې د۱۳۸۰ل= ۲۰۰۱م کال د سپتمبر په ۳مه روم ته پاچا وغوښت. دغه مهال قوماندان عبدالحق هم په روم کې له پاچا سره و. ارواښاد واصفي، قوماندان عبدالحق او ځینو نورو منورو اشخاصو غوښتل چې د کندهار او ننګرهار له خواو د طالبانو پر ضد وسله والې مبارزې پیل کړي او په دې کار کې د پاچا ملاتړ تر لاسه کړي؛ خو پاچا وسله والې مبارزې ته چمتو نه و؛ نو ارواښاد قوماندان عبدالحق ترې همداسې راروان شو.

عزت الله واصفي وایي: د سپتمبر په ۹مه مسعود ترور شو او د سپتمبر په ۱۱مه په نیویارک کې له نړیوال سوداګریز مرکز سره الوتکې وجنګول شوې؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

عزیزالله واصفي له امان الله امان سره د مرکې پر مهال

نو دا هرڅه تصادفي نه وو، بلکې مخکې له مخکې طرحه شوی پلان و، چې په پایله کې د طالبانو واکمني له منځه لاړه او افغانستان ته د امریکا او متحدینو د ځواکونو د راننوتلو لاره هواره شوه.

په افغانستان کې د طالبانو د واکمنۍ تر نړېدلو وروسته نوی نظام واکمن شو. اروابناد واصفي هم د یوه ملي مشر په توګه د دوه

(c) ketabton.com: The Digital Library

درې کلونو په اوږدو کې د یوهٔ سالم ملي افغاني نظام د جوړولو په نیت د هېواد چارواکو ته د مشورو ورکولو دریغ غوره کړ.

اروابناد واصفي ډېره قوي حافظه درلوده، زیاتره به یې په خپلو خبرو اترو کې د عظیم الشان قرآن آیاتونه، احادیث او یا د پارسي کلاسیک اشعار په ځانګړي ډول د بېدل او مولانا رومي بیتونه ویل. په اسلامي فقهي مسایلو کې یې هم خورا ښه معلومات درلودل.

استاد باتور خوګیانی د واصفي صاحب په اړه په لنډو ټکو کې داسې وایي:

((عزیزالله واصفي ډېر ځیرک او هوښیار انسان و. د ښه ژور سیاسي تحلیل څښتن و؛ په یاد مې نه دي، چې له کومې راډیو سره یې مرکه وه؛ خو کومه بهرنۍ راډیو وه. د هغو خلکو په ځواب کې چې وایي د هلمند اوبه د پاچا په پاچاهۍ او د موسی شفیق د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدارت په دوره کې په ایران پلورل شوي دي، داسې وويل:

استاد باتور خوګیانی له اسدالله ځل سره د مرکې پرمهال

هغه خلک چې دا چیغې سورې وهي، یوازې د شوروي اتحاد په اشاره غواړي، په افغانستان کې ګډوډې رامنځ ته کړي. په دې ترون کې اصلاً د ایران یادونه نه ده شوې، دغو کسانو نهٔ ترون لوستی او نهٔ پرې خبر دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په تړون کې راغلي چې د هلمند په اوبو کې سیستان او بلوچستان حقابه لري؛ خو زه وایم چې سیستان او بلوچستان د ایران خاوره نهٔ، بلکې دا زموږ د هېواد خاوره ده او چې هر وخت مو لاس ورسېږي او توان ولرو، دا به خپلوو.

نو د هلمند اوبه نه دي پلورل شوي، د سیاسي بصیرت په رڼا کې دا یو ښه سیاسي تړون دی. ایران په هغه صورت کې په دې اوبو کې حق لري، چې له ما زیاتې او وررواني شي او یا هم د دې اوبو د سېلابونو او توپانو په وخت کې ایران ته زیان وراړوي، بیا په دې کې د نړیوالو حقوقو په رڼا کې برخه لري، له دې پرته زموږ په اوبو کې هیڅ حق نه لري))

عزت الله واصفي د ارواښاد واصفي زوی د هغه په اړه وايي:

((ارواښاد واصفي لکه چې له پیله یو ښوونکی و، د ژوندانه په ټولو چارو کې که د کور وې او که د سیاست، که ټولنیزې وې او که علمي، هغه یو ښه لارښود و. که به یې په چا کې څه نیمګړتیاوې ولیدې؛ نو د هغو اصلاح به یې کوله. هغه له موږ سره د اندېوالۍ ژوند درلود، موږ ته یې په ډېره نرمه لهجه لارښوونه کوله. هغه یو معلم و او تل یې له اولادونو او ټولو خلکو سره د

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلم په څېر چلند کاوهٔ او د ژوند تر پای همداسې پاتې و. هغه مور ته د پلار تر څنګ د یوه ښه ښوونکي حیثیت درلود. هغه به ویل چې زه چې څوک څېړم نو له هغه څخه څه زده کوم او له تاسو څخه هم زده کړه کوم.

اروانښاد واصفي په سیاسي چارو کې یو ځانګړی دریځ درلود. هغه د سیاست په برخه کې له خپل ور نیکه څخه الهام درلود. هغه ته له ور نیکونو څخه د مشروطیت نظر او دریځ راپاتې و، چې اوس ورته ډیموکراسي ویل کېږي. اروانښاد واصفي په سیاسي چارو کې تل د وارده ایډیالوژیو مخالف و. هغه تل هڅه کوله خلک دې ته وهڅوي، چې اینده نسلونه په خپله داخلي یا افغاني ایډیالوژۍ متکي سیاست وکړي. هغه په مذهبي او شرعي علومو کې ښه مطالعه درلوده، ښه پرې پوهېدهٔ. همدا رنګه یې ادبیات هم ډېر قوي وو، په پارسي پخوانیو متونو کې یې هم ښه مطالعه درلوده، په ځانګړي ډول د بېدل او مولانا رومي اشعار به یې تل په خپلو صحبتونو کې د مثال په ډول راوړل.

هغه به تل مور ته ویل چې هوښیار سړی کښېني او اوري چې مشران څه وایي، له هغو برداشت کوي او زده کړه. دا متل به یې

(c) ketabton.com: The Digital Library

تل کاوۀ چې "ښه خبره ښه ده لکن د نه کړې په سر نه ده" هر خبره خپل ځای لري؛ نو چې څوک کومه خبره کوي باید ځای یې وسنجوي، چې له هغه ځای سره موافق وي.

ارواښاد واصفي به تل په هغه څه نیوکه کوله چې د ټولنې له سیاسي او مذهبي شئوناتو سره به یې ټکر درلود، مثلاً د نغلو بند پر کار یې نیوکه وکړه، چې دلته درغلي شوې ده، بیا حکومت د دې موضوع د پلټنې د هیئت مشر هم دی وټاکه او چې درغلي یې ثابته کړه؛ نو هغه تللی مال روسانو او افغاني چارواکو بېرته بیت المال ته وسپارۀ.

دی داسې یو څوک و، چې موقف او څوکۍ ورته اهمیت نه درلود. دۀ ته خپل اصول ډېر مقدس تر وو، دی په خپل مسیر روان و، د دۀ سیاست یو افغاني زایده سیاست و، وارده سیاست نه و. دی په دې معتقد و چې واکداري باید د ولس په لاس کې وي او خدمات باید ولس عرضه کړي، نۀ یو پاچا. د دۀ سیاست د ځینو خلکو له سیاسته بېل و. ده د نامعقول سیاست په وړاندې هیڅکله سر نه دی ټیټ کړی. دی یو ملنګ سړی و، ده ته د خپل ملت ګټو

(c) ketabton.com: The Digital Library

او خپل تاریخ اهمیت درلود او هیڅکله یې په دې اړه له چا سره ناسالم جوړ جاړی ونه کړ.

د افغانستان د جنگ د ختم په اړه د دهٔ دریځ دا وه، چې دا جنگ یوازې د جرگې او تفاهم له لارې پای ته رسېدای شي. هغه خپل دا دریځ هر ځای په ډاگه او جرأت سره وایهٔ. د هغه له همدې فلسفې څخه ډاکټر نجیب الله هم الهام واخیست او د جرگو جوړولو اقدام یې وکړ. بهرنیانو په ځانگړي ډول غربیانو د هغه دا دریځ سبوتاژ کاوهٔ او نه یې پرېښودل چې د جرگې له لارې دې د افغانستان ستونزه حل شي؛ خو چې کله د سپتمبر د یوولسمې ټکان وخېل؛ نو هماغه غربیان بیا اړ شول چې د واصفي لاره ونیسي. د بن غونډه او نورې یې ادامه ده؛ نو د اروانښاد واصفي نظریات معقول، منطقي او د افغانستان او نړۍ په خیر وو او باید گټه ترې واخیستل شي.))

اروانښاد واصفي د ۸۸ کالو په عمر د ۱۳۹۴ل د غوایي پر ۱۲مه د شنبې په ورځ د وریپښې ناروغۍ له امله په کندهار کې د خپل زوی عزت الله واصفي په کور کې له دې فاني نړۍ څخه سترگې پټې کړې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- یوازینی کس و، چې تر وروستي وخت پورې د بن پر پرېکړو ودرېدۀ او ناروا کړنو ته یې سر ټیټ نه کړ.
- هغه د ولس غوښتنو او پرېکړو ته درناوی درلود او د جنګ پای یې په تفاهم کې لټوله.
- د مهاجرت په سختو شرایطو کې یې هم د هېواد او ملت ګټې له پامه ونۀ غورځولې.
- د ملي تفاهم لپاره یې ډېر زیار وګاله؛ خو له بده مرغه چې دښمنان په خپل هوډ کې بریالي شول او هغه ارواښاد یو ځل بیا په خپل ژوندانه، متحد او یو موټی افغانستان ونه لیدۀ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۲۲ل کې د پاچا محمدظاهر د واک پرمهال د ښځو عالي مؤسسه چې شل کسه غړې یې درلودل، په کابل ښار کې تأسیس شوه. د ښځو عالي مؤسسه د ښځو د زده کړو او ذهني تنویر په موخه رامنځ ته شوه. د امان الله خان د خور مېرمن زینب په وړاندیز او تعقیبولو سره یوه ټوټه ځمکه دې مؤسسې ته ځانګړې شوه، چې په هغې کې وړکتون، ښوونځی، سینما او د کار دفترونه جوړ شول. د ښځو دا مؤسسه چې بیا " د مېرمنو ټولنه" په نامه ونومول شوه، په فني او حرفوي زده کړو پورې محدوده وه. څارنه یې د کار او ټولنیزو چارو وزارت کوله. بنسټیزه موخه یې په مهمو چارو کې د ښځو ونډه وه، چې په دې توګه په افغاني ټولنه کې د ښځو دریځ په سالم ډول لوړ کړي. دې سپېڅلې موخې ته د رسېدو یوه مخکښه هم **صالحه فاروق اعتمادي** وه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کله چې صالحه فاروق اعتمادي د مېرمنو ټولنې مدیره شوه، هغې د مېرمنو ټولنې مسلکي ښوونځي ته ځانګړې پاملرنه درلوده او له افغان نجونو سره یې په بهر کې د زده کړو کولو لپاره مرسته کوله.

صالحه فاروق اعتمادي د مير امام الدین خان لور پر ۱۳۱۰ل= ۱۷ اګست ۱۹۳۱م په کابل کې زېږېدلې ده. پر ۱۳۲۷ل کال یې له ملالۍ لېسې څخه په دریمه دوره کې د بکلوریا سند اخیستی دی. له ۱۳۲۸ل- ۱۳۳۱ل پورې یې د کابل پوهنتون د ادبیاتو او اجتماعي علومو په پوهنځی کې لوړې زده کړې کړي او له دغه پوهنځي څخه یې د لسانس سند اخیستی دی. لومړۍ دنده یې په ملالۍ لېسه کې د ښوونکې په توګه وه. وروسته بیا د همدغې لېسې مرستیاله او په ۱۳۳۸ل کې د همدغې لېسې مدیره مقرره شوې ده. دولس کاله یې په ملالۍ لېسه کې دنده اجرا کړې ده.

صالحې فاروق اعتمادي په ۱۳۳۴ل کې له پروفیسور ډاکټر غلام فاروق اعتمادي سره واده وکړ. په ۱۳۴۰ل= ۱۹۶۱م کې په داسې حال کې چې د ملالۍ لېسې سرپرسته مدیره وه، ترځنګ یې دوه کاله په ادبیاتو پوهنځي کې تدریس هم کاوۀ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۴۶ل کې صالحې فاروق اعتمادي ته د مېرمنو ټولنې ریاست وروسپارل شو. په ۱۳۵۴ل کال کې گوښه شوه او وروسته يې پنځلس کاله رسمي دنده نه درلوده.

صالحې فاروق اعتمادي د وړکتونو، د رضاکارو مېرمنو د انجمن، د فاتحې اخیستنې د سالونونو، د مور او کوچني د ملاتړ د لومړني مرکز او د مور د صندوق په تأسیس کې ډېره لویه ونډه درلوده.

مېرمن اعتمادي زموږ د ټولنې یوه مخکښه روښاندې او د امانیه دورې له تحصیل کړیو ښځو څخه ده، چې د خپلې پوهې، ځیرکۍ او وړتیا له امله ورته د پاچا محمدظاهر په دوره کې د مېرمنو ټولنې ریاست ورکړی شو.

د ښځو د حقوقو، پرمختگ، زده کړو او روزنې لپاره د هغې هاند و هڅې په افغاني ټولنه کې د ځانگړې ستاینې وړ او نه هېریدونکي دي. د هغې په وړاندیز او د شهید محمد هاشم میوندوال په منظورۍ د غبرگولي ۲۴ مه نېټه د مور د ورځې په نامه ونومول شوه. په دې ورځې به کارگرې، د دولت او خصوصي مؤسساتو مامورینې، ښوونکې او استادانې رسماً بامعاشه رخصت

(c) ketabton.com: The Digital Library

وي. د دې ترځنګ به هغه مېرمنې په ګوته کېدې، چې غوره خدمات به يې ټولنې ته وړاندې کړي وو او د کال د غوره مېرمنې په نامه به د شاندارو مراسمو په ترڅ کې ستايل او نازول کېدې. دغه مراسم به د خپرونو له خوا خپرېدل او ملکې حمېرا به وروسته ډالۍ هم ورکولې، چې په دې توګه نورې مېندې هم وهڅېږي. د ساري په ډول د مور د ورځې د لومړني جشن لومړۍ ممتازه مېرمن ګلجان حبيب وه، چې پنځه اولادونه يې(ډاکټره شريفه حبيب، ډاکټره نجيبه حبيب، ډاکټره حبيبه حبيب او ډاکټر عبدالله حبيب د طب په څانګه کې او راحله حبيب يې هم د کوچنيانو په برخه کې د قاضۍ په توګه ټولنې ته وړاندې کړي وو.

صالحه فاروق اعتمادي د خپلې وړتيا او صداقت له مخې د وزارت تر چوکۍ ورسېده او د ډاکټر نجيب الله په دوره کې په ۱۳۶۹ل کې د ناپيلي شخص په توګه د کار او ټولنيزو چارو وزيره مقرره شوه.

د مېرمن اعتمادي بل لوی خدمت د رضاکارو مېرمنو د ټولنې تأسيس و. د هېواد دې منورو او بافرهنګه مېرمنو له بېوزلو کورنيو

(c) ketabton.com: The Digital Library

سره د هغو د ستونزو د حل په لاربښوونه کې مادي او معنوي مرستې کولې. نالوستو مېرمنو ته يې په ټولو دولتي او خصوصي ادارو او ان زندانونو کې د سواد زده کړې لپاره کورسونه جوړ کړل. په ځانګړو حالاتو لکه زلزلې يا سېلابونو کې به يې د سرې مياشتې له مؤسسې سره همکاري کوله.

کله چې په ۱۳۵۰ل کال کې په افغانستان کې په ځانګړې ډول په شمالي ولايتونو کې سخته وچکالي او قحطي راغله، اعتمادي د مرستو لپاره کمېټه جوړه کړه، چې د هېوادوالو او نړيوال پاملرنه يې دې موضوع ته راواړوله او په خپله د خپلو ځينو رضاکارو ملګرو په ملتيا د هېواد ليرې پرتو او ستغو سختو سيمو لکه غور، قادس، موريچاق، د بدخشان فيض آباد خندود، د پامير قلعه پنج، واخان، خواهان، حضرت سعيد، لعل و سرجنګل، دولتيار او نورو ته يې سفرونه وکړل او مرستې يې ورورسولې.

په دې سفرونو کې يې يو بشپړ رپوټ هم چمتو کړ، چې د هغه په وسيله هېوادوال او نړيوال د افغانانو له ستونزو خبر او مرستو ته چمتو شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

صالحې فاروق اعتمادي د هېواد بېلابېلو سيمو ته پر سفرونو او مرستو رسولو سربېره په سيمپوزيمونو، کنفرانسونو، سيمينارونو او غونډو کې د ګډون لپاره چين، ايران، پاکستان، هند، ترکيې، فرانسې، پخواني شوروي اتحاد، مصر، هالېنډ، سويس او نورو هېوادونو ته هم سفرونه کړي دي، چې ځينې يې دا دي:

په ۱۳۳۹ل= ۱۹۶۰م د يونسکو په عمومي غونډه کې ګډون.

په۱۳۴۶ل= ۱۹۶۷م کې په مسکو کې د ښځو په بين المللي سيمپوزيم کې ګډون.

په ۱۳۴۹ل= ۱۹۷۰م کې په ډهلي کې جوړ شوي د ځوانو سرپرستانو او مربيانو په بين المللي سيمپوزيم ګډون.

د ښځو د بين المللي شورا له خوا په بينکاک کې په جوړ شوي بين المللي کنفرانس کې ګډون.

په۱۳۵۱ل= ۱۹۷۲م کې د ملکې مېرمن ديبا او شاه زى شنهاز تر سرپرستۍ لاندې په تهران کې جوړ شوي د ځوانو سرپرستانو او مربيانو په بين المللي سيمپوزيم ګډون، چې مېرمن اعتمادي په کې د لومړۍ کميټې د رئيسې په توګه وټاکل شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ښځو د بين المللي فدراسيون له خوا د بلغاريا په "وارنا" کې په جوړ شوي بين المللي سيمينار کې ګډون.

په ۱۳۶۶ل= ۱۹۸۷م کې د ښځو د بين المللي فدراسيون له خوا په مسکو کې په جوړ شوي بين المللي کنفرانس کې د ښځو د استازې په توګه ګډون.

پر(۱۳۶۹ل=۱۹۹۰م) په ژنيو کې د کار په بين المللي کنفرانس کې ګډون.

پر(۱۳۷۰ل=۱۹۹۱م) د دويم ځل لپاره په ژنيو کې د کار په بين المللي کنفرانس کې ګډون.

پر(۱۳۷۰ل=۱۹۹۱م) په چين کې د آسيا پسفيک هېوادونو د کار وزيرانو په دولسم کنفرانس کې ګډون.

پر(۱۳۷۰ل=۱۹۹۱م) په تونس کې د ناپېيلو هېوادونو د کار د وزيرانو په څلورم کنفرانس کې ګډون.

د ۱۳۷۱ل= ۱۹۹۲م په فبرورۍ کې د ملکې فيبوله تر سرپرستۍ لاندې د کليوالو ښځو د اقتصادي او ټولنيز پرمختګ په اړه جوړ شوي د ښځو بين المللي کنفرانس کې ګډون.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په افغانستان کې د سولې لپاره د امریکا په متحده ایالاتو (۱۳۷۶ل=۱۹۹۷م) امستردام(۱۳۷۷ل=۱۹۹۸م)، بن(۱۳۷۷ل= ۱۹۹۸م) او (۱۳۷۹ل= ۲۰۰۰م) هامبورگ په جوړو شویو کنفرانسونو او سیمینارونو کې گډون.

صالحه فاروق اعتمادي د روسانو د یرغل او اوږدو کورنیو جنگونو پر مهال هم د هېواد له غېږې جلا نه شوه؛ خو د۱۳۷۲ل= ۱۹۹۳م د دسمبر په لسمه د خپلې ناروغۍ د درملنې لپاره ډهلي ته لاړه. د هغې په غیاب کې یې د کابل په شش درک کې د هغې پلرنی کور لوټ او بیا یې وسوځول شو. په وزیر اکبرخان مېنه کې د هغې شخصي کور هم دولت ضبط کړ؛ نو هغې ته هېواد ته راستنېدل خورا ستونزمن شول.

د خپل هېواد دوسته او مبارز مېرمنې پوهاند ډاکټر اعتمادي تر مړینې(۱۳۷۴ل= ۱۴جون ۱۹۹۵) وروسته یې د سویس د ناپېیلي هېواد ویزه تر لاسه او هلته لاړه.

صالحه فاروق اعتمادي د خپل رښتیني او ارزښتناک خدمت په دوره کې د پوهنې، مینه پال او رښتین د سرو زرو په نښانو، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

فرانسې د پالمز اکاډمیک په نښان او د جاپان د دوستۍ په نښان اخیستلو بریالۍ شوې او نازول شوې ده.

صالحه فاروق اعتمادي لا تر اوسه ژوندۍ ده او په سویس هیواد کې اوسېږي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- په افغانستان کې د ښځینه مدني خوځښت له مخکښانو څخه وه.
- د عامه ګټو د ادارو لکه د رضاکارو مېرمنو ټولنه، د فاتحې د سالونونو، د مور او کوچني د ملاتړ د لومړني مرکز او د مور د صندوق په تأسیس کې یې فعاله ونډه درلوده.
- د غبرګولي ۲۴مه د هغې په وړاندیز او د میوندوال په منظورۍ د مور د ورځې په نامه ونومول شوه.
- د افغانستان په معاصر تاریخ کې د کار او ټولنیزو چارو لومړنۍ ښځینه وزیره وه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

هېواد او هېوادوال د هغه چا درناوی کوي، چې خادم يې واوسي او د ملت جوړونې په پار خپل افغانيت او مليتوب ثابت کړي. د هېوادوالو په درد ودردېږي او په خوښيو يې خوښ شي.

غزنی زموږ د هېواد هغه مشهوره سيمه ده، چې د تاريخ په بېلابېلو پېړيو کې يې په علم، ادب، سياست، نظاميتابۀ او نورو ډګرونو کې داسې خېرې افغاني ټولنې ته وړاندې کړي، چې يوازې د يوه قوم او يوې سيمې وياړ نۀ بلکې د ټول ملت او هېواد وياړ ګرځېدلي دي.

خواجه عمري د غزني هغه سيمه ده، چې له دې سيمې همداسې خېرې راپورته شوي او په صداقت، رښتينولۍ او مېړانه يې د هېواد او ملت خدمت کړی دی.

د هېواد له صادقو، زړورو، لايقو او زړه سواندو خېرو څخه يو هم جنرال **ميراحمد مولايي** دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

میراحمد مولایي د شیراحمدخان زوی د تاج محمد خان لمسی د میرزامحمد کړوسی او د محمدخان کودی دی. د محمدخان پلار مولابردي نومېدهٔ، په ختېه بیات و. سوداګري یې کوله او له نېشاپور څخه غزني ته راغلی و. د میراحمد مولایي پلار شېراحمد د امیر حبیب الله خان په دوره کې د مالستان او بیا د جاغوري او مالستان د حاکم په توګه دنده ترسره کوله.

د میراحمد ترهٔ مسجدي خان بیات هم د حبیب الله خان پر مهال د بندرونو د سرپرست او د وردګو د حاکم په توګه رسمي دنده ترسره کوله.

امیر حبیب الله له مسجدي خان سره ښه اړیکي درلودل او دوه ځله امیر په غزني کې د هغهٔ مېلمه شوی هم و؛ خو بیا پرې امیر وخښمېده، مسجدي خان یې په توپ کې والوځاوهٔ، شیراحمد یې بندي او کورنۍ یې ورجلا وطنه کړه. د حبیب الله خان تر مړینې وروسته د امان الله خان په دوره کې د دې کورنۍ سره اړیکي ښهٔ شول، شیراحمدخان له بنده خلاص او جلاوطن شوې کورنۍ یې له بلخ او کندهاره بېرته غزني ته راغله. شیراحمدخان د خپلواکۍ په جګړه کې د سردارعبدالقدوس خان سره د کندهار جبهې ته لاړ؛

(c) ketabton.com: The Digital Library

خو د ۱۳۳۷ل په زمري میاشت کې ومړ. په دې وخت کې میراحمد ځوان و؛

مولایي هغه مهال له ښو ښوونکو درسونه پیل کړل، چې پلار یې په مالستان او جاغوري کې حاکم و. سید محمدهاشم بکاولی یې مشهور استاد و. میراحمد مولایي په ۱۳۱۱، ۱۳۱۴او ۱۳۱۶ل کې درې دورې پوځي زده کړې په لوړو نومرو او ممتازې درجې سره پای ته ورسولې او د خپلو آلمانیو استادانو د ځانګړې پاملرنې وړ وګرځېدۀ.

مولایي د غزني د حاکم عبدالحکیم خان په دوره کې د نفوس د تحصیل مامور وټاکل شو.

د امان الله په واکمنۍ کې د کټواز د ښورښ پر مهال(۱۳۰۳ل) د خواجه عمریو او قیاقو د یوه سپارۀ کنډک قوماندان وټاکل شو. په ۱۳۰۴ل کې د خوست د پلي کنډک کنډکمشر وټاکل شو. په ۱۳۰۵ل کې د جنوبي د اعلی حکومت د کوټوالۍ(امنیې) قوماندان وټاکل شو.

د محمد نادرشاه په دوره کې (۱۳۰۸)د لومړۍ فرقې د ۳ غونډ، غونډمشر وټاکل شو. د ۱۳۰۸ل د تلې په ۲۵ مه د نایب سالار

(c) ketabton.com: The Digital Library

شاه ولي خان د ياور په توګه وټاکل شو. د ۱۳۰۹ل په سلواغې کې د شمالي د غونډ، غونډمشر وټاکل شو. د ۱۳۱۷ل په پسرلي کې د شاهي فرقې رئيس ارکان وټاکل شو. د ۱۳۱۸ل په لومړيو کې د شاهي فرقې د کفيل په توګه وټاکل شو.

په ۱۳۱۸ل کې چې کله محمدداؤد د سردار محمدهاشم خان په ملاتړ بريالى شو، له حربيې وزارته د مستقل تشکيل په چوکاټ کې مرکزي قواوې رامنځ ته کړې. د دې قواو اصلي هسته شاهي فرقه وه، چې ميراحمدخان مولايي د غونډمشر په رتبه د هغې رئيس ارکان او کفيل و. دې قواو محمدداؤد خان ته دا شونې کړه چې رسماً د واک ميدان او د خپل نظر عملي کولو ډګر ته راووځي.

د ۱۳۲۰ل په تله کې د شمالي د لوا قوماندان وټاکل شو. د ۱۳۲۳ل د وري په ۲۲ د مشرقي د فرقې قوماندان وټاکل شو او د همدې کال په زمري کې د فرقه مشرۍ رتبې ته لوړ کړای شو.

د ۱۳۲۵ل په زمري کې پر فرقه مشرۍ سربېره د مشرقي نايب الحکومه ګي هم ورسپارل شوه.

د سردار محمدداؤد خان د صدارت پر مهال په ۱۳۳۲ل کې درې مياشتې بندي و او په ۱۳۳۵ل کې تقاعد ته سوق شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۴۳ل کې د لويې جرگې غړی و.

جنرال مولايي يو ځيرک جنرال و، هغه د لوېديځوالو افسرانو په څېر د خپلې دندې هره لحظه او هره پېښه د نېټې، ځای، وخت او اشخاصو په ښوولو سره ثبت کړې ده. له معلوماتو يې د عمومي او پوځي تاريخ په ليکلو کې خورا ښه گټه اخيستل کېدای شي.

په ۱۳۵۷ل کې مړ او په ځانگړو پوځي مراسمو سره د کابل په افشارو کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- شپه او ورځ يې د هېوادوالو د هوساينې او امنيت لپاره ځان ناآرامه کړی و.
- ډېر سرغړوونکي يې حکومت ته ايل کړي او د دولت واکمني يې پراخه کړې وه.
- هېواد او نظام ته وفادار افسر و، د خوست د پلي غونډ هغه يوازينی غونډ و چې له چور چپاول وساتل شو او بېرته روغ رمټ دولت ته وسپارل شو.

❊❊❊

❊❊❊

(c) ketabton.com: The Digital Library

چــې پیــدا شــوې تــا ژړل خلکــو خنــدل
داسې مړ شه چې ته‌ خاندې خلـک ژاړي

هغه شخص چې پر خپل سوګند ټینګ پاتې شو؛ هغه شخص چې له مسلک سره یې خیانت ونه کړ؛ هغه شخص چې مرګ او ژوند یې د هېواد او هېوادوالو لپاره وو؛ هغه شخص چې په دین، هېواد او ملت یې سر وښاندهٔ؛ خو اغیار ته یې د درناوي په دود ټیټ نه کړ! او همېشنی ویاړمن ژوند یې وګاټهٔ!!! دا شخص شهید **عبدالحکیم کتوازی** دی.

عبدالحکیم کتوازی د حاجي پهلوان خان سلېمانخېل زوی، په ۱۳۰۴ل= ۱۹۲۵م کې د پکتیکا ولایت د کتواز په خیرکوټ کې زیږېدلی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

کټوازي د ژوندانه لومړي کلونه د خپلې متدينې کورنۍ په انګړ کې د خپل معزز پلار تر څارنې او روزنې لاندې تېر کړل. اته کلن و، چې په کابل کې يې له خپل پلار او ترۀ سره استوګنه غوره کړه. دا هغه مهال و چې په کټواز کې د "يارو" او "شاشي" په نامه دوه کسانو بلوا جوړه کړې وه. د همدې بلوا په تړس کې په کابل کې د کټوازي پلار پهلوان خان او ترۀ دواړه بنديان شول. اووۀ کاله يې د زندان کړاوونه وګالل.

د دوی د زندان په دوره کې اروابناد کټوازي او د هغه کوچني ورور عبدالحبيب په عسکري رشديه ښوونځي کې پر زده کړو بوخت وو. له پسرلي تر مني پورې به يې زده کړې کولې او د ژمي رخصتۍ به يې په زندان کې له پلرونو سره تېرولې. د کوچنيتابه دې پخې تجربې د ګاندې د ژوندانه د ثبات او مېړانې په اړه کټوازي ته ډېر څه ورزده کړل.

کټوازی په۱۳۲۲ل= ۱۹۴۳م کې د کابل له حربي ښوونځي څخه فارغ او په حربي پوهنتون کې شامل شو. په حربي پوهنتون کې د زده کړو تر بشپړولو وروسته کټوازی په ۱۳۲۵ل= ۱۹۴۶م کې په حربي علومو کې د نورو لوړو زده کړو لپاره هند ته لاړ. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

بریالیتابه سره د زده کړو د دورې تر بشپړولو وروسته په ۱۳۲۶ل= ۱۹۴۷م کې بېرته هېواد ته راستون شو.

تر راستنېدو وروسته د خورد ضابطانو ښوونځي د قوماندان په توګه وګومارل شو؛ خو د دې درندې دندې ترڅنګ يې په حربي پوهنتون کې هم تدريس کاوۀ.

اروانښاد کټوازی په ۱۳۳۲ل= ۱۹۵۳م کې يو ځل بيا د نورو تخصصي زده کړو لپاره د ترکيې جمهوريت ته ولېږل شو. په ۱۳۳۵ل= ۱۹۵۶م کې يې په پياده مسلک کې په اعلی درجه سره تخصص بشپړ کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر راستنېدو وروسته په۱۳۳۶ل= ۱۹۵۷م کې د دفاع وزارت په چوکاټ کې د هوايي ځواکونو د ښوونې او روزنې د عمومي مدير په توګه وګومارل شو، چې بنسټ يې نوی ايښودل شوی و. تر۱۳۳۹ل = ۱۹۶۰م پورې يې په همدې پست کې دنده تر سره کړه.

د ۱۳۳۹ل کال په وروستيو کې د نورو لوړو حربي تحصيلي مدارجو د تر لاسه کولو لپاره د ترکيې جمهوريت د استانبول د ارکانحرب پوهنتون ته ولېږل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۴۱ل= ۱۹۶۲م کې يې د ارکانحرب ټول مدارج په بريالیتابه سره پای ته ورسول او بېرته هېواد ته راستون شو. تر راستنېدو وروسته د دفاع وزارت د ښوونې او روزنې د عمومي مدير په توګه وټاکل شو. د دفاع وزارت په چوکاټ کې تر نه هېرېدونکوحربي ښوونيزو خدمتونو وروسته د ريشخورو د اوومې فرقې رئيس ارکان او ورپسې په۱۳۴۴ل= ۱۹۶۵م کې د کابل ښار امنيه قوماندان مقرر شو. په ۱۳۴۸ل= ۱۹۶۹م کې د ژاندارم او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پولیسو عمومي قوماندان مقرر شو او برید جنرالۍ ته یې ترفیع وکړه. په۱۳۵۱ل= ۱۹۷۲م کې اروابناد کټوازی د ریشخورو د اوومې فرقې د قوماندان په توګه مقرر شو او د ۱۳۵۲ل کال د چنګاښ د ۲۶مې تر سپینې کودتا پورې په همدې دنده پاتې شو. تر کودتا وروسته د ځینو خاینو او هېواد پلورو د پلمو په پایله کې زندان ته ولېږل شو. د ۱۳۵۵ل= ۱۹۷۶م تر سپتمبر پورې یې تر درېو کالو زیات بند تېر کړ؛ خو کله چې له بنده خوشې شو؛ نو په کور کښېنول شو.

د ثور تر خونړۍ کودتا وروسته ارکانحرب جنرال کټوازی یو ځل بیا زندان ته واچول شو؛ خو له حتمي مرګه په دې خلاص شو، چې جنرال سیدعبدالغني وردګ سوګند وکړ، چې جنرال کټوازي د کمونستي رژیم پر وړاندې په کودتا کې ونډه نه درلوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شهيد اركانحرب كټوازي وراره رحمت الله كټوازی او ډګروال صاحب جان كټوازی د مركې په حال كې

كټوازی د جهادي دورې په اوږدو كې هم له دين، هېواد او ولس سره بې كچې ژورې مينې له هېواده وتلو ته پرېنښود او د ډېر ستونزمن ژوندانه پېټي ته يې په كابل كې اوږه وركړه. كله چې د مستبد او خونړي رژيم په وروستيو كې خلكو ته د نظر ښرګندولو موقع وركړی شوه، له دې موقع په ګټې اخيستنې سره د ځينو نورو ملي او مخورو سياسي شخصيتونو په همكارۍ يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

په۱۳۶۸ل= ۱۹۸۹م کې د "ملي رستګارۍ ټولنې" بنسټ کېښود او د هېواد ژغورنې او خپلواکۍ لپاره یې عملاً هلې ځلې پیل کړې.

کله چې د اسلامي دولت پر مهال ګوندي او خپلمنځو جنګونو کابل پر سر واخیست، د ارواښاد کټوازي یو زوی هم په دې جنګونو کې شهید شو او حالات دې ته ورسېدل، چې نور نو په کابل کې ژوند ناشونی و. له دې امله کټوازی هم په مات خو هیله من زړه له خپلې کورنۍ سره پېښور ته مهاجر شو. هغه پېښور ته له رسېدو سره سم "د تفاهم او ملي یووالي شورا" سره یو ځای شو. څه موده د نوموړې شورا مرستیال او یو کال یې هم د هغې د انسجام د رئیس په توګه دنده تر سره کړه. په دغه دوران کې کټوازي د شورا لپاره داسې کارونه وکړل، چې د افغانانو او بهرنیانو پام یې ځانته راواړاوه. د افغانستان د هغه مهال حکومت هم دی کابل ته د خپلو طرحو سره راوغوښت. هغه خپلې طرحې له نږدې له حکومت سره شریکې کړې. د حکومت له خوا هم تایید شوې او ده ته وویل شول، چې د دغو طرحو د عملي کولو لپاره یو مېکانیزم جوړ کړي. کله چې دی د مېکانیزم په جوړولو

(c) ketabton.com: The Digital Library

بوخت شو، د هېواد د دښمنانو له خوا ورته ډول ډول اخطارونه ورکول کېدل.

د شهید کټوازي کلکه او سمه عقیده، اغېزناک کار، له هېواد سره مینه، پر ژمنه وفا، په خلکو باور او د ملت په پراخو پرګنو کې د هغه نفوذ د دې لامل شول، چې د افغانستان دښمنان او پردیپال خپلو شومو موخو ته د رسېدو په لاره کې، هغه خنډ وبولي؛ نو هغه وو، چې دغه کرغېړنې څېرې د هېواد د دې زړور، بادسپلینه، رښتیني او اتل بچي د وینو تویولو په لټه کې شوې او په پای کې یې ارکانحرب جنرال عبدالحکیم خان کټوازی د ۱۳۷۴ل د لړم په ۱۱مه=۱۹۹٤م نومبر ۲مه نېټه د پېښور په بورډ کې د سهار پر نهو بجو د خپل دفتر مخې ته شهید کړ. د دهٔ په مړینه کورنیو او بهرنیو سیاسي مشرانو او نړیوالې ټولنې خپله ژوره غمرازي څرګنده کړه. په ډېرو ځایونو کې خلکو د هغه د غیابي جنازې لمونځونه ادا کړل.

د کټوازي په خواشینوونکې مړینه عبدالله غمخور دا مرثیه ویلې ده:

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه پوهېږمه چې نمر پرېوت، که غر پرېوت
که افسر کړ چا ترور که لښکر پرېوت
خلک وايي سل دي ومري يو دې نه مري
د سرونو چې و سر هغه سر پرېوت
جنرالان دې خاورې باد کړي په سرونو
د اردو د لاسه تور سپر پرېوت
په مرګ نه يم په درد نه يمه غم دا دی
په مورال د افسرانو شرر پرېوت
بيا به څوک د نام وننګ قومانده ورکړي
چې عبدالحکيم په هسې محشر پرېوت
په سيرت او په صورت کې و بې مثله
سرو قد و، که شمشاد که نښتر پرېوت
رڼا ورځ په افغانانو توره شپه شوه
په کندو ختلی نمر چې سحر پرېوت
تروږمۍ د لاروو چې پرې رڼا وي
د فلک له بامه هغه قمر پرېوت
د هجرت لمنه سره شوله په وينو

(c) ketabton.com: The Digital Library

پــــه افـــق د مهجورانـــــو څـــادر پرېـــوت
د ســپین غــر د زړه نــه شــنې لــوخړې خېــژي
چــې عقــاب یــې د بــې دردو پــه در پرېــوت
قربـــاني شـــو د خـــوارږه وطـــن لـــه سره
پـــاڼې پـــاڼې لکـــه گـــل د احمـــر پرېـــوت
د شـــــورا د تفـــــاهم جنـــــازه وځـــــي
چــې د لاســه یــې دریــاب تــه گــوهر پرېــوت
اوس کـــه خـــاورې بـــادوم نـــه کـــوي ســـود
چــې مــې غشــی د جفــا پــه ځیگــر پرېــوت
ســـتا یادونـــه بـــه ژونـــدي ســـاتو جنرالـــه
پـــه سر مـــو د غمونـــو دفـــتر پرېـــوت
تـــه شـــاهین د دنگـــو غرونـــو د افغـــان یـــې
تـــه ســـالار د شـــهیدانو د کـــاروان یـــې

نومبر ۱۹۹۵م پېښور

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهید کتوازي دوه دېرش کاله نهه میاشتې او څلېرویشت ورځې هېواد ته پوځي خدمت کړی دی. د عسکري منصبونو کلونه یې په دې ډول دي:

په ۱۳۲۵ل کې ضابط، په ۱۳۲۶ل کې درېیم بریدمن، په ۱۳۲۸ل کې دویم بریدمن، په ۱۳۳۰ل کې لومړی بریدمن، په ۱۳۳۲ل کې تورن، په ۱۳۳۶ل کې جګتورن، په ۱۳۳۸ل کې جګړن، په ۱۳۴۳ل کې ډګرمن، په ۱۳۴۷ل کې ډګروال او په ۱۳۵۱ل کې یې برید جنرالۍ ته ترفیع وکړه.

په انځور کې کتوازی له جنرال عبدالولي سره لیدل کېږي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارواښاد عبدالحکیم کټوازی که څه هم پوځي شخص و؛ خو ولس سره یې ډېر ولسي او نرم چلند کاوهٔ. ډېر مهربان او خدمتګار شخص و. له سپین ږېرو او ځوانانو سره یې ټینګ اړیکي ساتل. په ځانګړي ډول د لویې پکتیا له سپین ږیرو او ځوانانو سره تل په ټولنیزو چارو کې نږدې او ان شریک و.

څرنګه چې په خپله یو پوځي جنرال و، نو ډېر ځوانان یې هڅول، چې په پوځي زده کړو کې ځان شامل او په دې ډول هېوادوالو ته خدمت وکړي. په ډېرو پوځي ادارو کې لا تر اوسه هم داسې اشخاص شته چې د ارواښاد کټوازي په هڅونه او مرسته یې په دې ډګر کې زده کړې کړې دي او د هغه د لاس د نیالګیو حیثیت لري.

د افغانستان د پولیسو د اکاډمي قوماندان سید نورالله ځل، چې هغه مهال تازه له اکاډمۍ فارغ شوی و، د ارواښاد کټوازي په اړه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د۱۳۵۱ل کال د جدي په وروستيو کې موږ د پوليسو له اکاډمۍ فارغ شو. په همدغه وخت کې کټوازی د کابل له امنيه قوماندانۍ څخه د افغانستان د ژاندارم د عمومي قوماندان په توګه مقرر شو. امر يې کړی، چې موږ ورسره ووينو، موږ چې ورغلو تر ستړي مشو وروسته يې وپوښتل، چې ستاسو اول نومره څوک دی، زه پورته شوم. راته ويل يې چې ته د خپلې خوښې د انتخاب حق لرې، د کومې ولسوالۍ د امنيه قوماندان په توګه ځې، که د ولايت د ترافيکو د مدير په توګه او که د جنايي امير يا د سرحد د کميسار په توګه!؟ ما ويل نه صاحب زه غواړم چې په اکاډمۍ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پاتې شم، هغه ویل دا خو ستا حق دی، خو چې یو ځل عملاً له ولس سره کار وکړې نو بیا به راشې.

هغه په خپله هم پوهېده، نور پوه او وړ خلک يې هم خوښول او په پرنسیپ معتقد او ولاړ صاحب منصب و.

په ۱۳۴۹ل کې د پولیسو په نامه مجلې په خپرېدو پیل وکړ. ما لا د مکتب له دوره لړې لړې لیکنې کولې او شعرونه به مې هم ویل. په ۱۲ ټولګي کې وم، چې د هېواد ورځپاڼې له خوا د خبریال کارډ راکړی شو؛ خو ما په اکاډمۍ کې چا ته نه ښوده، ځکه هغه وخت پوځي کسانو ته دا اجازه نه وه.

هغه وخت کې د نظامیانو شعار دا و:

خدای، پاچا، وطن

هغه وخت په کوټه سنګي کې د غلو پر ضد په علمیاتو کې یو صاحب منصب چې محمدجان نومېده ټپي شو. د میوندوال دوره وه، صدراعظم امر وکړ، چې آریانا الوتکه چارټر کړئ او ژر تر ژره يې بېروت ته یوسئ چې درملنه يې وشي. محمدجان هلته ومړ؛ نو بیا ما په پولیس خپرونه کې د هغه په اړه دا شعر خپور کړ:

(c) ketabton.com: The Digital Library

خـدای وطـن پاچـا سـهار لـري پـوليس
ښـه تکـړه ځوانـان بيـدار لـري پـوليس
تور شپو کې چې د غلو په لاس شهيد شـو
محمـدجان شـهيد نامـدار لـري پـوليس

نور شعر مې ټول نه دی ياد؛ خو مقطع يې وه:

د وطـــن د اعـــتلا لپـــاره ځلـــه
پــه عامــه نظـم ټينگــار لــري پــوليس

کله چې دا شعر خپور شو؛ اروانباد کټوازي خوښ شوی و، زه يې غوښتی وم؛ غوښتل يې چې ومې نازوي؛ خو د هغه وخت امرينو زه ور نه وستم، ځکه نه يې غوښتل چې يو ځوان کس دې ونازول شي او مخه دې پيدا کړي.

نو کټوازی ډېر علمدوسته، وطندوسته او فرهنگدوسته سړی و. ډېر ديانتدار او باپرنسيپه انسان و. له خپلې چوکۍ او مقامه يې هيڅکله ناوړه گټه نه ده اخيستې. زما يادېږي، چې د کابل په ده بوري کې د ببرک خان ځاځي په کور کې خيرات و، ببرک خان هم پوځي صاحب منصب و، چې د ويښ زلميانو له غړيو سره يې ټينگ اړيکي درلودل. زه هم د ببرک خان ځاځي خوريي خيرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته بللی وم. هلته ما د کټوازي صاحب په تن کې داسې څه ولیدل چې اوس مې هم نه هېرېږي. د هغه تور کمرنګه پټو په ځان و، ښادر مښودی معلومېده او د پلو له پټې سره یې یو ځای ته پیوند لګېدلی و؛ نو له دې معلومېږي، چې هغه د شخصي ګټو سړی نه و.))

اخلاقو، دیانت، سپېڅلتیا، دسپلین او ژمنتیا کټوازي ته د هېوادوالو په زړونو کې ځای ورکړی و. خلیل الله ناظم باختري د هغه تر شهادت وروسته د هغه په اړه په یوې لیکنې کې داسې وایي:

((خاصتاً این فرموده شان را هرگز فراموش نخواهم کرد که می گفتند، اگر پولیس، ښارنوال و قاضی عادل نباشند، بجای ګرګ، ګوسفند جزا خواهد دید. من شخصیت جنرال کتوازی را چه در قوماندانی عمومی پولیس و ژاندارم، چه در فرقۀ ریشخور چه بعد از رهائی از زندان محمدداؤدخان همان یافتم که در اول دیده بودم.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

شهید کتوازی له شهید سردار محمدداؤد خان سره

اروانښاد کتوازی ډېر دینداره سړی و؛ تل به یې کوښښ کاوهٔ، چې پنځه وخته لمونځ په خپل وخت او په جَمعې سره وکړي. د قرانکریم د تلاوت کلکه پابندي یې کوله. اروانښاد کتوازی داسې خاکساره شخص و چې د ژوندانه تر اخره یې شخصي موټر او ساتونکي نه درلودل.

لیکوال شاه محمود میاخېل چې هغه مهال په پېښور کې د امریکا غږ خبریال و، کتوازی یې له نږدې پېژاندهٔ او کله کله به یې ورسره کتل وایي: کتوازی صاحب یو ملي شخصیت و، ارام

(c) ketabton.com: The Digital Library

صحبت يې کاوۀ. د اخري ځل لپاره يې د پېښور په ټاون کې د افغان خبري آژانس په دفتر کې د دغه اژانس د مشر حاجي سيد داؤد په شتون کې له ماسره وليدل، اروابښاد کتوازی په دې هيله و چې د سولي او تفاهم له لارې د افغانستان ستونزې ته بايد د حل يوه معقوله لاره پيدا شي، هغه د جنګ د دوام مخالف و.

جنرال کتوازی د وسله والو ځواکونو له افسرانو سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- له لومړنيو مسلکي، رښتينو، ديانتدارو او هېواد مينو پوځي افسرانو څخه و.
- که څه هم د سخت پوځي انضباط غوښتونکی افسر و؛ خو له ولس سره يې په کلکه ولسي اړيکي پالل.
- له دولتي مقاماتو يې هيڅکله ناوړه ګټه وانه خيسته او په لوړو دولتي پستونو له کار سره سره يې د عادي افغان په څېر ژوند تېر کړ.
- د هېواد د رښتيني خپلواکۍ لپاره يې نه ستړې کېدونکي هلې ځلې کولې؛ ځکه خو هېواد دښمنو اشخاصو شهيد کړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ملت جوړونې ملي، مترقي او د هوساینې مفکورې، د خدمت لېوالتیا او په پای کې په نړیوال پرمختګي بهیر کې هېواد ورګډول هغه معنوي شتمنۍ دي، چې انسان له دنیوي او اخروي بېوزلیو ژغوري؛ خو د افغانستان په څېر هېواد کې دا معنویات ډېر لږ کسان درک کولای او په قدر یې پوهېدلای شي. یو له دغه ډول دراکو شخصیتونو څخه هم **عبدالحکیم طبیبي** و.

عبدالحکیم طبیبي د ۱۳۰۴ل کال د تلې په میاشت کې په کابل کې زېږېدلی دی. له حبیبیې لیسې څخه فارغ او د کابل پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو په پوهنځي کې شامل شو. په ۱۳۲۵ل کې له پوهنځي فارغ او په بهرنیو چارو وزارت کې پر دنده ګومارل شوی دی.

په ۱۳۲۷ل کې د امریکا په متحده ایالاتو کې له سردار محمدنعیم خان سره د افغان سفارت د آتشه په توګه مقرر شو. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې تر څنګ يې زده کړو ته دوام ورکړ او د جورج واشنګټن له پوهنتون څخه يې په ۱۳۳۱ل د ماسترۍ ډيپلوم تر لاسه کړ.

بيا په دې بريالی شو، چې په ۱۳۳۳ل له امريکن پوهنتون څخه د ډاکترۍ عالي ډيپلوم واخلي.

هېواد ته تر راګرځېدو وروسته په ۱۳۳۴ل کې د بهرنيو چارو وزارت په درېيمه شعبه کې د سياسي خدماتو د ادارې مدير او رئيس شو. له ۱۳۳۵ل راهيسې يې په ملګرو ملتونو په سازمان کې د افغانستان په دايمي نماينده ګۍ کې د لومړي منشي، مشاور او مختار وزير په توګه دندې ترسره کړې.

له ۱۳۴۴- ۱۳۴۵ل پورې د افغانستان د عدليې وزير و. له ۱۳۴۶- ۱۳۵۲ل پورې يې په يوګوسلاويا، جاپان، هند، بلغاريا، فليپين او نيپال او د ملګرو ملتونو په سازمان کې د افغانستان د لوی سفير په توګه دندې ترسره کړې.

د روسانو تر يرغل وروسته يې له دې دندې استعفی ورکړه. طبيبي ۲۵ کاله په بين المللي غونډو او بين المللي حقوقي کنفرانسونو کې د افغانستان په استازولۍ ګډون کړی دی. د دې فعاليتونو په ترڅ کې يې د " حقوق دريايی" او " حق ترانزيت" کتابونه وليکل

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې په ۱۹۵۹م کې په سویس کې په انګلیسي ژبه، بیا په ۱۹۶۰م کې په پراګ کې په حقوق مجله او په ۱۹۷۱م کې د کتاب په بڼه د هند د حقوقي مشورتي کمېټې له خوا او په ۱۹۷۲م کې د حقوق وین په بین المللی مجله کې چاپ شوی دی.

طبیبي پر سیاسي شخصیت سربېره یو لیکوال او شاعر هم و. د ځوانۍ له مهال یې لیکوالي او شاعري کوله. د غوایي تر کودتا وروسته یې ژنیو ته هجرت وکړ او هلته یې د عروة الوثقی په نامه مجله خپروله.

آثار یې زیاتره په دري؛ خو څه یې په انګلیسي او عربي ژبو دي.

دموکراسی تطبیقی، حق ترانزیت ممالک بی بحر با نتیجه مجادله افغانستان در راه تثبیت این حق، حقوق بین الدول، افتخارات افغان، سیاست بین المللی، تلاشهای سیاسی سید جمال الدین افغانی، حق ترانزیت و به رسمیت شناختن آن، حق کشورهای محاط به خشکه برای ترانزیت آزاد، سیر تصوف در افغانستان، شګوفایي هرات در عصر تیموریان، رساله در رابطه به تراژیدی افغانستان، خلافت یا مراجع اداره در اسلام، خاطرات

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحکیم طبیبی، افغانستان و هند، اوضاع افغانستان و اقداماتی که باید صورت گیرد او خاطرات پریشان یې رامعلوم آثار دي.

عبدالحکیم طبیبي د تکړه غړي په توګه د افغانستان د اساسي قانون په تدوین او د اساسي قانون د تصویب په لویه جرګه کې ګډون درلود.

د ژمن او ویاړ مډالونه یې هم تر لاسه کړي دي.

د شعر بېلګه:

فـــدای تربـــت مشـــکین مولینـــا سر و جـــانم	شــود قربــان خــاک پــای وی صــد کفــر و ایمــانم
زخـــاک بلـــخ رفـــتم تابـوســـم مرقـــد پـــاکش	هـــوای قونیـــه مســـتانه ام کـــرد و غـــزل خـــوانم
تو در تاب و تب شمسـی و مـن در عشـق تـو نـالان	بـه قربانـت شـوم مـولا کـه هسـتی جـان جانـانم
شـــده اواره ملکـــت مـــنم دیوانـــه کویـــت	تـــرا چنگیـــز آفـــت گشـــت مـــرا روس شـــیطانم
بخـارا رفـت از دسـت و کنـون بلـخ اسـت در آتـش	سرت گـردم تجلـی کـن کـه مـن در سـوز و افغـانم
جوانان مست چون شیران شهیدان هر طرف خندان	ولـــی آتـــش بـــه جـــانم شـــد زگریـــان یتـــیمانم
وطـــن مـــاتم سرا گردیـــد و کشـــور شـــد نـــزار	تـــو ای مـــولای درویشـــان نجـــاتم ده زطوفـــانم

طبیبی شکوه ها دارد زغربت قصه ها دارد
به سوزنی علاجم کن ویا بارقص مستانم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د افغانستان له تکړه او غوره ډيپلوماتانو څخه و، چې ډېر وخت په بېلابېلو هېوادونو کې د سفير په توګه پاتې شوى دى.
- يو عالم، فاضل او تکړه ليکوال و فرهنګپال شخص و، په لسګونو کتابونه يې چاپ او ټولنې ته وړاندې کړي دي.

په جهادي دوره کې يې هم ونډه اخيستې او په ژنيو کې يې د عروة الوثقى په نامه مجله خپروله.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نړۍ ټول تمدنونه د انسان په لاس رامنځ شوي دي او لا رامنځ ته کېږي به. دغه تمدنونه د انسان د تعقل، تفکر، تدبر او کړاو پایله وه او وي به. د تمدنونو د رامنځ ته کېدو مخکښ او لومړنی محرک هغه څوک دی، چې په پیل کې لږ تر لږه شپږ اووه کاله د یوه سالم، عاقل، مفکر او مدبر انسان د روزلو دنده پر غاړه اخلي؛ دا شخص مېرمن نومېږي. د حضرت محمد مصطفی ﷺ لومړنۍ روزنه هم الله په خپل حکمت مېرمن ته وسپارله، ځکه چې مېرمن د لورېینې، زړه سواندۍ، زغم او په مجموع کې د انساني معنوي ښکلا سمبول دی.

بویه، چې په ټولنه کې دا پوره تثبیت او له وړتیاو یې د ټولنې د هوساینې او پرمختګ لپاره ګټه واخیستل شي. بېځایه او نامعقول خنډونه یې له مخې لیرې او د اسلام د سپېڅلي دین له ارشاداتو سره سم د هېواد او هېوادوالو د خدمت موقع ورکړی شي. له بده مرغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې تر اوسه لا د افغاني ټولنې اکثریت یا ښځه د بېځایه، نامعقولو او نااسلامي دودونو په پړو بند پر بند تړل شوې ده؛ خو انسان باید خپل همت له لاسه ور نه کړي؛

که اسمان دې د مزري په خولهٔ کښې ورکـا
د مزري په خولهٔ کښـې مـه پرېـږده همـت
د عمـــل ذخـــیره واســـتوه د وړانـــدې
دا یــو څــو ورځــې ژونــدون دی غنیمـت

همت له لاسه ورکول، بدمرغیو او ناخوالو ته غاړه ایښودل دي. د انسان همت دا نه مني، چې تل دې له بدمرغیو او ناخوالو سره مخامخ وي؛ خو داسې انسانان ډېر لږ پیدا کېږي، چې د زمري په خوله کې هم همت له لاسه ورنه کړي؛

لطیفه کبیر سراج هم له دغو باهمتو انسانانو څخه وه، چې په دودپاله افغاني ټولنه کې د ژورنالیزم په ډګر کې ښځینه مخکښـه شـوه او د تل لپاره یې د افغانستان د ژورنالیزم په تاریخ کې خپل نوم پـه خپـل همت ثبت کړ.

د امیر حبیب الله خان مشـر زوی، سردار عنایت الله په ۱۲۸۹ل = ۱۹۱۰م کې د ارواښاد محمود طرزي له مـشرې لور

(c) ketabton.com: The Digital Library

خیریه سره واده وکړ. «خیریه» د هغه مهال تر ټولو ښه خطاطه او ژباړنه وه. د خیریه د واده ثمره دولس اولادونه وو، لسم اولاد یې«لطیفه» نومېده، چې په ۱۳۰۲ل= ۱۹۲۳م کې یې نړۍ ته سترګې وغړولې او په لطیفه کبیر سراج مشهوره شوه.

کله چې غازي امان الله خان له واکمنۍ ګوښه شو، مشر ورور یې سردار عنایت الله خان درې ورځې د سلطنت چارې په لاس کې واخیستې؛ خو کله چې د انګلیسانو په پلمو پوه شو او حبیب الله کلکانی واک ته ورسېد، هغه د خپلې کورنۍ له ټولو غړیوسره په ۱۳۰۸ل= ۱۹۲۹م افغانستان پرېښود. لومړی هندوستان ته ولاړ او بیا عراق ته وخوځېد. هغه مهال امیر فیصل د عراق پاچا و. د ایران پاچا رضاشاه پهلوي هغه ته بلنه ورکړه؛ نو بیا د بصرې ښار له لارې ایران ته لاړ او په تهران کې استوګن شو. هغه مهال لطیفه سراج یوه کوچنوټې وه. هغې په خپل ګاونډي هېواد کې له لومړي سره زده کړې پیل کړې. په ۱۳۲۵ل= ۱۹٤٦ م کې یې پلار سردارعنایت الله خان په تهران کې ومړ. څه وخت وروسته د افغانستان د هغه مهال صدراعظم شاه محمودخان د محمدظاهرخان

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دوره کې د سردارعنایت الله خان کورنۍ ته افغانستان ته د راتگ اجازه ورکړه او بېرته هېواد ته راوگرځېدله.

لطیفه سراج کابل ته له رارسېدو وروسته د دري، تاریخ او جغرافیې د ښوونکې په توگه په ملالۍ لېسه کې وگومارل شوه؛ خو تر څنگ یې د مستوراتو په روغتون کې د دري د ښوونکې په توگه د هغه روغتون نرسانو ته تدریس هم پیل کړ. هغه یوازې ښوونکې نه وه د ښځو د نهضت ممثله او هڅوونکې هم وه. په ډېره مهربانۍ سره یې پېغلې او پېغلوټې د پرمختگ، هوساینې او ډیموکراسۍ لپاره هڅولې. لطیفه سراج او خور یې زینب عنایت سراج د زینب ننداري د تیاتر هڅوونکې هم وې او د زینب ننداري په پرمختیا او پیاوړتیا کې ډېر کړاوونه وگالل. د دریځ تر شا پر کارونو سربېره یې د ډرامونو په لیکلو کې هم مرسته وکړه. (افسانه) یې مشهور ډرام دی، چې په زینب ننداري کې ننداري ته وړاندې شوی و.

دې مخکښې مېرمنې هغه مهال په ویاندۍ پیل وکړ، چې زیاتره وگړي او په ځانگړي ډول ښځینه پوړ ان له لومړني سواده هم محروم و. کله چې ښاغلی عبدالغفور برېښنا د افغانستان راډیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمومي آمر و، لومړی به يې پروګرامونه د هغې په غږ د هغې په کور کې ثبتول او بيا به د راډيو له څپو خپرېدل؛ خو په ټولنې کې د زغم تر غبرګون وروسته رسماً راډيو ته ورغله او نېغ په نېغه به يې خبرونه، سياسي تبصرې او بېلابېل پروګرامونه لوستل او د راډيو له څپو به خپرېدل. مېرمن آمنه ملکزاده او رقيه حبيب ابوبکر هم لومړنۍ ښځينه وياندانې وې، چې له مېرمن سراج سره راډيو ته راغلې او وياندي يې پيل کړه.

کله چې د نرينه و تر څنګ په راډيو کې د ښځينه و نرم او لورانده غږ انګازه وکړه، تر هغه وروسته د خبرونو اورېدو ځانګړی خوند او رنګ پيدا کړ او اورېدو يې سترګيا نه رامنځ ته کوله. د هغې په زړه وړونکي خواږه غږ او نرمې لهجې، خبرونو اورېدو يو ځانګړی خوند درلود او له يو نواختۍ څخه راووتل.

لطيفې کبير سراج د ښځمنو وياندۍ ته لاره خلاصه کړه؛ نو د هغې نوم به د افغانستان د ښځينه وياندۍ په تاريخ کې د لطيفې په څېر په حافظو کې خوندي وي.

په تياتر کې د يوه هنرمند تمثيل نقش دی، چې په حرکاتو او غږونو سره نندارچيان بوخت ساتي؛ خو په دريځ کې د ډرام

(c) ketabton.com: The Digital Library

بنسټیزه بشپړوونکې برخه د دریځ تر شا چارې دي، چې لطیفې سراج له خپلې خور زینب عنایت سراج او نورو مېرمنو سره په ګډه ترسره کولې.

هغو فرهنګي خدمتونو ته په کتنې چې د هېواد په فرهنګي ډګر کې یې ترسره کړل، د هېواد د مطبوعاتو له خوا وستایل او ونازول شوه. لومړۍ جایزه د ارواښاد "بېنوا" له خوا ورکړی شوه او د هغه وخت د اطلاعاتو او کولتور وزارت له خوا ځو ستاینلیکونه ورکړی شول.

لطیفه کبیر سراج هغه مهال یو ځل بیا د هېواد له نازنینې غېږې جلا شوه، چې په ۱۳۵۸ل پخواني شوروي اتحاد په افغانستان یرغل وکړ. لومړی پېښور ته لاړه او له هغه ځایه یې بیا امریکا ته پناه یوړه.

هغې تر هېواد بهر هم د پام وړ فرهنګي خدمتونه کړي دي. پر ۱۹۸۰م کال په امریکا کې د استوګنې پر مهال د امریکا د دولت له خوا د دري برخې د ویاندې په توګه په امریکا غږ راډیو کې وګومارل شوه. لس کاله یې دنده ترسره کړه؛ خو د ژوندانه د خواږه ملګري د زړه ناروغۍ له امله، د عملیاتو لپاره له ورجینیا

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښځه کلفورنیا ته لاړه او ښه موده هلته د مېړه تر څنګه پاتې شوه؛ خو له هغې سره هم ژوند وفا ونه کړه او له دې فاني نړۍ يې سترګې پټې کړې.

لطيفې کبير سراج په ۱۳۳۸ ل= ۱۹۵۹م کې له کبير سراج سره واده وکړ او د واده حاصل يې پنځه زامن او دوه لوڼې دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د کابل راډیو لومړنۍ ښځینه ویانده وه.
- په افغانستان کې د ښځینه مدني خوځښت مخکښه وه.
- په ویاندۍ کې بې جوړې او د ځانګړي سبک څښتنه وه.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

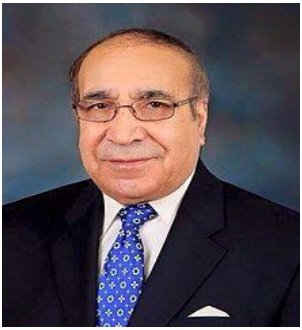

لکه چې د بشریت ځبرې بدلې دي، همدا رنګه یې خویونه او مزاجونه او پرېکړې او قضاوتونه هم بدل دي. که د یوې مسألې په اړه د یوه سل کسیز انساني ټولي نظر وپلټل شي، ښايي د دوه کسو نظرونه هم کټ مټ سره ورته نه وي؛ د هر انسان لید او نظر بېل وي؛ هیڅ داسې مسأله نه شي پیدا کېدای چې سل په سلو کې دې پرې اتفاق وي.

د اشخاصو په اړه د قضاوت هم دا حال دی؛ خو د کوم کس په اړه چې د ټولنې اکثریت مثبت یا منفي لید ولري؛ هغه د ټولنې منلی او یا رد کړی کس بللای شو.

علي احمد جلالي هم د افغاني ټولنې له منلو کسانو څخه دی، چې د افغاني ټولنې اکثریت یې په اړه مثبت لید لري. د کارونو او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ليدلورو ستاينه يې کېږي، په درنه سترګه ورته کتل کېږي او د هېواد په معنوي بيا رغاونه کې ترې تمې کېږي.

علي احمد جلالي د مرحوم استاد غلام جېلاني جلالي زوی چې پر ۱۳۱۹ل =۱۹۴۰م په کابل کې زېږېدلی، له آره د غزني ولايت د واغز ولسوالۍ د شهزادګانو کلي اوسېدونکی دی.

علي احمد جلالي لومړنۍ او منځنۍ زده کړې د کابل په حبيبيه لېسه کې پای ته رسولې دي. له حربي پوهنتون څخه يې د ليسانس سند اخيستی دی. له حربي پوهنتونه تر فراغت وروسته يې د امريکا په متحدو ايالتونو کې لوړو پوځي زده کړو ته ادامه ورکړه. بيا يې د انګلستان د شاهي اردو د کيمبرلی له کالج څخه د ارکانحرب ډيپلوم ترلاسه کړ او د امريکا د کليفورنيا د سمندري عالي تحصيلاتو په کالج کې يې د دفاعي مديريت په چارو کې زده کړه وکړه. جلالي د مقايسوی سياسي علومو په څانګه کې د فوق ليسانس ډيپلوم يې د متحده ايالاتو په بوسټن پوهنتون پورې اړوند د واشنګټن د سياسي علومو له انسټيټيوټ څخه تر لاسه کړ.

علي احمد جلالي په يوه عالمه او فاضله کورنۍ کې زېږېدلی دی. پلار يې د افغانستان د معاصري علمي او فرهنګي ودې له

(c) ketabton.com: The Digital Library

مخکښانو څخه وو، چې د امان الله خان په دوره کې یې د لویې پکتیا د معارف د لومړني مدیر په توگه عصري ښوونځي تأسیس کړل. تر دې دندې د مخه هغه په قطغن کې د "بیدار اخبار" مؤسس مدیر و. په سقوي دوره کې ده خپله دنده پرېښوده او خپل اصلي ټاټوبي د شهزادگانو کلي ته لاړ. کله چې نادر شاه قدرت ونیوهٔ نو یو شمېر علمي کادرونه یې راټول کړل او د" انجمن ادبی" په نامه یې یوه علمي او فرهنگي ټولنه تأسیس کړه، چې د مرحوم استاد په گډون د هېواد نامتو شخصیتونه لکه غلام جېلاني خان عظیمي، قاري عبدالله ملک الشعرا، میر غلام محمد غبار، میرمحمد قاسم رشتیا، امین الله خان زمریالی، سرور خان گویا، عبدالباقي لطیفي، عبدالغفور برشنا او داسې نور نومیالي کسان یې غړي وو.

استاد غلام جېلاني جلالي په وروستیو کلونو کې په معارف، مطبوعاتو او کابل پوهنتون کې دندیې تر سره کړې. په پښتو، دري او عربي ژبو یې په سلهاوو مقالې او کتابونه ولیکل چې ډېر یې په افغانستان، ایران، لبنان او مصر کې چاپ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د علي احمد جلالي میني له تحقیق سره د پلار په همدې علمي چاپیریال کې وده وکړه. ده په دولسم صنف کې د "شېرشاه سوري" راډیویي فیچر ډرامه ولیکله چې له نشر وروسته یې ستر شهرت وموند. له هغه وروسته د دهٔ ارتباط له راډیو ژورنالیزم سره هیڅکله پرې نه شول. جلالي د حربي پوهنځي په درسته تعلیمي دوره کې هر کال عمومي اول نومره گی وګټله او له فراغت سره سم د شاهي فرمان په اساس د بریال په نبنان وویاړل شو. دی په پوځي قطعاتو کې تر خدمت او په حربي پوهنتون کې د یوې مودې تر تدریس وروسته د لوړو زده کړو لپاره امریکا ته لاړ. هلته یې د لوړ پوړو صاحب منصبانو عالي کورس ولوست. کله چې له امریکا راغی؛ نو د افغانستان پوځي تاریخ یې ولیکه چې په دوو ټوکونو کې په (۱۳۴۳- ۱۳۴۷ل= ۱۹۶۴- ۱۹۶۸م) کلونو کې چاپ شو. تر دې وروسته، جلالي د افغانستان راډیو او تاریخ ټولنې په غوښتنه شپږ کاله په پښتو او دري ژبو« د تاریخ یوه پاڼه» او «صفحه ای از تاریخ» اونیز راډیویي پروګرامونه ولیکل او نشر یې کړل. څلور کاله یې د اطلاعاتو او کلتور وزارت په غوښتنه د افغانستان د تاریخي آبداتو د تاریخ په اړه په پښتو او دري ژبو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

«لرغوني خاطرات» او «راز هایی از دل باستان » راډیويي ډراماتیزې اونیزې خپرونې ولیکلې او په کابل راډیو کې یې نشر کړې.

هغه له ۱۳۴۷ – ۱۳۵۶ل = ۱۹۶۸-۱۹۷۷م پورې د ملي دفاع په وزارت کې پر مسلکي دندې سربېره په حربي پوهنتون، هوايي پوهنځي او د افسرانو په عالي کورس کې د پوځي تکتیک، اوپراتیفي صنعت، ستراتیژي او د حرب تاریخ، استاد پاتې شوی دی. له ۱۳۴۵ نه تر ۱۳۵۶ل= ۱۹۶۶-۱۹۷۶م کال پورې یې په اردو مجله کې تقریباً هره میاشت د نړۍ د مهمو سیاسي او ستراتیژیکي پېښو تحلیلي مقالې خپرې شوې دي.

په ۱۳۵۳ل=۱۹۷۴م کې جلالي د مرحوم جمهورئیس سردار محمدداؤد په امر د بهرنیو چارو وزارت د ډیپلوماسۍ په نوي تأسیس شوي انستیتیوټ کې د «حرب او ډیپلوماسۍ» د استاد په توګه وګومارل شو.

په هغه انستیتیوټ کې د بهرنیو چارو وزارت پر مامورینو سربېره د د فاع، کورنیو چارو، مالیې او ځینو نورو وزارتونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جگپوړو مامورینو د ملي ستراتیژۍ په چارو کې مسلکي زده کړې کولې.

د انستیټیوټ په نورو استادانو کې ډاکټر روان فرهادي، مرحوم ډاکتر حسن کاکړ، پوهاند عبد السلام عظیمي، پوهاند غلام سخي مصئون، ډاکتر اکبر خرد، توریالی عثمان او ډاکتر ذبیح الله انتظام د یادونې وړ دي.

جلالي درې کاله په دې انستیټیوټ کې تدریس وکړ او دولس لکچرونه یې ولیکل، چې یوه۴۵۰ پاڼیزه تدریسي مجموعه ترې جوړه شوه ا وپه خارج کې د افغانستان ټولو سفارتونو ته توزیع شوه .

جلالي په ۱۳۵۵ل = ۱۹۷۶م کې د جمهور رئیس په امر د هغه پوځي مسلکي کمېسیون د سکرتر جنرال په توګه وټاکل شو، چې هدف یې په ملي بڼه د ټولو پوځي مسلکي تعلیم نامو اوعسکري دکتورین تعدیل او تنظیم و.

علي احمد جلالي د افغانستان په اردو کې تر شل کاله خدمت وروسته د شوروي یرغلګرو پر ضد جهاد کې ونډه واخیسته. په دغه وخت کې د یوه پوځي افسر په توګه د مجاهدینو په لیکو کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

یو لوړپوړی پوځي پلان جوړوونکی و. په ۱۳۶۱ لمریز کې یې د امریکا متحدو ایالاتو ته پناه یوړه او هلته یې له ۱۹۸۲ ـ ۲۰۰۲م= ۱۳۶۱-۱۳۸۱ل کال پورې له امریکا غږ راډیو سره د خپلې دندې پر مهال د پښتو، دري او پارسي ژبو د خپرونو مشري پر غاړه درلوده. په دغو کلونو کې جلالي پر اداري چارو سربېره د امریکا غږ لپاره سیاسي، خبري او کلتوري پروګرامونه په پښتو، دري اوا نګلیسي ژبو هم لیکل او خپرول.

په پورتنیو ډګرونو سربېره جلالي په ادبیاتو او لرغونپېژنه کې هم د یادولو وړ او مهم کارونه ترسره کړي دي. په دې لړ کې «د بېدیا ګلونه» هغه ادبي میاشتنی پروګرام و، چې جلالي په کې د پښتو د ولسي موسیقۍ او ادبیاتو پیغامونه د امریکا د ولسي سندرو او فولکلور له مضامینو سره پرتله کول. دې پروګرام څو ځلې د امریکا غږ د غوره پروګرامونو تر ټولو اوچتې کلنۍ جایزې وګټلې.

د یوه ژورنالیست په توګه جلالي له ۱۹۸۲ ـ ۱۹۹۳م= ۱۳۶۱-۱۳۷۲ل کال پورې د افغانستان جګړه او له ۱۹۹۳ـ۲۰۰۰م= ۱۳۷۲-۱۳۷۹ل کال پورې د پخواني شوروي اتحاد او منځنۍ آسیا حالات

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپرلي او ارزولي دي. نوموړي د پخواني شوروي اتحاد د منځنۍ آسيا جمهوريتونو ته زيات ژورنالستيک سفرونه هم کړي دي او د هغې سيمې د سياسي، اقتصادي، فرهنگي او اجتماعي جرياناتو په اړه يې د امريکا غږ لپاره په انگرېزي ژبه نږدې ۵۰۰ تحليلي مقالې ليکلې دي، چې د هغې راډيو په مختلفو ژبو ترجمه او خپرې شوې هم دي.

علي احمد جلالي د ښاغلي حامد کرزي د جمهوري رياست په دوره کې د ۲۰۰۳م جنوري - ۲۰۰۵م سپتمبر =۱۳۸۱-۱۳۸۴ل پورې د کورنيو چارو د وزير په توگه دنده ترسره کړه. ده په داسې وخت کې د کورنيو چارو د وزارت مشري پر غاړه واخيسته، چې په هېواد کې د اوږدو جگړو له آمله د پوليسو، امنيتي او سيمه ييزو ادارو جوړښتونه (ولايتونه، ولسوالۍ او ښاروالۍ، چې هغه وخت په داخله وزارت پورې تړلي وو) تر ډېره حده ويجاړ شوي وو او د بيارغاونې چارې يې د مالي سرچينو د کمښت، سياسي کړکېچ او امنيتي ننگونو له امله له سختو ستونزو سره مخامخ وې.

جلالي د ملي پوليسو د بيارغاونې لپاره د بين المللي همکاريو په مرسته د اصلاحاتو يو پراخ پلان طرح کړ. د دې اصلاحاتو هدف

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا و، چې د افغانستان پولیس د یوه ملي او ناسیاسي قوت په توګه د خلکو د سر او مال د ساتنې لپاره وروزل شي او د قانون د تنفیذ د یوه با صلاحیته اورګان په توګه عمل وکړي. په دې لاره کې ستونزې کمې نه وې. له یوې خوا د دولت دننه او د دولت نه بهر یو شمېر زورواکو ډلو د پولیسو په لیکو کې د خپلو شخصي او ډله ییزو ګټو لپاره د نفوذ او مداخلې هڅه کوله او له بلې خوا په پولیسو کې ځینو عناصرو د نشه یي توکو له قاچاقچیانواو نورو قانون ماتوونکو سره لاره درلوده، چې په دې ډول یې د ټولو خدمتګارو پولیسو نوم بد کړی و.

که څه هم د یو لړ بنسټیزو اصلاحي اقداماتو په نتیجه کې د پولیسو د مسلکي روزنې او تعییناتو په برخه کې چې د مسلکي وړتیا په معیارونو بنا وو، پرمختګ وشو او د ملېشه سالارانو د شخصي ګټو او سیاسي مداخلو مخه ونیول شوه؛ خو ستونزې لا هم پا تې وې. د تروریزم پر وړاندې د مبارزې په هڅو کې د افغانستان حکومت او بین المللي ځواکونو او مرسته کوونکو هېوادونو، په پخوانو جنګسالارانو او نویو راټوکېدلو زورواکو ډلو باندې اتکا

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوله، په داسې حال کې چې دغه ډلې زیاتره په خپلو شخصي او ډله ییزو ګټو پسې وې.

دې وضعې د بیا رغاونې په چارو کې د غرضي ډلو لاس پیاوړی کړی و. د څو ملېشه پالو ډلو مشران، سره له دې چې په دولت کې یې ستر رسمي مقامونه درلودل (د والیانو او د قول اردو قوماندانانو په شمول) د تنظیمي او شخصي مقاصدو لپاره په خپلو کې د درنو وسلو په زور جنګېدل او لویې سیمې لکه پکتیا، بلخ، جوزجان، بادغیس، هرات، فراه او کندهار یې د ولس لپاره ناامنه کړې وې. په ۱۳۸۲ -۱۳۸۳ل= ۲۰۰۳-۲۰۰۴م کلونو کې د کورنیو چارو د وزارت زیات وخت د همدې تنظیمي کورنیو شخړو د ختمولو او د امن د بیا ټینګولو پر هڅو تېر شوی دی.

په هر حال په ۱۳۸۲-۱۳۸۴ل= ۲۰۰۳-۲۰۰۵کلونو کې ۵۰۰۰۰ کسه ملي پولیس، ۱۲۰۰۰ کسه سرحدي پولیس، د مخدره موادو د قاچاق پر ضد د مبارزې پولیس، د عامه نظم پولیس، د تروریزم پر ضد د مبارزې پولیس او د جنایي او درندو جرایمو پر ضد د مبارزې قوتونه تشکیل او وروزل شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دغو ځواکونو د ۱۳۸۲ م کال د لويي جرگې، د ۱۳۸۳ل= ۲۰۰۴م کال د جمهوري رياست او د ۱۳۸۴ل= ۲۰۰۵ م کال د پارلماني انتخاباتو د امنيت په خوندي کولو کې اساسي ونډه درلوده او دا کار يې په بري تر سره کړ؛ خو د مؤثرو وسلو، تخنيکي وسايلو او د ځمکنيو او هوايي انتقال د امکاناتو د محدوديت له امله ځينې اصلاحي پروگرامونه نيمگړي پاتې شول.

بله ستونزه چې د پوليسو د مسلکي ودې مخه يې ونيوله د وسله والو مخالفينو سره د مقابلې په کار کې له پوليسو نه د يو جنگي ځواک په توگه کار اخيستل وو. دا کار د دې سبب شو چې پوليس خپله اصلي دنده- د خلکو د امن ساتل او د جرايمو پر ضد مبارزه- په بشپړ ډول تر سره نه کړای شي. د درندو وسلو او تجهيزاتو د نشتوالي له امله يې په جگړه ييزو عملياتو کې د ملي اردو او بين المللي ځواکونو په پرتله ډېر ځلې زيات تلفات ورکړل.

جلالي هڅه کوله، چې په افغانستان کې د بشري امنيت له لارې پايداره ثبات رامنځ ته شي. د دې معنی دا وه چې عام ولس له ويرې او احتياج نه آزاد شي. په هغو شرايطو کې خلک د ترهگرو د ظالمانه حملو او وژنو، د زورواکانو د خپلسريو، د متشکلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

جنایتکارو ډلو د لوټماریو او د فاسدو سیمه ییزو حکومتي چارواکو د بېباکیو نه په ویره کې وو. له بلې خوا د ځو لسیزو جنګونو او بې ثباتۍ د ولس اکثریت د فقر او احتیاج په منګولو کې ښکېل کړی و، ځکه نو ربښتونی امنیت له ویرې او احتیاج نه د خلکو خلاصون و.

د دې کار د ترسره کولو لپاره جلالي د خپل نژدې درې کلن وزارت په موده کې په درېو عمده ساحو کې پرلپسې هڅې وکړې:

لومړی: ده د یو شمېر نورو اصلاح طلبه مشرانو او متخصصینو په ملتیا هڅه وکړه، مرسته کوونکې هېوادونه په دې قانع کړي چې تر هر څه د مخه پر سترو اقتصادي زېربنایي پروژو - د مواصلاتي لارو بیارغاول، د زراعتي سکتور وده او د اوبو او برېښنا برابرول- پانګونه وکړي.

د دغو ساحو پراختیا د سترو مثبتو سیاسي، امنیتي، اقتصادي او اجتماعي بدلونو لامل ګرځېدای شوه او د بشري امنیت د راوستو لپاره یې لازم شرایط را منځ ته کولای شول؛ خو د مرستندویه هېوادونو لومړیتوب د بېړنیو او کوچنیو لنډ مهاله اقتصادي پروژو

(c) ketabton.com: The Digital Library

تمویل و، چې د دوی په اند یې د تروریزم پر وړاندې د مبارزې له ستراتېژۍ سره مرسته کوله؛ خو ستراتیژیک اغېز یې لنډ مهاله و.

دوهم: جلالي د سیمه ییزو ادارو بیارغاونه د ښې حکومتوالۍ او امنیت ستنه او په دې کار کې یې د ولسوالیوجوړول د بیارغاونې اساسي بنسټ باله؛ نو ځکه یې په ۱۳۸۲ل= ۲۰۰۳م کال کې د افغانستان د ۳۶۵ ولسوالیو د فزیکي او اداري بیارغاونې پروګرام طرح او عملي کړ چې بیا « د افغانستان د ملي ثبات تحکیم» په نامه د یوه ملي پراختیایي پروګرام په توګه راڅرګند او سترې بین المللي مرستی یې جلب کړې. که څه هم دا پروګرام ښه په قوت سره پیل شو او د یو شمېر ولسوالیو مرکزونه جوړ شول؛ خو کله چې دا پروګرام د کورنیو چارو له وزارت څخه د یوې ځانګړې پروژې په نامه جلا او د څو وزارتونو تر اختیار لاندې راغی، هغه پخوانی خوند یې ورک شو.

دریيم: جلالي هڅه وکړه چې د امنیتي اصلاحاتو له لارې پولیس او نورې امنیتي ادارې د دولت د قانوني او مشروعو نهادونو په توګه پیاوړې شي او د قوت مشروع استعمال د دولت تر انحصار لاندې راشي. دې هدف ته رسېدلو د مؤسساتو د ودې او مؤثریت

(c) ketabton.com: The Digital Library

لپاره د کافي پانگونې غوښتنه کوله، چې په هېواد کې د زورواکیو پر ځای قوی مشروع نهادونه را منځ ته شي . د دې کار لپاره جلالي د دوستو او مرستندویه هېوادونو د مرستې جلبولو پرلپسې هڅې وکړې او یو شمېر مسلکي مقالې یې ولیکلې. که څه هم څو کاله وروسته د پولیسو او اردو د ودې لپاره زیاته مالي پانگونه وشوه؛ خو ډېر مساعد فرصتونه وړیا له لاسه وتلي وو.

کله چې ښاغلي جلالي د بُن د پروسې په پای یعنې د ۱۳۸۴ل په سنبلې = ۲۸سپتمبر ۲۰۰۵ م کې د ځینو ملحوظاتو له امله د کورنیو چارو وزارت له مقام څخه استعفی ورکړه، دوه اونۍ وروسته یې بېرته د متحده آیالاتو د ملي دفاع په پوهنتون کې د تدریس کار پیل کړ. ده پخوا هم کله ناکله په دغه پوهنتون کې درس ورکاوۀ. د ۲۰۰۵م کال له اکتوبر را په دې خوا تر اوسه پورې ښاغلی جلالي په دغه پوهنتون کې د ممتاز پروفیسر(Distinguished Professor) په توگه د امنیتي پالیسۍ، دفاعي ستراتیژۍ، د تروریزم او بلواگانو پر وړاندې د مبارزې او نورو اړوندو مسایلو په اړه تدریس او څېړنې کوي. پر دې سربېره جلالي په همدې پوهنتون کې د ستراتیژیکو مطالعاتو د ملي انستیټیوټ د مشر شنونکی غړي په

(c) ketabton.com: The Digital Library

توګه د نړۍ د مختلفو سياسي او ستراتيژيکو مسألوپه اړه څېړنې کړي او لکچرونه يې ورکړي دي.

په دغه موده کې د جلالي ډېرې علمي څېړنې د پوهنتون او نورو امريکايي او اروپايي مؤسسو له خوا چاپ شوې دي. جلالي په متحده ايالاتو، اروپا، جنوبي او مرکزي آسيا او د نړۍ په ډېرو هېوادونو کې د يوه پېژندل شوي پروفيسور په نامه راڅرګند شوی دی.

په تېرو درېو لسيزو کې جلالي همدا رنګه د متحده ايالاتو د ارکانحربۍ او ملي دفاع په کالجونو او د انګلستان په لوړو پوځي مؤسسو کې تدريس کړی او په لس ګونو پوځي او سياسي رسالې يې ليکلي دي. دۀ په امريکا، اروپا، منځني ختيځ، هند، پاکستان، تايلېند، سينګاپور، جاپان، چين، منځنۍ آسيا او افريقايي هېوادونو کې په سلهاوو مسلکي سيمينارونو کې ونډه اخيستې او علمي مقالې يې وړاندې کړې دي. د نړۍ زياتو راډيويي، ټلويزيوني او چاپي مطبوعاتو له جلالي سره د نړۍ د روانو حالاتو په اړه په سلهاوو مرکې خپرې کړي، چې په هغو کې NBC FOX, RT, ,

(c) ketabton.com: The Digital Library

CNN, BBC,VOA, CBC, ABC نیویارک ټایمز، واشنګټن پوسټ، ګارډینز، شپیګل، ډیلي ټیلګراف او نور شامل دي.

جلالي د خدمت په دوره کې ډېر دولتي نښانونه، مډالونه او جایزې تر لاسه کړې دي، چې په هغو کې د وزیر اکبرخان دولتي مډال، د لویې جرګې د عالي خدمت مډال، د بریال درې نښانونه، لومړۍ درجه نښان (د سرو زرو) دوهمه درجه (د سپینو رزو) دریمه درجه (د برونزو) دوه د وړتیا مډالونه، پنځه د امریکا غړ او یو د ملي دفاع د پوهنتون د غوره خدمت ستاینلیکونه او یوولس د امریکا غږ د غوره پروګرامونو جایزې شاملې دي.

علي احمدجلالي په انګلیسي، فرانسوي، عربي، روسي، اردو او ترکي ژبو پوهېږي او په خپلو څېړنو کې یې د دغو ژبو له منابعو څخه ګټه اخیستې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جلالي مهم چاپ شوی آثار:

جلالي د ليکوالۍ په ډګر کې هم يوه ډېره ياده او نوميالۍ څېره ده. د افغانستان او منځنۍ آسيا د سياسي، پوځي او فرهنګي حالاتو په اړه يې ډېر کتابونه او مقالې ليکلې دي اود امريکا په متحدو ايالاتو، انګلستان، افغانستان، پاکستان او ايران کې يې ډېر آثار په انګليسي، پښتو، دري، عربي، ترکي او فرانسوي ژبو چاپ شوي دي.

د دۀ تر ټولو نوی کتاب چې په انګرېزي ژبه د امريکا کانزاس پوهنتون چاپ او نشر کړی دی « له سترې لوبې نه د تروريزم پر وړاندې تر نړيوالې مبارزې پورې د افغانستان پوځي تاريخ A Military History of Afghanistan from the Great Game to the Global War on Terror » نومېږی. تر دې مخکې د دۀ «تر غرۀ هاخوا» کتاب (The Other Side of the Mountain) چې په افغانستان کې د شوروي پوځ پر وړاندې د افغانستان د مجاهدينو جنګي تکتيکونه بيانوي په تېرو شلو کلونو کې په

(c) ketabton.com: The Digital Library

امریکا او اروپا کې شپږو ناشرانو څو څو ځلې چاپ کړی دی او په څو ژبو ژباړل شوی هم دی.

دا کتاب د جلالي لور "ډاکتر بهار" جلالي په دري ترجمه کړی، چې څو کاله پخوا د امریکا اردو چاپ او خپور کړی دی. په دري ژبه د جلالي"مطالعهٔ تاریخ افغانستان از نگاه عسکری" چې ارواښاد پوهاند حبیبي پرې سریزه لیکلې ده، په دوو ټوکونو کې څه کم پنځوس کاله پخوا د افغانستان د اردو نشراتو له خوا چاپ او خپور شوی دی. د دهٔ نور کتابونه، لکه: (د میوند د تاریخي جګړې پوځي څېړنه، د خوشحال خان د عصر او چاپېریال پوځي څېړنه، منتخبات اشعار استاد غلام جیلانی جلالی) په دې وروستیو وختو کې په افغانستان کې چاپ او خپاره شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جلالي هغه نور عمده آثار چې په انګریزي، فرانسوي او هسپانوي ژبو چاپ شوي دي:

١. ***Afghanistan National Defense and Security Forces in Transition***, USIP, Washington DC, May ٢٠١٦
٢. ***Afghanistan's bubble of Optimism bursts***, The Hill, Congress Blog, and November ١٨, ٢٠١٥
٣. ***Renewing Afghanistan's Social Contract***, IPI Global Observatory, December ٨, ٢٠١٥
٤. ***Forging Afghanistan National Unity Government,"*** a Peace Brief Paper at USIP (December ٢٠١٤) on discussing the Challenges facing the Afghanistan National Unity Government.
٥. ***The Security Sector reform in Afghanistan-Achievements and Setbacks,*** published by the Journal of International Peace Operations (JIPO),March ٢٠١٢
٦. ***Non-State Armed Groups-Challenges and Opportunities,*** published by the Special Issue of the International Red Cross Journal, Geneva, Summer ٢٠١١
٧. Commentary on the Kandahar Jail break (***Pervasive Corruption and Public Distrust***), published in New York Times' opinion page on April ٢٦, ٢٠١٠.
٨. ***"Afghanistan in Transition,"*** published in the autumn ٢٠١٠ issue of Parameters which is available on line.
٩. Commentary on ***U.S. Strategy Review for Afghanistan*** in New York Times' opinion page on December ١٦ ٢٠١٠.
١٠. ***What to expect from General Petraeus,*** New York Times, June ٢٤, ٢٠١٠

(c) ketabton.com: The Digital Library

١١. ***Afghanistan: Long-term Solutions and Perilous Shortcuts,*** Prism Quarterly (NDU), published in September ٢٠١٠ Issue

١٢. ***Is Fair Election in Afghanistan Possible,*** New York Times, October ٢١, ٢٠٠٩

١٣. ***Is it Time to Negotiate with the Taliban,*** New York Times, Sep ١, ٢٠٠٩

١٤. ***Afghanistan: A Long Hot Summer and A Call for Change***, Far Eastern Economic Review, July/August ٢٠٠٩ issue

١٥. ***Winning in Afghanistan***, *Parameters*, Spring ٢٠٠٩ issue, Carlisle Barracks, Penn, USA, May ٢٠٠٩

١٦. ***How to Win in Afghanistan***, OP-ED, The Washington Times, March ١, ٢٠٠٩

١٧. ***Afghanistan: Regaining Momentum***, *Parameters*, winter ٢٠٠٧-٢٠٠٨ issue, Carlisle Barracks, Penn, USA, Jan ٢٠٠٨

١٨. ***Expeditionary Forces: Superior Technology Defeated - The Battle of Maiwand***. ٢٠٠٦. Coauthored with Lester W. Grau. A book chapter in "The British Army ١٨١٥-١٩١٤,) Harold E. Raugh Jr. Ed. Ashgate Publishing Limited, England, USA. ٢٠٠٦

١٩. ***Trans-national Crime and the challenge for regional cooperation*** – a book Chapter in "***the Non-Traditional Security Challenges in Asia***," Routledge India, June ٢٠١٥.

٢٠. Monograph: ***Afghanistan - Challenges of the Transition to Peace,*** Emirate Center for Strategic Studies and research(ECSSR), Abu Dhabi, December ٢٠١٢

(c) ketabton.com: The Digital Library

٢١. ***The Challenge of Security Transition in Afghanistan*** – Book Chapter, Singapore National University, July ٢٠١٢

٢٢. ***The Future of Security Forces in Afghanistan***. Book chapter in *“The Future of Afghanistan,”* United States Institute of Peace (USIP). January ٢٠٠٩

٢٣. ***The Challenge of Regaining Momentum in Afghanistan***. A book chapter in “Asian Security” by the Institute of Defense and Strategic Analysis (IDSA), New Delhi, India, February ٢٠٠٩

٢٤. **Countering Narcotics in Afghanistan. ”A book chapter in the Institute of National Strategic Studies (INSS) “*Global Security Assessment*,” National Defense University. October ٢٠٠٨**

٢٥. ***Afghanistan: The Challenge of State Building***. A book chapter in "*Afghanistan: transition Under Threat*,” Geoffrey Hayes, editor, and Mark Sedra, editor, Wilfrid Laurier University Press, August ٢٠٠٨

٢٦. ***Afghanistan: The legacy of War and the Challenge of Peace Building.*٢٠٠٦**. A book chapter in "*Building a New Afghanistan,*” by Robert I. Rotberg ed. edited by Brookings Institution Press and the World Peace Foundation, ٢٠٠٦

٢٧. ***A Historical Perspective on Iran-Afghan Relation***, a chapter in the book titled "*Iran and Eurasia*" edited by Ali Mohammadi, Ithaca Press, London, ٢٠٠٠

٢٨. ***The Theory of Combat***, Institute of Military Conflict, ١٩٨٩, Participated as member of the Institute in authoring a theoretical understanding of the nature of the combat process as a basis for model and simulation development,

(c) ketabton.com: The Digital Library

۲۹. ***Combating Opium in Afghanistan***. ۲۰۰٦. Coauthored with Robert B. Oakley and Zoe Hunter. Strategic Forum No. ۲۲٤, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, November ۲۰۰٦, Washington D.C.

۳۰. ***Forbidden Cross-Border Vendetta: Spetsnaz Strike into Pakistan during the Soviet-Afghan***, Journal of Slavic Military Studies, December ۲۰۰٦

۳۱. ***Five Years later Afghanistan Pays for Sins of Omission***. Baltimore Sun, October ۸, ۲۰۰٦. It was also published by several other major papers across the country and the Khalij Times. The article reviewed the past five years and made suggestions on ways to improve the security situation in Afghanistan.

۳۲. ***Nation Building on the Cheap***. ۲۰۰٦. The Washington Post, May ۲۸, ۲۰۰٦

۳۳. ***The Future of Afghanistan***, Parameters, Spring ۲۰۰٦ issue, Carlisle Barracks, Penn, USA, Feb ۲۰۰٦

۳٤. ***Afghanistan in*** ۲۰۰۲*: The Struggle to Win Peace*, Asian Survey, University of Berkley, Ca. January ۲۰۰۳

۳٥. ***Demobilizing War machines: Making Peace last***, a paper presented at and published by the U.N. conference on Rebuilding Societies Emerging from Conflict (September ۹-۱۱, ۲۰۰۲)

۳٦. ***Rebuilding Afghanistan's National Army***, Parameters, US. Army War College, Autumn, ۲۰۰۲

۳۷. ***Afghanistan: Political Participation and Security,*** Georgetown University, Center for Muslim-Christian Understanding, Summer ۲۰۰۲

(c) ketabton.com: The Digital Library

٣٨. ***Russian-Iranian Strategic Partnership***, Parameters, US. Army War College, Winter ٢٠٠١

٣٩. **A detailed Military Analysis of the Battle of Maiwand** (Pashto), Afghan Cultural Association, Peshawar, ٢٠٠٠

٤٠. ***Expeditionary Forces: Superior Technology Defeated*** - *The Battle of Maiwand,"* U.S. Military Review, May-June ٢٠٠١

٤١. ***Afghanistan: the Anatomy of an Ongoing Conflict***, Parameters, US. Army War College, spring ٢٠٠١

٤٢. ***The Campaign for the caves : the battles of Zhawar in the soviet-Afghan war*** - la guerre des grottes : la bataille de Zhawar pendant la guerre soviétique en Afghanistan**,** Journal of slavic military studies (the) , ٢٠٠١, vol. ١٤ n°٣, p. ٦٩-٩٢ Vértitable guerilla, la bataille de Zhawar a montré les insuffisances de tactique des deux armées.

٤٣. ***Iran-Central Asia: Reminiscing the Past and Looking to the Future***, Central Asia Monitor, No. ٤, ٢٠٠١

٤٤. ***Islam as a Political Force in Central Asia: The Iranian Influence***, Central Asia Monitor, No. ٢, ١٩٩٩

٤٥. ***Kashmir: Flashpoint or Safety Valve?*** By Mr. Lester W. Grau Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS. And Mr. Ali A. Jalali. This article was previously published in ***Military Review*** July-August ١٩٩٩.

٤٦. ***Night Stalkers and Mean Streets: Afghan Urban Guerrillas***, by Mr. Ali A. Jalali and Mr. Lester W. Grau, Foreign Military Studies Office, Fort Leavenworth, KS. This article was previously published in ***Infantry*** January-April ١٩٩٩.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٤٧. ***Wither the Taliban? Taliban–A Model for “Islamicising” Central Asia?*** The Cyber-Caravan, Johns Hopkins University, vol. ١, No. ٤, March, ٦, ١٩٩٩

٤٨. ***Underground Combat: Stereophonic Blasting, Tunnel Rats and the Soviet-Afghan War*** - Lester Grau and Ali Ahmad Jalali. *Engineer* article November ١٩٩٨

٤٩. ***The Break-up of State Structures in Afghanistan***, *in Persian*, Mehragan (Iranian Journal), Summer ١٩٩٨

٥٠. ***The Clash of Values and Interests in Afghanistan***, Institute of World Politics, Washington D.C. ١٩٩٥

٥١. ***Identity Issues in Central Asia*** (١٩٩٤), Institute of World Politics, Washington D.C. ١٩٩٤

٥٢. ***Russia’s Military Establishment in Transition***, Institute of World Politics, Washington D.C. ١٩٩٣

٥٣. ***Strategic and Operational Aspects of the Soviet Invasion of Afghanistan***, International Conference on Light Infantry, Seattle, ١٩٨٥

٥٤. ***U.S.-Kazakhstan Strategic Partnership***: An hour-long documentary published and broadcast by VOA in several languages, ١٩٩٤

٥٥. ***Civil-Military Relations in a Democracy***: An hour-long documentary published and broadcast by VOA in several languages, ١٩٩٥

٥٦. ***Intellectual Property Rights***: A seven-part series of reports published and broadcast by VOA in several languages, ١٩٩٥

٥٧. ***Poppies Along the Silk Road:*** An hour-long documentary

(c) ketabton.com: The Digital Library

published and broadcast by VOA in several languages, ۱۹۹۵

۵۸. ***Afghanistan- The War of the Neighbors***: An hour-long documentary published by VOA and broadcast in several languages, ۱۹۹٦More than ٤۰۰ **reports** and news analyses in English on Iran, Afghanistan and Central Asia published and broadcast by the Voice of America

شاه محمود میاخیل، د کورنیو چارو پخوانی وزیر علي احمد جلالي او مشوانې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د سيمې په کچه لا څه چې په نړيواله کچه يو نوميالی پوځي شخص دی.
- په نړيوالو سياستونو پوه، تجربه کار او مخکښ ژورناليست او د افغانستان له ګوتوپه شمېر ديپلوماتانو څخه هم دی.
- تکړه اديب او ليکوال دی، چې ځينې آثار يې په نړيواله کچه مقبوليت او د لومړي لاس د ماخذ حيثيت لري.
- د رښتينولۍ، وړتيا او تجربې پلوي او مدبر چارواکی دی.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه چې هر مهال او هر ځای یې د هېواد او ملت خدمت ته ملا تړلې وي، ملت یې هم هیڅکله له یاده نه باسي. خادم او فرهنګي نه مري، په فزیکي ډول له ټولنې څخه جلا کېږي؛ خو په معنوي ډول د هغو په سینو کې ژوند کوي، درناوی یې کېږي، ستایل کېږي او له الله تعالی یې د بخښنې غوښتنې کېږي. له همدغو څېرو څخه یو هم **محمدرحیم شیدا** دی.

شیدا محمدرحیم د علیرضا خان زوی پر۱۳۰۰ل د فاریاب ولایت په میمنه کې زوکړی او په ختړه ازبک دی. شیدا لومړنۍ زده کړې تر متوسطې پورې په خصوصي او غیررسمي ډول تر سره کړې دي او بیا په دولتي ادارو کې پر دندو بوخت شوی دی. په۱۳۲۹ل کې د میمنې ښاروال مقرر شوی دی. درې دورې(نهمه، یوولسمه او دیارلسمه) په ملي شورا کې د میمنې د خلکو له خوا

(c) ketabton.com: The Digital Library

استازی و. له۱۳۳۴- ۱۳۳۶ل پورې په ملي شورا کې د میمنې د خلکو استازی او د ملي شورا لومړی منشي و.

د تخار او بغلان د والي په توګه یې هم دندې ترسره کړي دي.

دلیکوال شاه محمود میاخېل پلار سید محمود "حسرت" په تخار کې له محمدرحیم شیدا سره کار کړی دی. میاخېل هم شیدا لیدلی دی. میاخېل وایي:

محمد رحیم شیدا د داؤد خان سره نږدي اړیکي درلودل او نهایت پاک او دینداره شخصیت و. کله چې داؤد خان د دویم ځل لپاره خپله کابینه اعلان کړه، زه هم د خپل پلار لیدو ته تخار ته ورغلي وم؛ نو یوه ورځ محمد رحیم شیدا خپل موټر زما پلار پسې راولېږه. موټروان ویل چې والي صیب درسره کار لري؛ نو زه هم د خپل پلار سره د شیدا صاحب لیدو ته ورغلم. شیدا صاحب مې پلار ته وویل چې نن مې زړه ډېر خفه دی، ځه چې د سیند پر غاړه چېرته سره کښېنو. هماغه وو چې د تخار د سیند غاړې ته لاړو. زما پلار ته یې وویل چې زه ډېر زیات ځکه خفه یم چې افغانستان له سخت خطر سره مخامخ دی. نوې کابینې ته یو څه امېد و؛ خو کله چې کابینه اعلان شوه نو دا امېد مې هم ختم شو او داؤد خان

(c) ketabton.com: The Digital Library

نه پوهېږي چې د هغه شاوخوا خرابو کسانو نيولې ده. هماغه وو چې څه موده وروسته د ثور کودتا وشوه.

وکيل گل محمدخان د خاص کونړ چې هغه هم د محمدرحيم شيدا سره د ولسي جرگې دويم منشي و، يوه ورځ يې ما(ليکوال) ته په پېښور کې وويل چې کله موږ له شيدا سره مسکو ته په رسمي سفر لاړو؛ نو هغه وخت گاگارين سپوږمۍ ته ختلی و؛ نو شيدا ترې په يوه مېلمستيا کې پوښتنه وکړه چې هلته په سپوږمۍ مو څه وليدل؟ گاگارين بې له دې چې معلومات ورکړي، شيدا ته يې وويل چې ستاسې خدای مو ونه ليدځ. شيدا ډېر زيات په قهر شو او ورته يې وويل چې ستا غوندې ناولي زموږ خدای چېرته ليدلی شي او هماغه و چې د پخواني شوروي سفر يې لنډ کړ.

شيدا په خپل خدای ډېره کلکه عقيده درلوده. ما ته وکيل گل محمد خان يوه بله کيسه هم وکړه چې کله دوی امريکا ته په يو رسمي سفر تلل؛ الوتکې په هوا کې څه معمولي خرابي پيدا کړه، پيلوټ اعلان وکړ، چې په الوتکه کې معمولي خرابي شته دی خو د تشويش وړ نه ده؛ نو ټول وارخطا شول اما شيدا وخندل او موږ ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې وويل چې پروا مه کوئ زموږ خدای په هوا کې هم له موږ سره معاونت کولی شي.

شيدا د نورو اړخونو تر څنګ په فرهنګپال شخص هم پېژندل کېږي. شيدا د فارياب د مطبوعاتو په تاريخ کې لومړنی کس دی، چې په ۱۳۳۰ل کې يې د فارياب په ميمنه کې د " اتوم " په نامه د خپلواکې خپرونې بنسټ کېښود. پنځه کاله يې دغه خپرونه وچلوله او د پنځه ګڼو تر خپرېدو وروسته د يو لړ ستونزو له امله بيا له چاپه ولوېده.

شاعري ورته له پلاره په ميراث پاتې وه. پلار يې منشي عليرضا رضا ميمنه ګي خوږ ژبی شاعر و. محمدرحيم شيدا هم شاعر و، چې شعرونه يې په بېلابېلو خپرونو کې خپاره شوي دي.

محمدرحيم شيدا د روسانو تر يرغل وروسته پېښور ته هجرت وکړ او د هجرت ستونزې او کړاوونه يې تجربه کړل. په مهاجرت کې يې هم د شعر و شاعرۍ لړۍ وپالـه او د خليل الله خليلي له تجربو يې ګټه واخيسته.

هغه د شعر ويلو دومره وړتيا درلوده، چې خپلې ځينې ويناوې يې هم ملي شورا ته د شعر په خوږه ژبه وړاندې کړې دي. په ملي

(c) ketabton.com: The Digital Library

شورا کې یې د اعتماد رایو په غونډو کې همدغه ډول دوه شعرونه اورولي وو، چې د "دو شعر شیدا" په نامه ټولګه کې چاپ شوي دي.

شیدا له تصوف او عرفان سره هم ډېره مینه درلوده. د ستورپېژندنې یا نجوم په علم کې یې هم لاس درلود، په دې اړه یې " هفت کواکب" د یادولو وړ اثر دی؛ خو لا تر اوسه چاپ نه دی.

محمد رحیم شیدا د هجرت او غربت په دوره کې د ۱۳۶۴ل کال د جوزا په ۱۸مه ومړ او د پېښور د رحمان بابا په هدیره کې د خلیل الله خلیلي د مړیستون تر څنګ خاورو ته وسپارل شو.

دا هم د شیدا د شعر یوه بېلګه:

کجاست می که مرا عالم دیگر ببرد به پا گر نروم مرا به سر ببرد
غم و نشاط جهان صد هزار درد سر است بیار می که زمن درد سر ببرد
گرفت محتسبم بی خبر به میخانه خدا کند که به رندان کسی این خبر ببرد
فلک به شام سحر جز غم نصیب نه کرد دعا کنید که زمن شام و این سحر ببرد
اگر به کام دلم آسمان نمی گردد چه میشود ز دلم آرزو به در ببرد
فلک به داغ جدایی چنان کبابم کرد به روز حشر مگر داغم از جگر ببرد

محبت است که شیدا دهم به مردم دل
و گر نه کیست دل ما به زور و زر ببرد

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- له ولسه راپاڅېدلی و، ولس یې پاله او ولس یې نازاوه.
- د حکومتي څوکیو پر مهال یې هم د هېواد او ولس ګټې تر شخصي ګټو زیاتې وپاللې.
- پر چارواکیتابه سربېره یو فرهنګپال شخص او شاعر هم و.
- په میمنه کې د لومړۍ خپلواکې خپرونې مؤسس دی.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

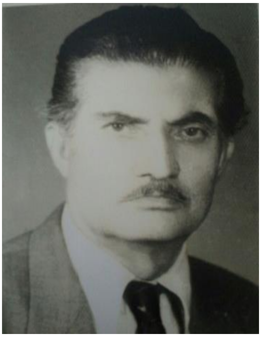

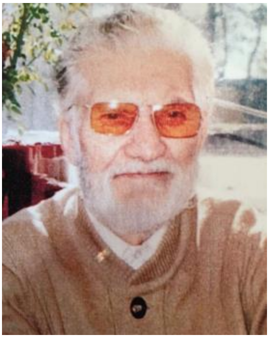

قضا د عدالت نوم دی او قاضي د عدالت او قانونیت سمبول؛ خو ځینو اوسنیو د دې سپېڅلي او لوړې دندې نوم داسې سپک کړ، چې د قاضي د نامه په یادېدو د خلکو خوا بدېږي او د چا خبره استفراغ کوي؛

خو په همدې هېواد کې مو داسې قاضیان درلودل چې نومونه یې یوازې د هغو د کورنۍ نه بلکې د هېواد او هېوادنۍ قضا د بهیر ویاړونه دي. همدغو قاضیانو له ځانه وروسته د هېواد او هېوادوالو خدمت ته داسې اشخاص پرېښودي چې نومونه به یې د خادمانو په تاریخ کې د تل لپاره خوندي وي؛

له همدغو سپېڅلو اشخاصو یوه هم **عبدالقادر قاضي** دی، چې دنیوي بېوزلۍ یې اخروي هغې ته کوم زیان ونه رسولای شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالقادر قاضي د پروان ولایت د قره باغ ولسوالۍ د داؤدزیو د یوې عالمې او بانفوذه کورنۍ غړی او پر ۱۳۰۳ل کال په کابل ښار کې زیږېدلی دی.

عبدالقادر قاضي د قاضي عبدالرحمن زوی د قاضي عبدالواحد لمسی، د قاضي روح الله کړوسی او د قاضي فتح الله بابا کودی دی. قاضي روح الله بابا د ننگرهار ولایت د خوگیانو له بِهار څخه د کوهدامن داؤدزیو کلي ته راغلی او دلته د قضا پر دنده بوخت شوی دی. له همدې امله عبدالقادر هم قاضي تخلص غوره کړی و.

دا هم هغه لیک، چې عبدالقادر قاضي په خپل قلم کښلی دی، د خپل ځان او کورنۍ د پېژندگلو په اړه کښلی دی:

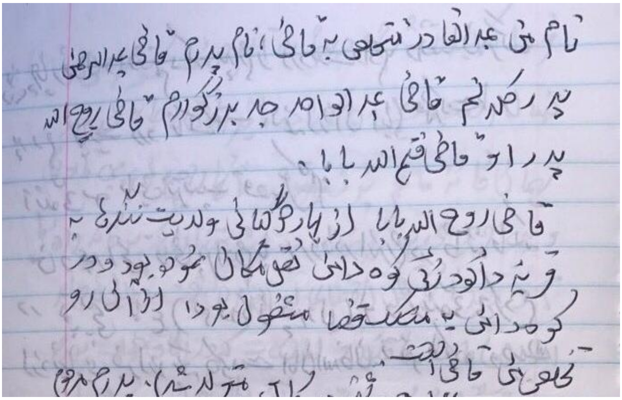
نام من عبدالقادر متخلص به قاضی، نام پدرم قاضی عبدالرحمن
پدر کلانم قاضی عبدالواحد جد بزرگوارم قاضی روح الله
پدر او قاضی فتح الله بابا.
قاضی روح الله بابا از بهار خوگیانی ولایت ننگرهار به
قریه داودزی کوهدامن تصادفاً آمده بود و در
کوهدامن به مسند قضا مشغول بود. در ۱۳۰۳ ل در

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عمر لومړي کلونه يې د يتيمۍ او محروميت په حالت کې تېر کړل؛ خو د کورنۍ مرسته، لاسنيوی او همت يې د دې لامل شول، چې د زده کړو له محروميته وژغورل شي. دی لا درې کلن و، چې مور يې مړه شوه او دوه کاله وروسته يې پلار قاضي عبدالرحمن هم د حبيب الله کلکاني(په بچه سقاو مشهور) له خوا په بې رحمانه ډول شهيد کړی شو.

د حبيب الله کلکاني تر واکمنېدو د مخه قاضي عبدالرحمن د کابل ولايت د مرافعې رئيس و، چې د حبيب الله په ورور سيدحسن يا ملک محسن يې د اعدام حکم کړی و. کله چې کلکاني واک ونيوهٔ؛ نو له قاضي عبدالرحمن څخه يې وغوښتل چې له هغه سره بيعت وکړي، ځکه قاضي عبدالرحمن د شمالي سيمې يو متنفذ شخصيت و. قاضي عبدالرحمن د کلکاني غوښتنه ونه منله، کلکاني ته يې وويل چې ته مشروع پاچا نه يې او ما له امان الله خان سره بيعت کړی دی. قاضي عبدالرحمن دې ته حاضر نه و، چې تور ته سپين ووايي؛ نو په دې ډول کلکاني د کابل قصابان راټول کړل او ترې ويې غوښتل چې قاضي عبدالرحمن د حيواناتو په څېر قصابي کړي. نور قصابان دې کار ته چمتو نه شول؛ خو يو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کس دې جنایت ته اوړه ورکړه. لومړی یې د قاضي عبدالرحمن لاسونه او بیا یې پښې ورپرې کړې او په دې ډول د کابل په ځلورلارې(۱) کې شهید کړی شو. افغانستان در مسیر تاریخ دا پېښه په دې ډول خوندي کړې ده: ((... ازین بعد بچهٔ سقاو ملک محسن و عبدالغنی قلعه بیگی و غیره عصبی شدند و به مظالم آغاز نمودند. اینها قاضی عبدالرحمن خان را که مثل مولوی عبدالواسع خان از قضات متجدد بود در چوک کابل بند از بند بریدند.... (۲)

له دې سره نورو کسانو ته امر وشو چې د کابل د باغ علیمردان په علیرضا کوځه کې د قاضي عبدالرحمن کور لوټ او وسوځوي او ټوله اولاده یې ووژني. کسان ورځې کور لوټ او سوځوي؛ خو کوم کس د ماشومانو د وژنې مخنیوی کوي او په دې ډول دغه بې مور و پلاره ماشومان د مرگ له کومې ژغورل کېږي.

د قاضي عبدالرحمن اولادونه (پنځه زامن او یوه لور) ډېر کوچني وو، ځو ورځې یې بې کوره تېرې کړې او چا ځای هم نه

---

۱ - هغه مهال په کابل کې د شور بازار ځلورلارې مشهوره وه؛ نو ښايي همدلته دا پېښه رامنځ ته شوې وي.

۲ - غبار، میر غلام محمد، افغانستان در مسیر تاریخ. چاپ دوم، پیام مهاجر، ایران، قم،اسد ۱۳۵۹ش. ص ۸۲۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شو ورکولای. بیا د خپل مورني نیکه قاضي عبدالحمید کور ته ورروستل شول، چې د غوربند په سیاه گرد کې قاضي و. نیکه یې تر ځلورو کالو پورې سرپرستي وکړه؛ خو وایي کانې ځي ځي د یتیم په سر لگي؛ قاضي عبدالحمید هم روح خپل مالک ته سپاري.

عبدالقادر او د هغه مشر ورور عبدالحی له خپل نیکه او ماما قاضي عبدالسلام څخه لومړنۍ دیني زده کړې وکړې او ځینې کتابونه لکه خلاصه، منیة المصلی، قدوری، کنز او تر څه بریده میراث هم لولي.

عبدالقادر نهه کلن و، چې نیکه یې مړ شو، نو ماما یې دوی دواړه وروڼه کابل ته راوستل او په غازي لیسه کې یې شامل کړل. دوی لا د مخه دیني کتابونه لوستي وو؛ نو تر ازموینې وروسته دواړه په پنځم ټولگي کې شامل کړی شول.

که څه هم دوی د بېوزلۍ په حالت کې ژوند کاوۀ؛ خو لوړ همت دوی له زده کړو محروم نه کړل او دواړه وروڼه د دغې لیسې له دولسم ټولگي څخه په ۱۳۲۵ل کې په اعلی درجو فارغ شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالحی چې اول نومره و، د انجینرۍ په برخه کې د لوړو زده کړو لپاره امریکا ته ولېږل شو؛ خو قاضي عبدالقادر په ۱۳۲۶ل کال د حقوقو او سیاسي علومو په پوهنځي کې لوړو زده کړو ته دوام ورکړ.

عبدالقادر چې کله د حقوقو او سیاسي علومو له پوهنځي په ۱۳۲۹ل کې فارغ شو، د ۱۳۳۰ل په کب میاشتې کې په لومړي ځل په کورنیو چارو وزارت کې د پاسپورټ د آمر په توگه وگومارل شو. دوه کاله وروسته د کابل د جرایمو د آمر په توگه وگومارل شو، چې په ډېرې سپېڅلتیا یې دغه دنده ترسره کړه. ۱۳۳۵ل کې د بگرامیو د ولسوال په توگه مقرر شو. په بگرامیو ولسوالۍ کې د پاچا له خوا نازول کېږي، ځکه چې هلته حکومت صنعتي فابریکه جوړوله نو پاچا به تل د کار بهیر څارلو ته ورته او د ولسوال فعالیتونه به یې لیدل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په ۱۳۳۷ل کې یې د کوچنیو حکومتونو د ادارې په څانګه کې د ترکیې له انقرې پوهنتون څخه فوق لسانس ډیپلوم تر لاسه کړ.

په ۱۳۳۸ل کې له بګرامیو څخه د ننګرهار د سره رود ولسوالۍ ته د ولسوال په توګه تبدیل شو. کله چې د خوګیانیو بازار اور واخیست او وسوځېد؛ نو قاضي عبدالقادر په ۱۳۴۰ل کې د اعلی حاکم په توګه خوګیانیو ته ولېږل شو. هلته یې د یوه انجینر په مرسته د خوګیانیو د کبرې د بازار نقشه ترتیب او پلې کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

تر خوګيانيو وروسته قاضي عبدالقادر په ۱۳۴۴ل کې د کټواز د لوی ولسوال په توګه دنده ترسره کړه. په همدې کال د زده کړو لپاره د امريکا متحده ايالاتو ته لاړ او له پنسلوانيا پوهنتون څخه يې د عامه ادارې، سيمه ييزو او ولايتي حکومتونو په څانګه کې پر ۱۳۴۵ل د ماسترۍ ډيپلوم تر لاسه کړ.

هېواد ته تر راستنېدو وروسته د لويې پکتيا د ولايت مرستيال وګومارل شو. څه وخت وروسته په ۱۳۴۶ل کې د نيمروز د والي په توګه وټاکل شو. دی د نيمروز دويم او د هغه وخت تر ټولو ځوان والي و. د نيمروز تر ولايت وروسته د ميدان وردګو د والي په توګه وټاکل شو. بيا د محمد موسی شفيق په دوره کې د فارياب د والي په توګه وګومارل شو. دغه مهال په افغانستان او په ځانګړي ډول په شمالي ولايتونو کې سخته وچکالي راغله. وچکالي دومره ځپونکې وه، چې ځينو خلکو خپل اولادونه خرځول. عبدالقادر قاضي په دغه وخت کې خورا لوړ نوښت وکړ؛ د ملګرو ملتونو په مرسته يې "د کار په مقابل کې غنم" پروګرام پيل کړ. دا پروګرام له دې ځايه د افغانستان نورو سيمو ته هم وغځېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له دې کاره د قاضي عبدالقادر موخه دا وه، چې خلک د سپکاوي او تحقير احساس ونه کړي او داسې ونه ګڼي چې ګوندې څوک ورته خيرات ورکوي، بلکې د کار په بدل کې اجوره اخلي. دا د هغه د ارواپوهنې تجربه وه، چې خيرات او بلا عوضه مرستې د انسان غرور راټيټوي.

عبدالقادر قاضي تر فارياب وروسته شپږ مياشتې د کورنيو چارو وزارت د تفتيش رئيس وګومارل شو او بيا د لغمان ولايت د والي په توګه معرفي شو، دوه کاله يې هلته دنده ترسره کړه.

عبدالهادي صديقي د عبدالرؤف زوی چې۴۳ کاله پخوا ښوونکی و، د عبدالقادر قاضي په اړه وايي:

((هغه په لغمان کې د داؤدخان د دور لومړی والي و، چې دوره يې له ۱۳۵۲ تر ۱۳۵۴ل پورې وه. هغه د حسن خان ګرديزي تر لومړي وار ولايت وروسته دلته راغی. دغه مهال حسن خان ګرديزی په بغلان کې والي و. قاضي قادر له معارف سره ډېره مينه درلوده، په اليشنګ او النګار کې د ځينو ښوونځيو د بنسټ ډبرې د همدې والي په لاس ايښودل شوې دي. د لغمان د ښوراوې د سيمې اوسېدونکی معلم ظاهرخان هم دا خبره تاييدوي، وايي چې هغه

(c) ketabton.com: The Digital Library

مهال زه په روښان لېسه کې ښوونکی وم، له والي قاضي قادر سره یو ځای د مستورې لېسې ته ورغلم، هلته د ښوونکو کمښت و. والي صاحب ما ته مخ راواړاوه ویل ته به دلته څه وخت د خدمتي ښوونکې په توګه تدریس وکړې.

د اب دیو پول سروې چې د حسن خان پر مهال شوې وه، د قاضي قادر په وخت کې بشپړ او پرانیسته یې وشوه. د نورستان او ګنده لبوک د سرک چارې د حسن خان په دوره کې پیل شوې وې خو قاضي قادر ورته ادامه ورکړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

معلم ظاهر وايي چې د دغه سړک په کار کې زه هم له والي صاحب سره وم، د والي صاحب په ګډون به ټولو خلکو ګډ کار کاوۀ او د غرمې ډوډۍ به مو يو ځای له پيازو سره خوړله.

حاجي عبدالشکور چې د قاضي قادر په وخت کې د لغمان ښاروال او وروسته يې په پوهنې رياست کې اداري چارې ترسره کولې، د دې موضوع په اړه يوه نوې خبره کوي وايي، چې کله قاضي قادر د نورستان او ګنده لبوک سړک جوړاوه نو خلکو داسې ګونګوسې اچولې وې، چې والي صاحب هلته د لاجوردو او زمرودو کانونه موندلي دي.

همدغه مهال د داؤدخان د جمهوريت کودتا وشوه. د دۀ په دوره کې په لغمان، پنجشېر او کونړ کې اخوانيانو حملې وکړې؛ خو ده ته کوم زيان ونه رسېده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکچي جاوید سیال او معلم عبدالهادي صدیقي

د لغمان د پیښې په اړه معلم صدیقي وایي:

((د والي قاضي قادر په وخت کې یوه ستره پیښه دا وه، چې په لغمان کې د حزب اسلامي ګوند مشر مولوي حبیب الرحمن د هرمل اوسیدونکي، د قاضي قادر په وړاندې د ۱۳۵۴ل کال د زمري په پنځمه مازیګر مهال پاڅون وکړ. پاڅون کوونکو د ښاروالۍ تر څنګ د داؤدخان ځړېدلي انځورونه د ټوپکو په ګولیو وویشتل او د ولایت په مقام یې برید وکړ. قاضي قادر د ولایت مقام خوشې کړ او د دهٔ ملخ په سیمه کې یې پناه واخیسته. په

(c) ketabton.com: The Digital Library

جګړه کې له دولتي لوري يو سرمامور او درې کسه ساتندويان او له ولسي لوري دوه کسه مړه شول.

د دولتي ځواکونو د ملاتړ لپاره په دې پېښه کې له ننګرهار څخه د يونس خان په مشرۍ پوځيان راغلل او پاڅون تر سهار د مخه پای ته ورسېد. مولوي حبيب الرحمن له دوه نورو کسانو سره ونيول او بندي شو. تر قاضي قادر وروسته يو ځل بيا حسن خان ګردېزی د والي په توګه لغمان ته راغی.))

تر دې حملو وروسته د دهٔ کشر ورور عبدالمجيد چې په ملک شمس مشهور او د سيمې ملک او مشر و، په قره باغ کې شهيد کړای شو. قاضي عبدالقادر هم له دندې ګوښه شو.

بيا په ملي بانک کې بالمقطع حقوقي مشاور په توګه مقرر شو. په دې دنده د غوايي تر کودتا او د کشتمند د صدارت تر دورې پورې پاتې شو کله چې په دغه دوره کې سرتاسري شورا جوړېده؛ نو عبدالقادر قاضي يې د پروان د استازي په توګه انتصاب کړ؛ خو هغه دې دندې ته حاضر نه شو او له شورا څخه ووت. وروسته دولت دی د انقلاب ضد کس په نامه له ملي بانک څخه منفک کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نوموړی ډېر سپېڅلی او متدین انسان و، د خپل ماموریت په ټوله دوره کې یې په صداقت کار وکړ. وایي کله چې له نیمروز څخه رخصتېده نو خلکو ورسره څه مالي مرسته وکړه. په همدغې مرستې یې د کابل په درېیمه کارته کې په هغې ځمکې یو عادي کور جوړ کړ، چې دولت ورته ورکړې وه. دا د دهٔ د ټول عمر شتمني وه.

کله چې به له یوې دندې تر بلې پورې وزګار پاتې کېده، د خپل عادي ورځني ژوندانه لګښتونه به یې نه شو پوره کولای. تر میاشت دوه وروسته به پور اخیستلو ته اړ کېده.

د خپل هېواد او ملت سره یې بې کچې ځانګړې مینه درلوده. سپېڅلې او متدین ژوند یې تېراوه، د خدمت په دوران کې یې د چا ډالۍ او تحفې هم نه اخیستې. د خپلو دندو پر مهال یې د پوهنې چارو، د ښوونځیو ودانیو او تجهیز، د کلینیکونو او سرکونو جوړولو ته د خلکو په مرسته ځانګړې پاملرنه کوله. د خوګیاڼو د کرې بازار د هغه په پاملرنه جوړ شو. په فاریاب کې یې "د کار په مقابل کې غنم" پروګرام یې یو نوښت و، چې هم خلک له قحطۍ

(c) ketabton.com: The Digital Library

وژغورل شول، په کار بوخت شول او په دې سره ډېر پلونه، پولچکونه او سرکونه هم جوړ شول.

ارواښاد عبدالقادر قاضي د لغمان د جوګي پله په پرانیسته کې

د یوه چارواکي په توګه د عبدالقادر قاضي نرم، قانوني، زړه سواندی، معقول او متمدن چلند، د ځینو نورو چارواکو پرعکس هغه د خلکو په زړونو کې ځایاوۀ. هغه هڅه کوله چې ښځې د قانون په سیوري کې ژوند وکړي او د نرینه و په څېر حقوقي خوندیتوب ولري. د ولسونو د اذهانو تنویر ته یې ځانګړې پاملرنه

(c) ketabton.com: The Digital Library

کوله. له پوهنې سره یې نېغ په نېغه اړیکي درلودل او هڅه یې کوله چې د ښوونځیو اړتیاوې لیرې کړي. په خپله یې هم ښوونځیو ته سر ورښکاره کاوۀ او ان چې په تدریس کې یې هم ونډه اخیسته. د ښځینه ښوونځیو ترویج ته یې ډېره پاملرنه کوله. له ښځو سره د نېک او ښه چلند پلوي و. ځوانان یې د رغاوونکي ځواک په توګه ګڼل او ډېر درنښت یې ورته درلود.

د همدې ځانګړنو له امله د وخت د حکومتونو له خوا په نښانونو، مډالونو او ستاینلیکونو هم نازول شوی دی:

۹۰۷

المتوکل علی الله

محمد ظاهر

د خدای په فضل د افغانستان تولواک

در ښتیانی خدمت او زیار ګښلو په نمانځنه (شاغلی عبد القادر قاضی د ... والی)

د (مطلا رشتین) لوړ مدال په ورکولو سرلوړی شو

دا فرمان چه زمونږ له حضوره ورکړ سو دده ښه خدمت

او د دغه مدال ورکړه څرګندوی .

نېټه ۲۱ / ۵ / ۱۳۴۲

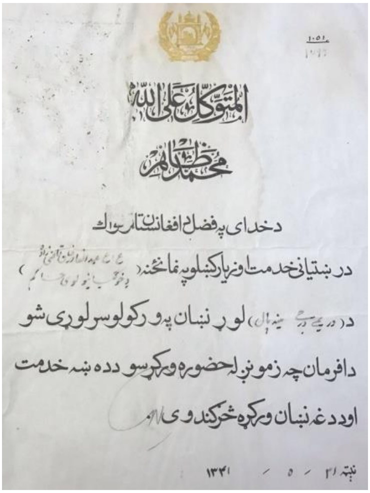

۱۰۵۱

المتوکل علی الله

محمد ظاهر

د خدای په فضل د افغانستان [illegible]

در ښتیانی خدمت او زیار ګښلو په نمانځنه ( )

د ( ) لوړ نښان په ورکولو سرلوړی شو

دا فرمان چه زمونږ له حضوره ورکړ سو دده ښه خدمت

او د دغه نښان ورکړه څرګندوی

نېټه ۲۱ / ۵ / ۱۳۴۱

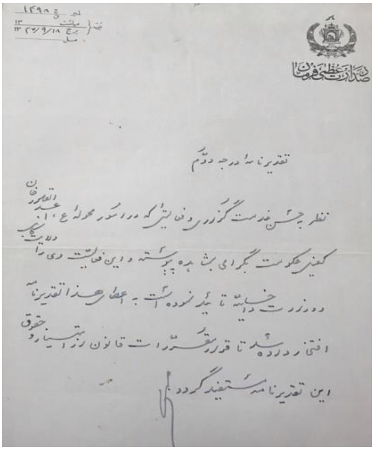

نمبر ۱۴۹۸

۱۳۴۳/۹/۱۸

د صدارت عظمی فرمان

تقدیرنامه درجه دوم

نظر به حسن خدمت گذاری و فعالیتی که در امور محوله ع. ا. عبدالقادر خان

کفیل حکومت بگرامی [illegible] پیوسته و این فعالیت وی را ولایت کابل

وزارت داخله تائید نموده است به اعطای هذا تقدیرنامه

افتخار داده شد تا قرار مقررات قانون از امتیازات و حقوق

این تقدیرنامه مستفید گردد

قاضي یو کمینه، ادیب او ظریف انسان و. له انګلیسي ژبې یې په دري ژبه ژباړې هم کولې. له بده مرغه چې لیکنې او یادښتونه یې لا تر اوسه ډېر ناچاپ پاتې دي.

د قرآن عظیم الشان پر تلاوت او د نبوي سیرت پر مطالعې سخت مین و. د فلسفې، ټولنپېژندنې، شرقي عرفان او په ځانګړي ډول د مولوي له عرفان سره یې ځانګړې مینه درلوده. د سعدي ګلستان یې ډېر زیات په حافظه کې و او شیخ شیرازي د کلام خوږلني یې په ورځنیو خبرو اترو کې ډېره محسوسېده.

قاضي ټولو افغاني قومونو ته په درناوي قایل و، هغه په دې باور و، چې هېواد په فرهنګي او هویتي رنګارنګۍ سره د پرمختګ او هوساینې لاره وهلای شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

قاضي په کورنۍ کې ښه مېړه او مهربانه پلار و. مېلمه پال او صميمي انسان و. تر خبرو يې اورېده ډېر کول، د کورنۍ غړو او اولادونو ته يې ډيالوګ ورزده کاوه.

کله چې له ملي بانک څخه منفک شو، په خپل کور کې يې د چرګانو په روزلو پيل وکړ، حقوقي دارلوکاله يې هم جوړه کړه او په دې ډول يې په بېوزلۍ کې د خپل هېواد په پتمنه غېږه کې ژوند تېر کړ.

هغه نه غوښتل چې خپل هېواد پرېږدي، که نه هغه ته دا لاره هواره وه چې بهر ته لاړ شي. په دغه وخت کې حالات نور هم پسې خراب شول؛ نو د هغه دويم زوی وليد چې له اقتصاد پوهنځي فارغ و او حکومت جبراً عسکرۍ ته جلباوه، پېښور ته مهاجر شو او له هغه ځايه امريکا ته لاړ.

وليد قاضي وايي چې پلار يې ده ته سپارښتنه کوله چې په هر حالت کې په خپل ګران هېواد کې پاتې شي او له هېواده ونه وځي، څکه ده غوښتل چې پاکستان ته مهاجر شي.

په کابل کې چې حالات ډېر خراب شول نو عبدالقادر قاضي " پولېنډ" ته لاړ، چې هلته يې لور اوسېده. له هغه ځای نه د خپل

(c) ketabton.com: The Digital Library

زوی په بلنه په ۱۹۹۰م کې امریکا ته لاړ. دا چې په افغانستان کې حالات نور هم پسې خراب شول؛ نو هغه په امریکا کې پاتې شو؛ خو ډېر به خواشینی و.

ولید وایي چې ده د عمر تر پای د امریکا تابعیت وانه خیست، که څه هم ده په امریکا کې زده کړې کړې وې او د تابعیت اخیستنه ورته اسانه وه. د تابعیت اخیستنې خبره چې به ورته وشوه، بده به پرې لګېدله او هیڅکله د پردي هېواد تابعیت اخیستو ته چمتو نه شو. وایي چې د امریکا د متحده ایالاتو د نیویارک د پناه ورکوونکو په دفتر کې د هغې ادارې د افسرانو له خوا د امریکا د تابعیت او له هغه څخه ګټې اخیستو ته وهڅول شو، چې د هغه د نظر تر څرګندولو وروسته د هغه مقام د ډېرې ستاینې وړ وګرځېد. د هغه ځواب مقاماتو ته داسې و:

" مننه کوم ښاغلیه، چې ما ته مو د سیاسي پناه غوښتونکي په توګه د امریکا په متحده ایالاتو کې د استوګنې اجازه راکړه؛ خو هیڅکله حاضر نه یم، چې د خپل ښبوزله او جنګ ځپلي هېواد تابعیت د امریکا د متحده ایالاتو د تابعیت په وړاندې چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرمختللی او متحول دی، پرېږدم، ان چې د دوه ګوني تابعیت اخیستو ته هم چمتو نه یم"

غوث الدین ولید قاضي له شاه محمود میاخېل سره د مرکې پر مهال

هغه په مهاجرت کې د هېواد حالاتو ډېر درداوه او روغتیا یې ورځپله. هغه په خپلو یادښتونو کې د افغانستان په اړه کښلي دي:

" د افغانستان جیوپولیټیک موقعیت له بده مرغه تر ګټې ډېر د هغه په زیان دی " د هغه ارواښاد بله دا خبره ډېر د پاملرنې وړ ده، چې د هر اتنیک یا قوم اکثریت تر افغانستان د باندې او اقلیت

(c) ketabton.com: The Digital Library

یې په هېواد کې دی، چې دا ډول جوړښت په هېواد کې پرلپسې ناکرارۍ ته لاره هواروي.

ارواښاد قاضي د عمر په وروستیو ورځو کې کورنۍ ته وصیت وکړ، چې:

" زما په پلرني ټاټوبي کې تاو تریخوالی پردی و، په ټولیز ډول انسان په خپل ذات کې ښه فکره او نېک دی، باور مې دی، چې یو وخت به مې په ټاټوبي کې جنګ او وېره پای ته رسېږي؛ په داسې ورځو کې چې هېوادوال مې په وسیله په مرمیو نه ویشتل کېږي او د اور په دې ویرځي او په وینو کې ډوب هېواد کې امن او سوله راشي او پر جنازو د ویر او ژړا پر ځای، ځوانان له ډهل او سرني سره د ودونو مراسمو ته روان شي، خاورې مې هغه ټاټوبي ته یوسئ "

عبدالقادر قاضي د ۲۰۰۰م په اکتوبر کې د امریکا د نیویارک ایالت په الباني ښار کې خپل سپېڅلی روح الله ته وسپارهٔ.

عبدالقادر قاضي خپلې شخصي لیکنې او ژوندانه یاداښتونه خپلې کورنۍ ته پرېښودي دي؛ خو له بده مرغه تر اوسه پورې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

دي چاپ شوي. د هغه يوازې يو کتاب په پېښور کې چاپ شوی چې د بشپړ لمانځه په اړه معلومات لري.

مشر زوی يې عبدالرحمن خالد قاضي چې د حقوقو پوهنځي استاد هم و، دوه کاله د مخه په جرمني کې ومړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د عزم او ارادې يوه ښه بېلګه وه، چې بېوزلې او يتيمولۍ يې هم د زده کړو مخه ډب نه کړی شوه.
- هغه بېوزلي ليدلې وه؛ خو د دندو پر مهال يې هم پردي مال ته حيلې جوړې نه کړې او د تحفو په نامه يې ولس ونه لوټه.
- د وطندوستۍ ښه بېلګه يې دا ده، چې د عمر تر پای يې د هيڅ بهرني هېواد تابعيت وانه خيست.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

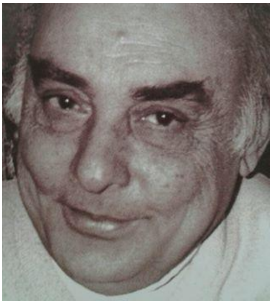

فلسفه، علم او ادب يې د بدن ښکلا وه. هغه د دغو مفاهيمو په حقيقي او ژوره معنی پوه و. فلسفه، علم و ادب يې د هېواد او هېوادوالو د يوون، پرمختګ، سوکالۍ او نړيوالې سيالې لپاره وو. د يوه ماهر فلسفي په توګه د هغه په عادي خبرو او حرکاتو کې هم ټولنې ته لوی درسونه پراته وو؛

وايي هغه به په کابل پوهنتون کې شاګردانو ته د تدريس په پيل کې ويل چې دا معلومات ډېر دقيق، باوري او نوي دي؛ خو تر تدريس وروسته به يې پرې د شک کرښه راکښله او شاګردانو ته به يې ويل، چې دا معلومات تر دغه مهاله سم وو، نور دا سم نه دي، د سمو په اړه پلټنه ستاسو دنده ده.

د هېواد دا ستر فلسفي، علمي- ادبي او سياسي شخصيت پوهاند سيد **بهاؤالدين مجروح** د سيد شمس الدين مجروح زوی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

نیکه یې سید حضرت شاه دیني عالم او د (تیرګړو په پاچا صاحب مشهور و).

بهاؤالدین مجروح د ۱۹۲۸م کال د فبرورۍ په یوولسمه د کونړ ولایت د اسمار ولسوالۍ په شینکوړك کلي کې دې نړۍ ته سترګې وغړولې او د خپل پلار تر سرپرستۍ او روزنې لاندې رالوی شو.

سید بهاؤالدین مجروح لومړنۍ زده کړې د شینکوړك کلي په جومات کې سرته ورسولې او د فارسي ادب ځینې مشهور کتابونه لکه: ګلستان، بوستان او سکندرنامه یې ولوستل. څه موده وروسته له خپل پلار سره کابل ته راغی، څرنګه چې بهاؤالدین کلاسیك ادبیات لوستلي وو او پر لیك لوست ډېر ښه پوهېده؛ نو د ۱۳کلنۍ په عمر د استقلال لېسې په څلورم ټولګي کې شامل شو. په ۱۹۵۰م کال کې د دغې لېسې د فلسفې له څانګې څخه په لومړۍ درجه فارغ او د هغه وخت د دولت له خوا د لوړو زده کړو د بشپړتیا لپاره فرانسې ته ولېږل شو.

په ۱۹۵۱م کال د فرانسې د (سوربن) پوهنتون د ادبیاتو په پوهنځي کې شامل شو او په همدې پوهنتون کې یې خپلو زده کړو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته دوام ورکړ. بیا یې له ۱۹۵۲-۱۹۵۸م کال د فرانسې د مونت پیلیه (Montipiller) پوهنتون د ادبیاتو پوهنځي د فلسفې، ارواپوهنې او اجتماعیاتو په څانګه کې لسانس واخیست. په همدې دوره کې یې وکړای شول، چې د الماني ادبیاتو دوه سمستره په مونشن او هامبورګ او د انګرېزي ادبیاتو دوه سمستره په انګلستان پوهنتون کې تعقیب کړي. په دې توګه پر پښتو- دري ژبو سربېره له فرانسوي، الماني او انګرېزي ژبو سره هم بلد شو.

شهید مجروح په عربي ادبیاتو کې هم ښه لاس درلود. د ۱۹۶۴م کال په وروستیو کې یې په غربي المان کې د کلتوري ریاست ترځنګ د خپلې ډاکترۍ لپاره کار پیل کړ. په ۱۹۶۸م کال کې یې د "مونت پیله" له پوهنتون څخه د فلسفې په څانګه کې ډاکتري واخیسته او په ۱۹۶۹م کال بېرته هېواد ته راستون شو.

له راستنېدو سره سم د کابل پوهنتون په ادبیاتو پوهنځي کې استاد، بیا مرستیال او وروسته د همدې پوهنځي د رئیس په توګه وټاکل شو. له ۱۹۶۳-۱۱۹۶۴م کال پورې یې د کاپیسا ولایت د والي په توګه دنده اجرا کړه. بیا د څه مودې لپاره فرانسې ته ولاړ. له ۱۹۶۹- ۱۹۷۲م پورې د دوهم ځل لپاره د کابل پوهنتون د ادبیاتو په

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوهنځي کې استاد شو. په همدې دوره کې نوموړی د پوهنځي انتخابي رئيس وټاکل شو او له ۱۹۷۲- ۱۹۷۳م پورې د افغانستان د تاريخ ټولنې رئيس و.

له ۱۹۷۳- ۱۹۷۸م پورې يې د درېم ځل لپاره د کابل پوهنتون د ادبياتو په پوهنځي کې د استاد او د فلسفې څانګې د مشر په توګه دنده اجرا کړه. د ۱۹۷۸ – ۱۹۷۹م کلونو په دوران کې استاد او ورسره د علمي او ادبي خپرونو قلمي همکار و. په علمي او ادبي حلقو کې يې د آثارو تود هرکلی کېده او د يوه ښه ليکوال او شاعر په توګه پېژندل شوی و.

سيد بهاؤالدين مجروح پر رسمي دندو سربېره د ۱۳۳۸ل کال په حمل کې د ورځې مجلې په کتونکې ډله کې شامل شو او د همدې کال د زمري له مياشتې څخه د ۱۳۳۹ل کال د تلې تر مياشتې پورې په افتخاري ډول د ورځې مجلې درېم مسوول مدير و.

کله چې په افغانستان کې د غوايي کودتا وشوه؛ د نورو افغانانو په څېر پوهاند مجروح هم د هېواد پرېښودو ته اړ شو او د ۱۹۸۰م کال د فروري په ۱۲مه نېټه د پښتونخوا پېښور ته مهاجر شو. د هجرت پر مهال په پېښور کې د مجاهدينو د جهادي هلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځلو په ځنګ کې د فرهنګي کار تشې ته متوجه شو؛ نو د "افغان اطلاعاتي مرکز" په نامه یې یوه اداره پرانیستله، چې وکړای شي نړیوال د افغانستان له دننه حالاتو څخه خبر او د افغان مظلوم او مسلمان ملت په مقابل کې د روسانو او د هغوی د پلویانو ظلمونه نړیوالو ته په ډاګه کړي.

د دې مرکز له لارې یې په نړیوالو کنفرانسونو کې د افغانستان په نظامي، سیاسي، اقتصادي او اجتماعي حالاتو تبصرې او تحلیلونه کول. افغان اطلاعاتي مرکز د میاشتني انګلیسي خبري بولټن له لارې دغه کار ته ملا وتړله، چې په دې سره افغان جهاد ته رښتینې او ویانده ژبه پیدا شوه، د جهاد اصلي څېره نړیوالو ته وځلېده او د ناسمو تبلیغاتو او قهرمان جوړونې بازار یې مات کړ. دغو هلوځلو تر ۱۹۸۸م کال پورې دوام وکړ.

مجروح یوازې په دغه بولټن بسنه ونه کړه بلکې د کتابونو او مقالو په خپرولو او هم یې په اروپا او امریکا کې د کنفرانسونو په ورکولو پیل وکړ. د دغې ټولې هڅې دا وه چې د نړۍ بېلابېل ولسونه په دې متیقین کړي، چې روسانو د افغانستان د متدینو او هېوادپالو

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلکو پر ټولو بشري حقوقو پښې ایښې دي، له بین المللي حقوقو څخه یې تېرى او پر یوه ازاد او مستقل هېواد یې یرغل کړى دى.

د شهید پوهاند مجروح آثار که د کمیت له مخې تیټ دي؛ خو د کیفیت له مخې خورا لوړ دي. په افغاني ټولنه کې به د ادبي او فلسفي اړخونو له مخې د هغه د آثارو غوندې نور ډېر لږ وموندل شي. د هغه د هر اثر په هر سرلیک او هر پاراگراف ځانگړى او مستقل اثر لیکل کېداى شي. په افغاني ټولنه کې د هغه د ټولو چاپي آثارو ډېر تود هرکلى شوى دى، خو پر افغاني ټولنې سربېره په بهرنیو هېوادونو کې هم ډېر مینه وال لري او ځینې یې بهرنیو ژبو لکه فرانسوي او الماني ته ژباړل شوي هم دي.

د افغانستان نومیالى څېړونکى او فرهنگي شخصیت استاد حبیب الله رفیع د شهید مجروح په اړه وایي:

ډاکټر بهاؤالدین مجروح، خداى دې یې وبخښي، د افغانستان یو نامتو فیلسوف و، واقعاً ژور فکر یې درلود او د افغانستان د ټولنې ژوره مطالعه یې کړې وه. "اژدهاى خودى" چې یې لیکلى په دې کې د راتلونکو پېښو وړاندوینه شوې ده. لومړى ټوک یې په ظاهرشاهي دوره کې لیکلى، چې د داؤدخان په اړه وړاندوینې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لري. دوهم ټوک يې د داؤدخان په دوره کې ليکلی، چې د کمونستي دورې په باره کې وړاندوينې لري او وروستني ټوکونه يې په پېښور کې ليکلي، چې د افغاني ټولنې وروستۍ ګډوډۍ په کې انځور شوي دي.

مجروح د افغاني ټولنې په نبض پوه و او د ټولنې له حالت نه يې برداشتونه کول او په خپلو يادښتونو کې يې ليکل.

زه ډېر درناوی ورته لرم، واقعاً د افغانستان د ټولنې ډېر لوی پېژندونکی او د دردونو انځوروونکی و. د پېښو په برخه کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښه قضاوت کړی دی. شاعري يې همداسې ده، ازاده شاعري يې کړې ده. د ډېرو مسايلو په اړه يې په خپله شاعرۍ کې داسې خبرې کړې دي، چې هغه نور شاعران نه ليکي؛ خو هغه راوړي دي. د داؤدخان په باره کې هم شعر لري او په وطن کې د کودتاګانو په اړه هم وړاندوينې لري.

ما له نږدې ډېر ورسره ليدلي او يو وخت ورسره ما کار هم کاوۀ. د کار په برخه کې هم ده د وطن لپاره ډېرې هيلې درلودې، د همدې لپاره ده ولايت هم منلی و. يو وخت دی والي و، د پوهنتون رئيس هم و او د تاريخ انجمن رئيس هم. هر ځای ته چې تللی خدمت يې کړی او د افغانستان د خلکو لپاره يې فکر کړی او دا فکر يې په ليکنو کې منعکس کړی دی.

له همکارانو سره د ښه چلند په اړه يې ښاغلی رفيع وايي:

له همکارانو سره يې چلند عادي و، دکتاتورانه او آمرانه مسايل په کې نه وو. د کار په باره کې يې پوښتنه کوله، کار يې کاوۀ او کار يې غوښته. د کار کولو سړی و، له کار سره يې مينه درلوده؛ نو په دې اساس يې له همکارانو سره هم مينه وه او هغوی هم غوښته چې له ده سره د ټيم په حيث کار وکړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شهید مجروح رامعلوم آثار دا دي:

۱. اژدهای خودي(په شپږو دفترو او درې ټوکو کې)
۲. ځانځاني ښامار
۳. د جبر او اختیار دیالکتیک
۴. اجتماعي احساس د الفرد ادلر په روانشناسۍ کې د ماسټرۍ تیزېس
۵. د ځان تربیه زموږ په روانشناسۍ کې
۶. دښمن وپېژنئ
۷. صوفي او نوې دنیا
۸. زردشت وویل داسې
۹. پیام صوفي بت شکن به بت پرستای قرن ۲۰
۱۰. بودا چنین گفت
۱۱. سید جمال الدین و برخورد شرق و غرب
۱۲. منازل السایرین یا صد میدان حکیم سنایی
۱۳. نا اشنا سندرې
۱٤.

Afghan Intellectuals in Exile: Philosophical & Psychological Dimentions

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ۱۹۸۸م کال د فرورۍ په ۱۱مه نېټه په پېښور کې پردیپالو افغانانود پېښور په شاهین ټاون کې په خپل کور کې شهید کړ. لیکوال شاه محمود میاخېل چې هغه وخت په پېښور کې د امریکا غږ راډیو سره خبریال و او د شیهد بهاؤالدین مجروح سره په یوه کوڅه کې اوسیدۀ وایې چې په دي وخت افغان اطلاعاتي مرکز په پاکستان کې د افغان مهاجرینو یوه سروې خپره کړه چې اویا سلنه افغانان د پېښور له مشرانوڅخه ناراضه وو او د پخواني پاچا ظاهرشاه د راتگ طرفدار وو. د افغان اطلاعاتي مرکز دغه سروی د پاکستان حکومت او ځینو جهادي مشرانو لپاره د منلو وړ نه وه او ویل کېدل چې همدا سروې د دې باعث شوه چې پوهاند ډاکټر بهاؤالدین مجروح په ډېره بې رحمانه توگه په داسې حال چې د کور دروازه یې پخپله بېرته کوله، د نامعلومو کسانو له خوا وویشتل شو. د نوموړی جسد لومړی د دۀ له کور سره نږدې د شاهین ټاون په هدیره کې خاورو ته وسپارل شو او بیا د خپل پلار له جنازې سره هم مهاله راوړل او د کونړ په شین کوړک کې په خپله پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د سره ښکېلاک پر وړاندې د افغان ملت اتلولۍ ته ځير شو، چې سربښندۍ دوی کوي؛ خو رهبران يې په وينو سوداګري کوي، نو جهاد ته يې يوه رښتينې او ګويا ژبه پيدا کړه او د انګريزي بولتن په خپرولو سره يې د افغان جهاد اصلي څېره نړيوالو ته وښوده.
- په پېښور کې د هغه دفتر د مهاجرو استادانو، عالمانو، پوهانو او ټولو روڼاندو د راټولېدو او د جهاد او هېواد په اړه د زړه خوالو ځای و.
- زړور او باثباته انسان و، لکه ونه مستقيم پر خپل مکان و، له مرګه ونه ويرېده او د ژوند تر پای د افغان ولس تر څنګ پاتې شو.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي ښه وکړه او په درياب کې يې واچوه

د دې متل پر مفهوم په بيړه پوهېدل يو څه ستونزمن کار دی؛ خو چې کله چې پرې ښه سوچ وشي؛ نو هاله يې انسان په ژورتيا پوهېږي او دا درک کوي، چې د انساني ژوندانه د هوساينې او سپيڅلتيا لپاره په کې څومره ښېګڼې نغښتې دي. پر دې سربېره که په ټولنه کې هم په عملي توګه د ښو کولو او شا ته غورځولو يا هېرولو بهير ته ځير شو؛ نو ډېرو اشخاصو ښه کړي؛ خو د هغو په مقابل کې يې د ځان ستايلو او راځلولو هيڅ هڅه نه ده کړې. آيا فکر کواست چې دغه ډول اشخاص به هماغسې بې نومه او بې نښانه پټ پاتې شي؟!

نه هيڅکله نۀ! د هغو کارنامې، ټولنې ته د هغو خدمتونه، د ټولنې پر وړاندې د هغو ژمنتيا او رښتينولي هغه توکي دي، چې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی يې د ټولنيز درنښت وړ ګرځولي، ټولنيزې حافظې ته يې سپارلي او تل به يې نومونه له ټولنې سره ژوندي او خوندي وي.

له دغه ډول اشخاصو څخه يو هم **روښندل خان** و. روښندل خان د کرنل احمدشاه خان زوی او په ۱۲۹۴ل کې د وردګو د جغتو ولسوالۍ په ګونده کهول کې زيږېدلی دی. پلار يې پر دغه مهال د غزني د توپچي قوماندان و، چې د منګلو او ځدراڼو په پاڅون ځپلو کې يې په مېړانه ونډه اخيستلې وه.

روښندل خان لومړنۍ زده کړې په جوماتونو کې کړې دي او خپل لومړنی ماموريت يې پر ۱۳۱۸ل د ننګرهار ولايت په ډکه کې پيل کړی دی. هلته د شفر مامور و. هغه د څلوېښت کلن ماموريت په دوران کې بېلابېلې دندې درلودلې دي لکه د قبايلو په رياست کې ماموريت، د خوشحال خان لېسې مديريت، د خوست حاکم اعلی، د ګرشک حاکم اعلی، د جوزجان حاکم اعلی، د غزني والي، د ارزګان والي، د بدخشان والي او نورې.

روښندل يو قومي او ملي شخصيت و. په قومي رمزونو او دودونو پوه او ځيرک انسان و. کله چې به د د ندې پر مهال له ځينو پېښو سره مخامخ شو او په حکومتي چوکاټ کې به يې حل

(c) ketabton.com: The Digital Library

ناشونی یا ستونزمن و، نو سمدواره به یې په قومي او عنعنوي بڼه د هغو د حل هڅې پیلولې.

روشندل خان ډېر ځیرک، متدین، ملي او خادم افغان و. کله چې د ۱۳۳۸ل شاوخوا هغه خوست ته د حاکم اعلی په توګه لاړ؛ نو لومړی یې د خوست ټولو سیمو ته سفرونه وکړل. ولسونه او قومي سپین ږیري یې ولیدل. د هغو ستونزې او عرضونه یې واورېدل او د هغو په رڼا کې یې خپل اجراآت پیل کړل.

هغه په خوست کې یو کال او څو میاشتې دنده درلوده؛ خو په همدغه کم وخت کې یې د یادونې وړ خدمتونه وکړل. هغه به زیاترو ځایونو کې د رغاونې او پوهنې ودې ته ډېره پاملرنه کوله. په خوست کې یې هم ځینې ویجاړ او سوځول شوي ښوونځي بیا ورغاول.

تر خوست وروسته د ګرشک د اعلی حاکم په توګه وګومارل شو. په ګرشک کې یې هم پر رغاونیزو چارو او پوهنیزي ودې لاس پورې کړ. دغه مهال په ګرشک کې د هوسیو ښکار ډېر مروج و، ځینو به دغه ښکار ان د افراط تر بریده کاوهٔ؛ نو د

(c) ketabton.com: The Digital Library

هوسيو نسل هلته له سخت ګواښ سره مخامخ و. روشندل خان دغه ښکار بند کړ او پر سرغړوونکو يې درنده جريمه کېښوده.

روشندل خان په ګرشک کې هم يو کال او څو مياشتې تېرې کړې او بيا جوزجان ته د اعلی حاکم په توګه ولېږل شو. هغه په جوزجان کې خورا زيات کارونه وکړل. اقتصادي، زراعتي او صنعتي برخو ته يې کلکه پاملرنه وکړه او په دې ډګرونو کې يې د يادولو وړ لاسته راوړنې هم درلودې.

هغه د شبرغان ښار جوړولو چارې په نوې بڼه پيل کړې. سرکونه يې پاخه کړل، ودانۍ يې په نوي او ښاري سيستم جوړ کړې. کومو پانګوالو چې په ښار کې د ودانيو جوړولو توان درلود، په هغو يې دا ومنله چې په شبرغان ښار کې به ځمکه حکومت ورکوي او يوه يوه وداني به په کې دوی جوړوي. په همدې پروګرام کې د آقچې، سرپل او اندخوی د واټونو په لور شاوخوا اويا ودانۍ جوړې شوې. دې کار که څه هم ځينې حساسيتونه له ځانه سره درلودل، يعنې ځينو خلکو تر کابله پورې منډې تړړې ووهلې او له هغه ځايه يې د معاف کيدو امرونه

(c) ketabton.com: The Digital Library

راوړل؛ خو دا هر څه د روشندل خان د قوي هوډ پر وړاندې نه شو خنډ کېدای.

د دولتي ودانیو د جوړولو لپاره د آقچې، سرپل او سنچارک له ښاروالیو پور واخیسل شو او په دوو کالو کې بېرته ورخلاص شو. د مالیاتو راټولونې ته زیاته پاملرنه وشوه او د دولت خزانه غني شوه. د روشندل خان د حاکمۍ پر مهال شبرغان د هېواد د نورو ښکلیو ښارونو په کتار کې ودرېد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په همدې دوره کې د لويو ولسواليو ښارګوټي هم له ښاري سيستم سره سم پراخ شول، د ساري په توګه په همدې وخت کې د سنچارک ښارګوټي نقشه پلې شوه. د دوديزو لوبو د پرمختګ او هڅونې لپاره کار وشو او په دې برخه کې د سيالېو امکانات برابر شول.

(c) ketabton.com: The Digital Library

روشندل خان په جوزجان کې هم اوږد وخت پاتې نه شو، خو په همدغه لږ وخت کې يې دومره رغاونيز کارونه وکړل، چې پاچا د شبرغان د ليدلو پر مهال داسې وويل:

د جوزجان يوازينی تفريحی بڼ چې د روشندل خان د خدمت د نخښې په توګه تر اوسه راپاتې دی؛ خو د اوسنيو خادمانو!! د خدمت په دوره کې خړ پړ او ځنګلي شوی دی.

((وا وا، نام خدا شهر شبرغان را اکنون در ميان شهرهای ديگر افغانستان په مثابه يک شهر کاملاً عصری ميبينم که به زحمات خسته گی ناپذير والی روشندل خان در سرزمين اين دشت، سبز

(c) ketabton.com: The Digital Library

شده است، واقعاً باور نه کردنیست چنین شهر زیبا که با چند سال قبل آن قابل مقایسه نیست.))

د روښندل خان کارونه او فعالیتونه پر چارواکو سربېره ولس هم ستایلي دي، سانجي يې په اړه ليکي:

((حال باید مردم شهید پرور شبرغان انتظار زمانی را بکشند که تا مادر وطن گرامی شان چون قبل فرزندان دیگری به مانند سید آقاخان حاکم کلان، عبدالجبارخان حکمران، روشندل خان وردگ حاکم اعلی، انجنیر احمد الله والی، عبدالرازق صاعد منشی و غیره خدمتگاران صدیق و دلسوز شبرغان دوست را تقدیم جامعه نماید، تا آنان به مثل اسلاف پیشین دولتمدار خویش بمنظور کار و خدمت به شبرغان بیایند و این شهرک خاک باد را آباد ویکبار دیگر از بیخ و بن ساخت و ساز نمایند.))

د روښندل خان او د هغه د کارونو انځورونه لا اوس هم د خلکو په سترګو کې اوړي راوړي. د شبرغان د لغمانيو د کوڅې مخامخ يو اوسېدونکی حاجي نبي خان هوتک يې په اړه وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

په شبرغان ښار کې لغمانيو کوڅې ته مخامخ حاجي نبي خان هوتک

((دا آبادۍ چې اوس دي، دغه نقشه د روشندل خان د وخت ده. دلته هيڅ شی نه وو، د اوسنۍ ښاروالۍ په ودانيو کې دوه خونې وې، ولايت هلته و، نور هيڅ شی نه وو. دغه چې اوس ورته قصر وايي دا د سرپل بندر هغه وخت و؛ خو نورې آبادۍ نه وې. دا نقشه هغه ويستې او هغه تطبيق کړې ده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د قانون په پلي کولو کې ډېر تکړه والي و، په ټولو يې قانون يو ډول پلی کاوۀ. غلام رسول پرماچ هم دلته ښه خدمت کړی، هغه په ميمنه کې هم والي و.

روښندل خان يو آرام سړی و، هر کس يې شعبې ته آزادانه ورتللای او خپله عريضه يې وړاندې کولای سوه. هغه وخت دلته خانان وو، بايان وو، ښه خلک وو، روښندل خان له ټولو سره ښه گوزاره کړې ده. که د شبرغان له کوچني هم پوښتنه وکړې زياتره يې پېژني.))

روښندل خان تر جوزجان وروسته غزني ته د والي په توگه ولېږل شو. وايي چې هغه غزني ته ورسېد؛ نو د جُمعې ورځ وه، هغه د جُمعې لمونځ د موی مبارک په جومات کې له خلکو سره ادا کړ؛ خو جومات ډېر تنگ و؛ نو هغه تر هر څه د مخه د غزني د جوماتونو د ودانولو او پراخولو کار پيل کړ. د جمع اولياء، شلگر دروازې، شمس بابا، شهرنو، بهلول دانا، حکيم سنايي، علي لالا، سلطان محمود غزنوي او خواجه بلغار ولي د جوماتونو د رغاونې کارونه يو په بل پسې پيل شول. بيا يې د غزني د جامع جومات ډبره هم کېښوده.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه په غزني کې د جوماتونو پر رغولو سربېره د ولسونو تر منځ هم د يوځايوالي هڅې وکړې، اختلافات يې ختم او ولسونه يې سره متحد کړل. په قومي جرګو مرکو کې به يې په خپله هم ګډون کاوۀ.

له غزني څخه د ۱۳۴۳ل کال د زمري په ۱۵ مه ارزګان ولايت ته تبديل شو. د روشندل خان په دوره کې د ارزګان مرکزيت ترينکوټ ته رابدل شو. د نورو ولايتونو په څېر يې په ارزګان کې هم سرکونه وغځول، له سيندونو يې لويې ويالې رابېلې کړې، د کرنې سکتور ته يې وده ورکړه او قومي شخړې يې پای ته ورسولې.

له ارزګان څخه بدخشان ولايت ته تبديل شو. د والي په توګه يې په بدخشان کې څلور کاله دنده ترسره کړه. روشندل خان په بدخشان کې هم اخلاصمندانه او د يادونې وړ کارونه وکړل. هغه داسې ستونزمنو ځايونو ته سرکونه وغځول، چې تقريباً هلته يې غځونه ناشونې اټکل کېده. تر هغه د مخه په بدخشان کې سرکونه ډېر محدود وو او ډېرو ځايونو کې د کابل- بدخشان تر منځ سرک هم ستونزې درلودې. هغه په بدخشان کې ډېر پلونه هم جوړ کړل.

(c) ketabton.com: The Digital Library

له بدخشان څخه د ۱۳۵۰ل کال د وري په ۱۳مه نېټه یو ځل بیا غزني ته د والي په توګه ولېږل شو. په غزني کې تر یو کال تېرولو وروسته پکتیا ته تبدیل شو او څلور کاله یې د پکتیا د والي په توګه دنده تر سره کړه. تقریباً د دۀ د ماموریت په وروستیو کې شاهي نظام په جمهوري بدل شو.

تر جمهوري نظام وروسته د ډیموکراتیک نظام پر مهال د ۱۳۵۷ د غوایي پر ۳۰ مه هغه ونیول او شل میاشتې بندي کړی شو.

هغه د قوي هوډ څښتن و، د بند پر مهال یې هم قلم وچ نه شو او هلته یې په زندان کې د(بیست ماه در زندان پلچرخی) په نامه کتاب وکېښ.

روښندل خان د هېواد پر فزیکي رغاونې سربېره فرهنګي رغاونې ته هم ژمن و، د یو خدمتګار چارواکي تر څنګ یو فرهنګپال چارواکی هم و. هغه یو شمېر کتابونه هم کښلي دي. په ۱۵۴۸مخونو کې یې د خاطراتو د دفتر په نامه د خپل ژوندانه خاطرات کښلي دي، چې د افغانستان د شاوخوا یوې پېړۍ ټولې سیاسي او اقتصادي کورنۍ او بهرنۍ پېښې یې په کې خوندي کړي دي. د هغو پنځه ولایتونو (خوست، ګرشک، شبرغان، غزني او

(c) ketabton.com: The Digital Library

ارزګان) په نامه يې کتابونه کښلي، چې دندې يې په کې اجرا کړې وې. د پښتونستان د تاريخ او جغرافيې او د بلوچستان په اړه يې هم ځانګړي کتابونه ليکلي دي.

پر ليکوالۍ سربېره هغه د شاعرانو په کتار کې هم راځي، چې شعري ټولګې يې شته دي.

روشندل خان په ۱۳۳۹ل کې د صدراعظم محمدداؤدخان له خوا په درېيمه درجه ستاينليک نازول شوی دی. په ۱۳۴۱ل کې د شاهي فرمان پر بنسټ د ستوري درېيمه درجه نښان ورکړی شوی. په۱۳۴۱ل کې د شاهي فرمان له مخې د مينه پال درېيمه درجه نښان ورکړی شوی.

په ۱۳۴۳ل کې د شاهي فرمان پر بنسټ د کرنې نښان ورکړی شوی دی. په ۱۳۴۶ل کې د شاهي فرمان پر بنسټ د ستوري دوېمه درجه نښان ورکړل شو. په ۱۳۵۵ل کې د جمهوري فرمان پر بنسټ د جمهوريت نښان ورکړی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د والي په توګه يې خپل ګران هېواد ته تر ټولو زيات خدمت کړی دی.
- په هر ولايت کې يې داسې خدمتونه کړي، چې تر اوسه يې لا نخښې پر ځای پاتې دي.
- د دولتي قوانينو تر څنګ په ولسي قوانينو هم ښه پوهېده او په ولسي جرګو يې ډېرې ستونزې حلولې.
- لا هماغه مهال د عامه ساعتتېرۍ او تفريح ځايونو د جوړولو پر اهميت پوه و، ځکه يې د شبرغان د شمال لوېديځ په اوه کيلومترۍ کې په ۴۰۰ جريبه ځمکه کې د ځنګل باغ په نامه بڼ جوړ کړ.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

خدایه څه شو هغه ښکلي ښکلي خلـق
په ظاهر په باطن سـپین سـپېڅلي خلـق

کمیني، مؤدبتیا، منورتیا، زړه سواندي، رښتینولي او خدمت یې په خټه کې اخښل شوي وو. همدا ورته د خپل بادیانته او سپېڅلي پلار څخه په میراث پاتې وو. پلار یې هم د سیمې یو مشهور روحاني او مخور شخصیت و، چې لا تر اوسه یې نوم د ډېرو سپین ږیرو پر خولو دی.

هغه له ټیټو دولتي دندو تر لوړو دولتي دندو خورا اوږد وخت هېواد او هېوادوالو ته خدمتونه وکړل؛ خو په خپله سپینه روحاني لمنه یې هیڅ ډول تور داغونه ونه لګول. دا هغه څه وو، چې دی یې د هېوادوالو په زړونو کې ځای کړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

دا شخص **عبدالهادي خليلزی**، د مولوي فقيرالله(په صاحب الحق مشهور) زوی، د مولوي صابرالله لمسی او د مديح الله کړوسی دی.

خليلزی پر کال ۱۳۱۳ل د کونړ ولايت د ځوکۍ د دېوه ګل درې د چمبېل کلي په يوه عالمه او روحانی کورنۍ کې زېږېدلی دی. لومړنۍ زده کړې يې له خپل پلار او د کورنۍ له نورو غړو ځخه کړي دي. په کال ۱۳۳۳ل کې د کانکور ازموينې له لارې د کابل په عربي دارالعلوم کې شامل او په۱۳۴۰ل کې ترې په عالي درجه فارغ شوی دی.

تر فراغت وروسته په کال ۱۳۴۱ل کې د مطبوعاتو د مستقل رياست د کورنيو خپرونو په لوی مديريت کې د مسلکی غړي په توګه وګومارل شو. تر يو کال ماموريت وروسته د نجات يا اوسنۍ اماني لېسې ښوونکی شو. درې نيم کاله په نوموړې لېسه کې د هېواد د بچيانو پر روزنه بوخت و، بيا يې د کونړ د اسعدآباد په عمراخان منځني ښونځي کې د ښوونکي او سرښوونکي په توګه دنده اجرا کړه. کله چې شهيد ميوندوال د خپل صدارت په وخت کې کونړ ته راغی؛ نو د عمراخان د منځني ښونځي د ترانې ټيم د ارواښاد خليلزي له خوا ويل شوې ترانه ووېله. د وخت د

(c) ketabton.com: The Digital Library

صدراعظم له خوا د ارواښاد خلیلزي کارونه وستایل شول او خلیلزي په غوښتنه د عمراخان منځنی ښوونځی لېسې ته لوړ کړای شو.

یو څه موده وروسته خلیلزی د نرنگ د منځني ښوونځي د آمر په توګه وګمارل شو. دا ښوونځی هم د خلیلزي په هلوځلو لېسې ته پورته شو. خلیلزی پر۱۳۴۹ل په لویه څارنوالۍ کې د څارنوال په توګه وګومارل شو. وروسته يې د چاردهي ولسوالۍ د څارنوال او بیا یې د کونړ، میدان- وردګو، لغمان، کندوز او ننګرهار ولایتونو د څارنوالۍ د رئیس په توګه دندنې ترسره کړې دي. له۱۳۶۵ـ ۱۳۶۹ل پورې یې د افغانستان د لویې څارنوالۍ د لومړي مرستیال په توګه دنده ترسره کړه. د مرستیالۍ ترڅنګ د افغانستان د اساسي قانون د شورا غړی هم و.

د ډاکټر نجیب الله د حکومت تر راپرځېدو وروسته په پېښور کې د آریانا پوهنتون د حقوقو او سیاسي علومو پوهنځي استاد شو. ارواښاد عبدالهادي خلیلزی په ۱۳۹۰ل کې د کابلبانک قضیې د تصفیې د مدیر په توګه د افغانستان بانک او نړیوال بانک له خوا وګومارل شو. تر ۸ میاشتو دندې وروسته د ځینې سیاسي فشارونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

له امله له دندې ګوښه کړی شو. په دې تصفیه کې د ارواښاد خلیلزي فعالیتونه د ځانګړې ستاینې وړ دي، چې ځینی یې د ۱۳۹۱ل د تلې په ۲۷ مه د یوه رپوټ په ترڅ کې د جمهوري ریاست مقام ته وړاندې کړي وو او یوه کاپي یې د خبریالانو په واک کې هم ورکړې وه.

ارواښاد خلیلزی د ارواښاد نصیرالله مومند په یادغونډه کې

د کوز کونړ ولسوالۍ یو سپین ږیری شیخ محمدحسن د خلیلزي په اړه وایي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

شیخ محمد حسن له سید امرالله امېد سره د مرکې پرمهال

((د خلیلزي په خټه کې کرم، شجاعت، مینه او پاکوالی اخښل شوي وو. د غریبانو او مظلومانو مګرتیا یې کوله او ظالم ته یې تل په بد نظر کتل. د عدالت او انصاف پر مهال یې د خپل او پردي هیڅ پروا نه ساتله. خلیلزی ځیرک پښتون، عالم، قومي مشر او جرګه مار انسان و. خبرو به یې پر خلکو ډېر اثر درلود. د چا د زور او زر تر تاثیر لاندې نه راتۀ. د خپلوۍ په پاللو کې بې مثله و.))

عبدالهادي خلیلزي ته درې مطبوعاتي جایزې ورکړل شوي، د افتخار دوه مډالونه، د خپلواکۍ د شپېتمې کلیزې نښان او د غازی

(c) ketabton.com: The Digital Library

امان الله خان د ستوري لوړ دولتي نښان يې هم تر لاسه کړی دی. پر درېيمو درجو څلورو ستاينليکونو هم نازول شوی دی. څو ځله پر نقدي مکافاتو اخيستو هم بريالی شوی دی.

دا لومړني ښوونځي د اروانښاد خليلزي په هلوځلو تأسيس شوي دي: د دېوه گل د چلس، د اسعدآباد د هډوال، د چنار، د برگمتال د آپسي، د نورگل د اربټ، د غازي آباد، شوماش، اسعدآباد او د څپري لومړي ښوونځي. لېسو ته د عمراخان او نرنگ د منځنيو ښوونځيو ارتقا هم د خليلزي د هلو ځلو محصول دی.

اروانښاد خليلزي د لويې څارنوالۍ په استقلاليت، د ستاژ د کورس په تأسيس، د کريمنال تخنيک ادارې په تأسيس او د څارنوالۍ اداري او مسلکي تشکيلاتو په لوړولو کې هم د يادولو وړ هڅې کړې دي.

خليلزي د ايران، عراق، کوېټ او روسيې هېوادونو ته رسمي سفرونه کړي دي. سعودي عربستان ته يې هم د حج د فريضې ادا کولو په موخه د يوه ۲۵۰ کسيز پلاوي په ډله کې د حاجيانو د خدمت او لارښوونې لپاره د ځمکې له لارې سفر کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عبدالهادي خليلزي تر لنډمهاله اداري وروسته د لومړي ځل لپاره د جمهوري رياست څوکۍ لپاره ځان نوماند کړ.

خليلزی په علمي- سياسي شخصيت سربېره يو ليکوال او شاعر هم و، چې دا آثار يې چاپ او افغاني ټولنې ته وړاندې شوي دي:

۱ـ څارنوال: په دې اثر کې د څارنوالۍ تشکيلات، د څارنوال دندې او په افغانستان او نورو هېوادونو کې د څارنوال موقف په پرتليز ډول څېړل شوی دی.

۲- ښځه په اسلام کې: د دې اثر موضوعات د ښځو په شرعي حقوقو راڅرخي او هره موضوع يې په قرآني آيتونو او نبوي احاديثو روښانه شوې ده.

۳- پوډريان او زموږ مسووليتونه: په دې اثر کې د نېشې په لاملونو، زيانونو او د مخنيوي په لارو چارو يې ښه څېړنه شوې ده.

۴- قرآن حکيم او نني پرمختگونه: په دې اثر کې اوسمهاله پرمختگونه په قرآني آيتونو کې څېړل شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۵- په افغانستان کې حقوقي نظام ته یو لنډه کتنه: په دې اثر کې د نورمحمد تره کي له حکومت څخه د برهان الدین رباني تر حکومت پورې په حقوقي نظام کې پر تغییراتو بحث شوی دی.

۶- په افغانستان کې بهرنۍ لاسوهنې: په دې اثر کې د امیر امان الله خان له واکمنۍ څخه د حامد کرزي تر واکمنۍ پورې سیاسي مسایل تحلیل شوي او د بهرنیو هېوادونو لاسوهنې یې څېړلې دي.

۷ـ د خلیلو قبیله: په دې کتاب کې یې د خلیل قبیلې شجره په منظم او مسلسل ډول راوړې ده.

۸- نجم الاولیاء: دا د محمدګلاب ننګرهاري او اروانباد خلیلزي ګډ اثر دی، چې منځپانګه یې د نجم الدین اخونزاده پر ژوندانه او جهادي هڅو راڅرخي.

۹- د افغانستان د لومړیو ولسمشریزو ټاکنو بهیر: په دې اثر کې لیکوال د وروستي ټاکنیز بهیر نیمګړتیاوې په ګوته کړې دي.

۱۰- صاحب الحق (مثنوي): په دې منظوم اثر کې خلیلزي د خپل پلار فقیرالله (صاحب الحق) ژوند او اصلاحی هڅې په نظم کې بیان کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د زړۀ داغونـه مـې کـم نـۀ دي د يعقـوب د زړۀ نـه
هغه ورک کړی و خپل زوی زما نه پلار ورک شـو

۱۱- ځولۍ: دا د اروابناد خليلزي شعري ټولگه ده. خليلزی په شعر و شاعرۍ کې ځان د ننگرهار د چپرهار د للمې د غلام رحمان (جرار) شاگرد بولي.

۱۲- حضرت انسان ۱۳ـ په اسلامي قانون کې د اعدام شرايط ۱۴ـ يادونه ۱۵ـ غزل ۱۶ـ گلپاڼې ۱۷ـ وطن۱۸ او ارمان يې نور آثار دي.

د اروابناد خليلزی ځينې ناچاپ آثار هم لري، چې دا دي:

۱ـ اسلامي لاربنوونې ۲ـ د اسلام حقوقي بنيادونه۳ـ اخلاق۴ـ د خود اراديت حق (خپلواکي)۵ـ جهاد او هجرت ۶ـ هندوستان ۷ـ باجوړ ۸ـ د ميينو راز (شعري غونډ)۹ـ پاربدلی احساس(شعري غونډ) ۱۰ـ يهوديت او نصرانيت په قرآن کې ۱۱ـ د شپې يادونه (د کيسو مجموعه) ۱۲ـ ليلی مجنون (مثنوی) ۱۳ـ زما ژوند ليک او ۱۴ـ ترمې اوبنکې (شعري غونډ).

دا هم د اروابناد خليلزي د نثر يوه بېلگه:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د علامه مولانا کاموي علمي مقام

په پښتو کې یوه لنډۍ ده، چې وایي:

ســـــتا د ښایســـــت ګلونـــــه ډېـــــر دي
څـولۍ مـې تنګـه زه بـه کـوم کـوم ټولمـه

هر کور، هره سیمه، هر قوم او هره قبیله ځانګړې ویاړونه او یادونه لري او راتلونکي نسلونه وربانديې فخر کوي، یاد یې تازه ساتي او حساب وربانديې کوي او دا د هر چا حق دی. بې له شکه زموږ په ګران هېواد افغانستان کې د لوی ننګرهار په باب هم خاص امتیازات وجود لري او ویاړونه یې له چا پټ نه دي.

د سکندر غاښونه په اسمار کې وتلي دي، چې د کونړ په ولایت کې یوه ولسوالي ده، برایډن د ننګرهار د ولایت په لاره په طورخم بانديې په یو نېکر کې وتلی، مغلو په همدې لاره کې ماتې خوړلې ده. روسانو د کونړ په ولایت کې سر خوړلی دی او داسې نورې ډېرې وړې غټې شته، چې پرې ویاړو.

زموږ د لوی ننګرهار په ولایت کې که کونړ په خاص ډول د سیدجمال الدین افغان ټاټوبی دی، خو د کامې ولسوالي که له یوې خوا زرخیزه او حاصل خیزه ده؛ نو په خاص ډول د دیني علماءو

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکز هم دی، ځکه چې ډېر جید علماء په کې تېر شوي دي، چې په مجموع کې د لوی ننګرهار لپاره ویاړ دی او خلک ورباندې نازېږي. که زه په هر یوه باندې څه وایم نو بې له شکه او مبالغې چې حق به یې ادا نه شم کړای، ځکه چې زه اوس پوره روغتیا نه لرم او له بله پلوه په تفصیلي توګه د دغې سیمې د علماءو په باب کافي معلومات راغونډول ضروري دي، چې دا دواړه عوامل د دې سبب دي، چې په ځانګړې توګه یې په دې لنډ تنګ وخت کې د بري تر لاسه کول ناشونی کار ګڼم؛ نو ځکه خو یوازې په دې لیکنه کې د مرحوم علامه مولانا غلام نبي کاموي رحمة الله علیه په باب یو څه لیکل وکړم. خدای دې له ما سره مرسته وکړي، چې په نسبي ډول مې د دوی حق ادا کړی وي.

ارواښاد عبدالهادي خلیلزی د ورپېښې ناروغۍ له امله د ۱۳۹۴ل کال د چنګاښ پر شلمه د روژې د مبارکې میاشت په ۲۴ مه نېټه د پېښور په یوه روغتون کې له دې نړۍ سترګې پټې کړې او د کونړ د خوګۍ ولسوالۍ په فقیرکوټ کې د جلال آباد- اسعدآباد د عمومي سړک تر څنګ په خپله پلرنۍ هدیره کې خاورو ته وسپارل شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- امین، دیانتدار، مؤدب او سپېڅلی افغان و.
- د حق په ویلو کې یې د هیچا پروا نه کوله، خپل پردی او مقام نامقام ورته په دې ډګر کې یو ډول وو.
- اوږ وخت یې د پوهنې په ډګر کې هېوادوالو ته صادقانه خدمتونه وکړل.
- که ښارنوال و؛ نو تر څنګ یې ښه لیکوال، شاعر او ادیب او فرهنګپال شخص هم و.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

که له زلمونه پوره نه شوه
گرانه وطنه جینکۍ به دې ساتینه

یوازې اوسمهال نه ده، چې دلته او هلته د ژوندانه او هېوادني خدمت په هر ډگر کې د ټولنې د مهربانه پوړ استازې تر سترگو کېږي؛ بلکې له ډېر پخوا راهیسې دې مهربانه او زړه سواندي پوړ له ښوونکیتابه تر نوابیو او پاچاهیو پورې درنې درنې او له مسوولیته ډکې دندې ترسره او د هېواد او هېوادوالو د خدمتونو ویاړمنې جوغې ورپه سر شوې دي. دا پوړ په ټولنه کې ډېر مهم او ډېر حساس دریځ لري. په هره ټولنه کې باید دا پوړ وپالل شي، مرسته او ملگرتیا یې وشي، حقونه یې ورکړی شي او نظریاتو ته یې په درنښت وکتل شي؛ ځکه د بشري تاریخ په اوږدو کې همدې

(c) ketabton.com: The Digital Library

پوړ په خپله نرمه غېږه کې پیغمبران، امپراتوران، واکمنان، نوابغ، عالمان او د ټولنې هر پوړ روزلی دی. ښځینه پوړ ته که د روزنیز بهیر د مخکښ ویاړ ورپه برخه دی؛ نو غوره او سالمې مشاورې هم پاتې شوې دي. ښې معقولې او ګټورې مشورې یې هم ورکړې او مشورو یې رغنده او سالمه ګټه هم درلودلې ده.

په افغاني ټولنه کې تر اوسه دې پوړ ته هغسې پام نه دی شوی، لکه چې لازمه ده؛ خو له نېکه مرغه چې ښځې له پامه هم نه دي غورځول شوې. ځینو خو یې په خپل همت او مېړانه د هېوادني خدمت په بېلابېلو ډګرونو کې ځانونه داسې راځلولي چې هېواد او هېوادوال به پرې تل ویاړي. زموږ په ټولنه کې ځینې داسې ښځې هم شته چې د کورنیو چارو د سمبالښت تر څنګ یې په مهمو دولتي څوکیو هم کار کړی دی.

جنرال خاټول هم له دغو ښځمنو څخه یوه ده، چې د افغانستان د هوايي ځواکونو د پراشوټ په برخه کې د کار اوږده مخینه لري.

جنرال خاټول د رواني لمریزې پېړۍ د دریيمې لسیزې په وروستیو کې د کابل په زاړه ښار کې د سردار محمدعثمان

(c) ketabton.com: The Digital Library

محمدزي کره نږۍ ته سترګې غړولي دي. لومړنۍ زده کړې يې په مستوره غوري او بي بي حليمه کې بشپړې او بيا په ۱۳۵۸ل کې د کابل له آريانا لېسې څخه فارغه شوې ده. بيا د حقوقو او سياسي علومو په پوهنځي کې شامله شوه؛ خو دا پوهنځی يې همداسې په نيمه کې پرېښود او له خپلې لېوالتيا او خوښې سره سم يې د هوايي ځواکونو په پراشوټو کې د لسانس تر کچې زده کړې وکړې.

خاتول وايي: زه يوه ورزشکاره وم او په هغه وخت کې نورو مسلکونو زما دا تنده نه شوه خړوبولای؛ نو زما لپاره ښه مسلک همدا و.

خاتول په همدې څانګه کې د ماسترۍ ډيپلوم هم تر لاسه کړی او په ۱۳۶۳ل کې يې د افغانستان په پوځ کې د پراشوټ په برخه کې پر کار پيل کړی دی. جنرال خاتول وايي:

په دې لاره کې مې ډېر کړاوونه ګاللي دي؛ خو ډېره بده خاطره مې داده چې د ډاکټر نجيب الله په دوره کې يوه ورځ زما پراشوټ چا قصداً جړ کړی و، نه پوهېږم چې ولې خو که رقابت هم وي بايد رقابت اخلاقي بڼه ولري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د يوې مور په توګه وياړم، چې لږ تر لږه خو مې د خپل هېواد لپاره د يو پوځي شخص په توګه خدمت کړی دی؛ خو په دې دندې کې مې له خپلې مور سره ډېر ظلم کړی؛ ځکه کله چې به ما په پراشوټي تمرين کې ځان راغورځاوه، نو مور به مې بيمارو (بې بي مهرو) يا بلې تپې ته ختله چې ما وګوري چېرته رالوېږم او ژوندی پاتې کېږم که نه.

خاتول وايي: زما مور هم تعليميافته وه او کورنۍ مې هم ډېره روښانفکره وه؛ نو زما په روزلو او هڅولو کې مې د مور او کورنۍ ډېره ونډه وه.

خاتول وايي: زه نه غواړم ووايم چې د کوم ځای يم، ځکه پښتنه يم، افغانه يم، مسلمانه يم؛ نو دا کفايت کوي او هر چېرته چې يم، د هماغه ځای يم، افغانستان ګرده زما کور دی. زه پر خپله ژبه، پر خپل قوم، پر خپل ملي لباس او کولتور ډېر وياړم. په ملي لباس کې څو ځله په پراشوټ کې هم را کوزه شوې يم.

خاتول له خپل مسلک سره زښته زياته مينه لري او په دې برخه کې يې ځان ان تر نړيوالو سياليو رسولی دی، هغه وايي: په لسګونو مډالونه مې تر لاسه کړي دي او له نړيوالو اتلانو سره مې

(c) ketabton.com: The Digital Library

هم دوستانه سیالۍ ترسره کړې. په لسګونو ستاینلیکونه او کېونه هم راکړی شوي دي.

جنرال خاتول په ۱۳۸۴ل کې د نړۍ د اتلې ښځې لقب هم ګټلی دی.

دا پوځې مېرمن له ټولو افغان ښځمنو غواړي، چې یوازې د کور چارو په سمبالښت بسنه ونه کړي، بلکې تر کور بهر د خپلو ورونو په څېر کار وکړي او ترڅنګ یې د خپلو کوچنیانو روزنې ته کلکه پاملرنه وکړي.

جنرال خاتول وایي:

د ګران هېواد راتلونکې به د همدغه پوړ په لاس کې وي او که خدای مه کړه سم ونه روزل شي؛ نو د هغه مهال افغانان به هم د جهل او ناسمې روزنې له امله زموږ په څېر په کړاونو او ناورینونو کې ښکېل وي.

خاتول د علم او پوهې او په ټوله کې د ترقۍ لوړ پوړ ته د نرینه و رسېدل هم د ښځمنو له برکته بولي، په دې اړه یې په ځانګړي دفتر کې دا لوړپیغامه شعار ځړېدلی دی:

مرد از دامن زن به معراج میرسد

(c) ketabton.com: The Digital Library

خاټول يوه مدبره او د وخت له روا غوښتنو سره ځان عياروونکې مېرمن ده. هغه د طالبانو پر مهال د نورو افغان ښځمنو په څېر پر سکوی او خياطۍ بوخته وه؛ خو کله چې ورته بيا د خپلې مسلکي دندې لاره هواره شوه؛ نو بيا د افغانستان له اتل پوځ سره مله او تر اوسه پورې د هېواد پر ژغورنه او ساتنه بوخته ده.

جنرال خاټول وايي: کله چې له الوتکې په پراشوټ کې ځان راغورځوم؛ نو له يوه ځانګړي حالت سره مخامخېږم، ډېر خوند ترې اخلم او داسې محسوسوم لکه په اوبو کې چې لامبو وهم؛ خو ځمکې ته له رارسېدو د مخه ډېره ځير اوسم او ټول حواس مې د بدن په تعادل ساتلو بوختوم، هسې نه چې کوم هډ مې مات شي.

د جنرال خاټول د شخصيت له يو بل اړخ سره زياتره هېوادوال نااشنا دي؛ جنرال خاټول شاعره هم ده، ځينې شعرونه يې ورسره خوندي دي؛ خو ځينې يې بيا د پوځي بوخت ژوند له امله ورک کړي او يا يې د دې ډګر پاللو ډېر وخت نه دی موندلی.

خاټول د شعر پر هنر سربېره د يو بل هنر څښتنه هم ده. ځانې خطاطه هم ده او تر څه بريده میناتوره هم. لاندينی شعر چې د

(c) ketabton.com: The Digital Library

یوه ځانګړې وخت او حالت انځورنه په کې شوې ده؛ دا یې خپل دی، خو نه غواړي، چې د هغه حالت او ځای په اړه څه ووايي.

د پورتني شعر میناتوري او خطاطي یې د خپلو نریو؛ خو ځواکمنو ګوتو محصول دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د افغان کماندویي هوايي ځواکونو لومړۍ افسره ده.
- د افغان کماندویي هوايي ځواکونو لومړنۍ جنراله ده.
- زیارکښه او پر هېواد مینه جنراله ده.

❋❋❋

❋❋❋

(c) ketabton.com: The Digital Library

افغانستان خورا ښه استعدادونه او شخصیتونه درلودل او لا لري یې؛ له بدمرغه چې نه ترې پخوا سمه او مناسبه ګټه واخیستل شوه او نه ورته اوس هغسې پاملرنه او لار هوارونه کېږي، چې باید ورته وشي. ډېر داسې انګېري، چې افغانانو په وروستیو بدمرغیو کې ملتپالنه او وطندوستي بایللې ده؛ خو لا هم داسې مړونه شته چې هېوادنۍ مینه یې په رګونو کې غورځنګونه وهي. د خپل هېواد خړې دښتې او مېرې ورته د جنت باغونه ایسي او د نورو اساطیري ډوله ښارونه ترې هېروي. له همدغسې شخصیتونو څخه یو هم **حمید هلمندی** دی.

حمید هلمندی د عبدالاحدخان زوی او د اخترمحمد لمسی دی، چې له آره د هلمند د ناوې له بارکزیو څخه دی؛ خو هلمندی وایي، چې زه د ټول افغانستان یم، ټول افغانستان زما کور او وطن دی؛ دا

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې د نیکه پلار مې له هلمنده کندهار ته له محمدایوب خان غازي سره راغلي و، چې په میوند کې یې انګریزانو ته ماتې ورکړه، له هماغه وخته په کندهار کې استوګن شو او نیکه مې په کندهار کې زېږېدلی؛ خو تر اوسه لا په کندهار کې په هلمندیو یادېږو؛ نو ځکه زه هم هلمندی تخلص کوم.

هلمندي لومړنۍ زده کړې د کندهار په مشرقي لېسه کې ترسره کړې او بیا د کندهار له احمدشاه بابا لېسې څخه فارغ شوی دی. لسانس یې په۱۹۷۹م کې د هندوستان له ډهلي سکول اف ایکنامیکس Delhi School of Economics څخه اخیستی دی. ماسټري یې هم له همدغه ځایه په بزنس منجمنټ کې ترلاسه کړې ده. بیا یې په امریکا کې د ښار جوړولو په څانګه کې زده کړې کړې دي او هلته یې د کلفورنیا په Simi Valley of California ښار کې کورونه جوړ کړي دي؛ نو ځکه خو یې د ښار جوړولو په ډګر کې زیاتې تجربې تر لاسه کړې دي. ده دا مینه او هیله درلوده که یو وخت ده ته لاره هوارېږي؛ نو دی به خپلې تجربې په خپل هېواد افغانستان کې تطبیقوي او هماغه لاره ورته هواره شوه، چې په پایله کې یې عینو مېنه رامنځ ته او هېواد پرې ښکلی شو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عینو زموږ د هېواد یوه ننګیالۍ مېرمن وه، وایي چې یو مهال احمدشاه بابا د هندوستان په یوه سفر ووت، د عینو مېړه هم په هغو عسکرو کې و، چې له احمدشاه بابا سره تلل. احمدشاه بابا له سفره بېرته بریالی راوګرځېد. لښکر چې یې کندهار ته رانږدې شو، شپه رادبره شوه. هغه امر وکړ چې همدلته شپه تېره کړي او سبا د ورځې په ښه شان او شوکت ښار ته ننوځي. د مېرمن عینو مېړه د شپې له خوا له نور لښکر څخه پټ خپل کور ته لاړ، د کور دروازه یې وټکوله. مېرمن عینو دروازې ته ورغله، ویې پوښتل: څوک یاست؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سپاهي ځان وروپېژانده، هغې بیا وپوښتېده: څنګه راغلې؟ احمدشاه بابا څه سو؟ لښکر مو بریالی سو؟

مېړه یې وویل: که مو لښکر بریالی سوی نه وای؛ نو زه به هم تا ته ژوندی راغلی نه وای، د پښتنو لویه سوبه په برخه ده...

عینو بیا پوښتنه وکړه: نو تاسو ولې یوازې راغلي یاست؟ نور لښکر څه سو؟

مېړه یې ورته وویل: د بابا په امر لښکر ښار ته نږدې پروت دی، چې سبا د ورځې په رڼا کښې ښار ته ننوځي. زه ستا مینې ناکرار کړم او تر هغو د مخه راغلم، اوس ژر دروازه رابېرته کړه چې سره ووینو...

عینو ورته وویل: ته تر چا نازولی وې؟ چې ملګري دې پرېښوول او د بابا د امر پر خلاف راد مخه سوې، ما ته راغلې! آیا ستا نورو ملګرو ښځې نه درلودې؟ او که په سینو کې یې زړونه نه وو؟

دا ټول وو، خو هغو نه غوښتل د بابا د امر مخالفت وکړي...

مېرمن عینو ورته کړه: که سبا نورې پښتنې مېرمنې خبرې شي، ما ته به څه وایي؟! دا ډېر لوی پېغور دی، هیڅکله تا ته دروازه نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

بېرته کوم، ځه بېرته لاړ سه! تر هغه زما لیدل پر تا حرام دي، چې بېرته لاړ نه شې او سبا د احمدشاه بابا تر بېرغ لاندې له خپلو نورو ملګرو سره یو ځای را نه سې.

مېږه د خپلې ننګیالۍ مېرمنې له پېغوره وشرمېده، بېرته لاړ خو خېمې ته نږدې څوکیدارانو ونیوه او سبا ته یې د احمدشاه بابا مخې ته وروست. څوکیدارانو عرض وکړ چې دا سپاهي له اجازې پرته د شپې کور ته تللی و.

احمدشاه بابا پوښتنه ځنې وکړه، سپاهي چې څه لیدلي او اورېدلي وو، ټول یې احمدشاه بابا ته وویل.

بابا د هغې مېرمنې پر پښتنواله او افغاني احساس باندې شاباسی ووایه. د هغې په درناوي یې د دې عسکر ګناه هم وروبخښله، مېرمن عینو ته یې یو کارېز ورو باخښه چې تر اوسه د" عینو کارېز" په نامه مشهور دی. دا کارېز د کندهار ښار ختیځ ته د یو پړاو په واټن لیرې پروت دی.

نو شته دي، د هلمندي په څېر مېرمنې، چې د مېرمن عینو نوم ته یې نړیوال شهرت او تلپاتې بڼه وروبخښله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینو میني ښارګوټی، چې د افغانستان په نورو ولایتونو او ان سیمه کې یې ساری نه لیدل کېږي، د نړۍ د نورو پرمختللو هیوادونو د ښار جوړونې په سټنډرډ او معیارونو برابر ښارګوټی دی. که څوک د عینو میني ښار ته لاړ شي نو هیڅ فکر نه شي کولای، چې مونږ دې په افغانستان کې داسې ښارګوټی ولرو. اوس سمدلاسه انسان ته دا فکر پیدا کېږي چې د دې ښارجوړونې تر شا هرو مرو د وطن یو فکر او یوه مینه شته دی او یو چا د دې ښار مفکوره له یو ځای نه دلته راوړې ده.

د عینو میني ښارګوټی چې د ښار جوړونې ټول نورمونه لکه د ژوندانه چاپېریال، کانالیزیسون، تفریحي ځایونه، ښکلي سرکونه، د غریبو، متوسطو او شتمنو کسانو لپاره بېلابېل استوګنیز کورونه یې په کې د افغانستان له شرایطو سره برابر په نظر کې نیولي دي؛ ښوونځي، روغتون، کلینیکونه، تجارتي ساحې، سوداګریز مرکزونه، د فضله موادو زېرمې، ډېر ښه امنیتي تدابیر، د ځوانانو لپاره سپورتي او تفریحي کلپونه، ښکلي مېلمستونونه، هوټلونه، د هند د انډیاګېټ په څېر ښکلې دروازه او داسې نورې اسانتیاوې په کې هم په پام کې نیول شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د عینو مینې ښارګوټی، یوازې فزیکي پرمختیا نه ده بلکې دلته د یو فکري تحول لپاره لاره هواره شوې ده، چې هره ورځ په زرهاو ځوانان او کورنۍ دا ښارګوټی ګوري. کورنۍ له خپلو ماشومانو سره په امن او ډاډمنه فضا کې ګرځي او د یو ښاري کلتور تربیه زده کوي.

د عینو مینې ښارګوټی د افغانستان نورو سیمو ته د ښار جوړونې یو ډېر ښه ماډل کېدای شي؛ خو د مادي ستونزو ترڅنګ د افغانستان بیروکراسي او د افغانانو زیاتره منفي لرلید تل د دې وسیله ګرځي چې په افغانستان کې د دا ډول پرمختللیو پروژو مخه ونیول شي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د دغې پروژې کار ښځنګه پيل شو او تر اوسه يې کوم کارونه سرته رسېدلي دي، موږ د دغې پروژې له اصلي طراح، حميد "هلمندي" سره بږغېږو، چې د دې پروژې په پلي کولو کې يې ډېرې ستونزې ګاللي دي.

هلمندی وايي:

((کله چې موږ په ۲۰۰۲م کې کندهار ته راغلو، د کندهار په ښار کې ډېر زيات درملتونونه وو. که مبالغه ونه شي؛ نو د هرو لسو کسو په سر يو درملتون موجود و.

موږ متوجه شو، چې وقايوي طب ته هيڅ توجه نشته او هم د کندهار سهيل خوا ته شنې ساحې ورځ تر بلې له منځه ځی او

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک پرې کورونه جوړوي؛ خو د کندهار ښار شمالي سیمه چې ړاګونه وو هسې بې استعماله پاتې وه. په دغه وخت کې محمود کرزي او ما غوښتل، چې د کندهار په ښار کې یو روغتون جوړ کړو. هغه بهرنی ټیم، چې له موږ سره راغلی و، هغه بهرنیان هم مریضان شول؛ نو موږ ته یې وویل، ښه به دا وي چې په وقایوي طب باندې کار وکړو نه په معالجوي طب باندې. ځکه مخکې له دې چې خلک مریضان شي باید د مریضۍ مخه ونیول شي.

ښاغلی هلمندی له شاه محمود میاخېل سره د مرکې پرمهال

(c) ketabton.com: The Digital Library

ما ورته وویل چې ځرنګه زه په ښارجوړونې کې تجربه لرم؛ نو په ښار جوړونې باید فکر وشي. په همدې ورځ د کندهار د ښاروالۍ یو انجینر چې کریم نومېده موږ ته یې وویل چې د داؤدخان په وخت د استرالیایانو په مرسته د کندهار لپاره یو ماسټرپلان جوړ شوی و او د ښار په شمال کې ځمکه د ښار د پراخوالي لپاره ځانګړې شوې وه، چې دغه سیمه د E زون په نامه یادېده. د سرک شمالي برخه استوګنیزه سیمه وه او سوېلي برخه یې د صنعتي پارک لپاره وه، چې شنه ساحه به له منځه نه ځي.

د کندهار والي ګل اغا شېرزي په هماغه ماښام موږ مېلمانه کړي وو. موږ ورته د ښار د پراختیا په اړه معلومات ورکړل او هغه هم زموږ د دې پلان ملاتړ وکړ، چې کندهار ولایت باید ښاروالۍ ته صلاحیت ورکړې. وروسته د کندهار والي دا مسأله له مرکزي حکومت سره مطرح کړه او هغوی هم دا تایید کړه؛ خو دا پرېکړه یې وکړه چې د دې ښار جوړونه دې داوطلبۍ ته ورکړي او د ابادۍ پیسې دې د ځمکې د خرڅلاو له لارې لاسته راوړل شي. په هغه وخت کې زیاتې کمپنۍ نه وې، په داوطلبۍ کې زیاتره سیمه ییزو کمپینو تر درېو میاشتو پورې برخه واخیستله. د

(c) ketabton.com: The Digital Library

پروژې داوطلبي د "افکو" په نامه يوې کمپنۍ وګټله. موږ بيا د امريکا له مشهورې کمپني د Bowman Construction Company سره تماس ونيوه، چې په ښار جوړولو کې يې مهارت درلود. هلته يوې افغانې انجينرې " سهيلا" هم کار کاوه، له دې کمپنۍ سره مو قرارداد وکړ، چې د دوی لپاره د عينو مينې د ښار نقشه جوړه کړي. موږ ورته له دې ځايه معلومات او ډېټا (Data) لکه د سيمې توپوګرافي، د خاورې خاصيت، د ونو د ډولونو، د خلکو د اړتياو او کولتور په اړه او GPS کواردينات برابرول. زيات وخت دوی په دې پلان کار وکړ، چې بالاخره په نهه مياشتو کې يې د عينو مينې ماسټرپلان او بزنس پلان جوړ کړ.

همدارنګه موږ په کلفورنيا کې له يوه وړوکي بانک سره چې د OPEC په نامه يادېده د درېو ميليونو ډالرو لاين اف کرېډټ يا د پور اخيستلو موافقه وکړه او له ما څخه يې د يو بل امريکايي ملګري په شمول، چې John Howell نومېده ضمانت واخيست؛ خو موږ يوازې ۱،۴ ميليونه ډالره له بانک نه پور واخيست او افغانستان ته مو راانتقال کړ. د نور پور اخيستلو اړتيا پيدا نه شوه،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه موږ دلته وکړای شول، چې د عینو مېني د ځمکې له خرڅلاو نه عاید ترلاسه او د عینو مېنې ماستر پلان تطبیق کړو.))

حمید هلمندی وایي:

((چې هغه وخت د افغانستان حالات د داسې غټو پروژو د تطبیق لپاره برابر نه وو؛ نو موږ له زیاتو سیاسي او سیمه ییزو ستونزو سره مخامخ شو. لازم تعمیراتي مواد او مجرب کاریگر لکه ترکاڼ، بناء، رنګمال، پایپکار، انجینر او داسې نور هم نه وو، چې موږ د هغوی په واسطه دا ماستر پلان تطبیق کړی وای؛ نو د یوه مېخ لپاره به مو هم پاکستان او نورو سیمو ته سفرونه کول، چې تعمیراتي مواد پیدا او کندهار ته یې راوړو.))

حمید هلمندی وایي:

زه یو وخت په کندهار کې له پښې سره څو ځلې کښېناستم چې یوه ګول ګیلماله جوړه کړي؛ خو هغه ونه شو کړای چې هغسې ګیلماله جوړه کړي؛ نو اړ شو چې هغسې ګیلماله له امریکا نه راوړي. په دې توګه زما ډېره انرژي لګېده، چې نور ځنګه تربیه کړم او موږ باتجربه کارګر ولرو. زه اړ وم چې هره ورځ کارګرو ته پلان جوړ کړم او بیا یې څارنه وکړم چې دوی

(c) ketabton.com: The Digital Library

خپل پلان سم تطبيقوي که نه؟ ډېر زيات کار او نظارت ته اړتيا وه، ځکه په هغه وخت کې هيڅ نه وو او فني ظرفيت ډېر ټيټ و.

حميد هلمندی وايي:

چې پخوا له موږ سره تقريباً زرو کسو پاکستانيانو او ايرانيانو کار کاوه؛ خو اوس له موږ سره يوازې څلور کسه بهرنيان کار کوي او نور ټول کارگر افغانان دي.

دا به د افغانستان خلکو ته ډېره عجيبه ښکاري، چې د ښار ښه ډيزاين پر امنيت باندې خاص تاثير لري. د عينو مېنه په همدې معيار جوړه شوې ده، که څه هم په سل گونو کسان له بهر نه د ښار ليدو ته راځي او يا دلته مېلې جوړوي او چکرې وهي؛ خو د عينو مېنې د ښار امنيت په اسانۍ سره خوندي وي.

عينو مېنه تر شل زره جرېبو زياته ځمکه لري، چې پنځلس شپاړس زره جرېبه ځمکه يې د کورونو او بلډينگونو جوړولو لپاره ځانگړې شوې او نوره يې سرکونو، شنې ساحې او تفريحي پارکونو ته ځانگړې شوې ده. که موږ لوړپوړې ودانۍ جوړې کړو؛ نو د عينو مينې ښار د دېرش زره کورونو جوړونې ظرفيت هم لري. اوس تقريباً پنځه زره کورونه هلته جوړ شوي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هلمندی وايي چې د افغانستان د نورو ښاروونو ښاروالان او انجينران بايد دا سيمه له نږدې وګوري او هغه تجربې چې دوی دلته په کاميابه توګه تطبيق کړې دي، په خپلو سيمو کې تطبيق کړي. د بېلګې په توګه دوی يو جوړ شوی کور په شپږ زره امريکايي ډالرو له ځمکې سره غريبو کورنيو ته ورکړی دی. دا په خپله د دغو کورنيو د ماشومانو په روزنه هم تاثير لري، چې په يوه ښه سيمه کې لوی شي او د دغې سيمې له پرمختګ نه ښه روحيه واخلي.

په عينو مېنه کې اوس اته ښوونځي شته او نور هم په پلان کې دي. شخصي ښوونځي هم په کې شته او دولتي هم. د ملالۍ په نامه پوهنتون په کې شته، افغان ترک لېسه هم په کې ده. د افغان ترک د ښځو ښوونځی هم په کې فعال دی، چې په ټول افغانستان کې ساری نه لري. همدا رنګه د افغان امريکايي پوهنتون لپاره هم ځای جلا شوی دی. د عينو مېنې د ښار ترڅنګ د کندهار پوهنتون د وسعت لپاره هم ۱۴۰۰ جريبه ساحه لري، چې دا اوس يې په کې څه کار هم پيل کړی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حمید هلمندی وايي دومره نجونې چې د عینو مبنې په ښارګوټي کې ښوونځیو ته ځي که مبالغه ونه شي نو هومره د ټول کندهار نورو مکتبونو ته نه ځي.

ښاغلي هلمندی وايي چې د عینو مېنې په ساحه کې د اوبو تحفظ ته ځانګړې پاملرنه شوې، چې څنګه د باران اوبه راوګرځوي، تر ځمکې لاندې یې زېرمه او پاکې یې وساتي. په دې اړه د افغانستان په نورو ښارونو کې هیڅ پاملرنه نه ده شوې او نه د افغانستان په نورو ښارونو کې د Hydrostatic ټیسټ رواج لري، چې د اوبو د جاذبې د قوت یا Gravity ټیسټ وکړي او له انرژۍ لکه برق او ماشین پرته له اوبو څخه ګټه واخستل شي. موږ د عینو مېنې ټولې ونې د همدې سیستم په ذریعه خړوبوو. که څه هم پر دې سیستم په لومړي سرکې یو څه لګښت شوی، چې زېرمه تونونه او د تصفیې سیستم مو جوړ کړی؛ خو وروسته دا کار لګښت نه لري او دوامداره بڼه لري چې ونې خړوبې کړي.

هلمندی وايي چې په افغانستان کې تل د انرژي د زیاتوالي لپاره غوښتنه ډېره ده؛ خو هیڅوک کار نه کوي چې د انرژۍ د استعمال غوښتنه راکمه کړي. دی وايي که تاسې عینو مېني ته وګورئ نو

(c) ketabton.com: The Digital Library

موږ ټولې ونې د ختيځ او لوېديځ په امتداد کښېنولې دي، ځکه بادونه تل له جنوب څخه رالوځي او په دې توګه موږ د عينو مېنې په ښارګوټي کې د زياتې تودوخې مخه نيولې ده. دا د دې معنی لري چې د زياتې انرژۍ د لګښت مخه مو هم نيولې ده. که دا ونې نه وي ښايي يو کور لس ساعته ايرکنډېشن ته اړتيا ولري؛ خو د دغو ونو په کښېنولو سره دوی پنځه ساعته ايرکنډېشن ته اړتيا لري چې دا ډول ساده کارونه د انرژۍ په سپما کې ډېره ګټه لري.

همدا رنګه هغه وايي چې د کورونو په ډيزاين کې هم هڅه شوې ده چې د زياتې انرژۍ د لګښت مخه ونيسي.

دی وايي: دا نهايت ظلم او جنايت دی چې د کورونو د کموډونو او تشنابونو اوبه څوک د باران له اوبو سره ګډې کړي. موږ دغه اوبه د پورته سيستم په ذريعه تصفيه کوو او د هغو په واسطه بېرته ونې خړوبوو. همدا رنګه د دهٔ په وينا د دنيا په مډرنو ښارونو کې دا نه شته چې د سرکونو په غاړه دې لښتې وي ځکه دا لښتې ډکېږي او تشول يې ګران کار دی. خلک يې لښتي ته ورغورځوي او ښاروالي يې ترې بېرته راغورځوي چې دا کار همداسې دوام مومي؛ نو د دې لپاره بله چاره هم شته چې تاسو يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

عملاً په عینو مېنه کې لیدلای شئ. هلته سرکونه څنډو ته هیڅ لښتي نه لري. که د عینو مېنې ښارګوټي کې هر څومره باران وشي؛ نو هیڅ اوبه نه ضایع کېږي او ټولې اوبه په خپله د ځمکې له خوا جذبېږي او د هیچا لپاره مزاحمت نه کوي، ځکه موږ د سرکونو ترڅنګ لښتي نه لرو او د ځمکي لاندې مو د باران د اوبو لپاره پایپونه غځولي دي.

حمید هلمندی وایي چې د افغانستان ښارونه ډېر لګښت والا جوړ شوي دي او د ښار جوړوني نورمونه یې هیڅ په پام کې نه دي نیولي. دی وایي چې د کابل ښار د اوبو سیستم ډېر خراب دی. موږ غواړو په عینو مینه کې داسي پایپونه ولګوو چې ونو ته هوا ورکړي، چې بدبویه امونیا له منځه یوسي او په نایټرېټ یې بدل کړي. د زراعت لپاره همدا اوبه ډېرې ښې دي. د دې لپاره موږ د پایپونو جوړولو فابریکه جوړه کړې ده.

موږ تر اوسه د عینو مېنې په ښار کې تقریباً درې سوه کیلومتره سرکونه پاخه کړي دي او تقریباً درې سوه کیلومتره نور سرکونه پخولو ته اړتیا لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلي هلمندي له ښار جوړونې پرته په نورو ډګرونو کې هم کار کړی دی. دی ښه پوهه او پراخه تجربه لري او ورسره یې متمدنه نړۍ هم ښه مطالعه کړې ده. هلمندی وایي کله چې زه په لومړي سر کې افغانستان ته راغلم؛ نو د کندهار د انګورو بڼونه ډېر خراب وو، زیاتره یې چپه شوي وو، له کرغېړنو جنګونو وروسته وچکالیو هم خورا سخت ځپلي وو او هیڅ صادرات یې نه درلودل. ما په دې برخه کې په کار پیل وکړ، شپاړس ډوله د انګورو تاکونه مې له امریکې نه راوړل، چې پوست یې سخت و او د ساتلو ښه وړتیا او مقاومت یې درلود. هغو ته مې رشد ورکړ، چې اوس یې هم شپږ اوه ډوله مروج دي. دا د دې لپاره چې د نورو هېوادونو لکه چیلي، برازیل او امریکا له انګورو سره د دوبۍ په مارکېټ کې رقابت وکړی شي.

زما تر کار د مخه په کندهار کې بڼونه یوازې د انګورو د تولید لپاره وو، د حیواناتو واښه او خپله خوراکه به یې له نورو لیرې ځایونو څخه واردوله. ما خلکو ته دا وښودله چې څرنګه د انګورو د تاکونو په منځ کې شپیشتې، لوبیا او سایبین وکري چې هم خپلو کورنیو ته پروټین او خوراکه برابره کړي او هم د خپلو

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځارويو لپاره د وښو خوراکه. يعني د Intercropping يا په يوه وخت کې د څو نباتاتو کرلو، نوې طريقې مې دوی ته وښودلې، چې ښه نتيجه يې ورکړې ده.

هلمندی وايي چې د عينو مينه اوس په ځان بسيا ده، بهرنيانو ته زياته اړتيا نه لري او افغانان کولای شي چې دا پروژه په مخ بوځي.

زه اوس غواړم خلک په دې پوه کړم، چې له وچو او شاړو ځمکو څخه څنګه ګټه واخلي. د بېلګې په توګه موږ تحقيقات وکړل چې پسته او زيتون په وچو ځمکو کې ښه نتيجه ورکوي؛ نو موږ غواړو چې د دې پروژو د پراختيا لپاره کار وکړو. پروسږکال مې د پستې ۱۱۵ بڼونه جوړ کړل. ښوون يا زيتون هم ښه نتيجه ورکړې ده، ځکه په کال کې يوازې دوه درې ځله اوبو ته اړتيا لري او د انګورو په څېر نازدانه نه دي.

ما په نورو مېوه جاتو هم کار کړی دی، املوک مې له لغمانه راوړل چې ښه نتيجه يې ورکړې ده. ناک مې له فراه څخه راوړل، چې د هغو نتيجه هم ښه ده. اوس غواړم، چې په حيواني او انساني غذاو باندې کار وکړم او هغو ته پراختيا ورکړم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی هلمندی وايي:

له ټولو ستونزو سره سره د عينو مېنې پروژه يوه ښه بېلګه ده، که دولت داسې پروژې په نورو ښارونو کې عملي کړي؛ نو د دولت لپاره به ډېره سودمنه تمامه شي. د بېلګې په توګه زه وايم چې د عينو مينې په ښار کې ښاروالۍ او يا برېښنا رياست هيڅ لګښت نه دی کړی؛ خو دوی ته له دغې پروژې نه عايد راځي. همدا ډول د فوايد عامې او پوهنې رياستونو هلته يوه افغانۍ هم نه ده لګولې؛ خو په عينو مېنه کې ښوونځي او سرکونه جوړ شوي دي، چې هم خلکو ته کار پيدا شو او هم د ميليونونو ډالرو پانګې د فرار مخه ونيول شوه.

د کندهار په نورو سيمو کې امنيت خراب دی خو په عينو مېنه کې امنيت له ډېر کم پرسونل سره هم ښه دی. چې امنيت ښه دی يوازينی علت يې د ښار د ډيزاين مسأله ده، ځکه د عينو مېنې نه د وتلو او عينو مېنې ته د راننوتلو لارې لږې دي.

حميد هلمندی وايي: افغانستان ډېر زيات ظرفيت لري، چې پر ځان بسيا شي، د دې پر ځای چې افغانان نورو هيوادونو ته لاړ شي او هلته درانه او ستونزمن کارونه وکړي؛ ان د نورو هېوادونو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کسان کولای شي، دلته کار وکړي. دی وايي چې د يو هېواد په انکشاف کې پوهه ډېره مهمه ده. په ځانګړي ډول د کرنې په برخه کې خودکفايي زياتې پوهې ته اړتيا لري، چې موږ څنګه له خپلو ځمکو، اوبو او بشري منابعو څخه مؤثره ګټه واخلو.

دی وايي چې افغانستان ته تراکتور تقريباً شپېته کاله پخوا راغلی دی؛ خو د افغانستان بزګران اوس هم په سمه توګه د تراکتور په استعمال نه پوهېږي.

هلمندی وايي که څه هم زه د عينو مېني په ښار کې دېرش سلنه سهم لرم؛ خو يوه روپۍ مې هم بېرته بهر ته نه ده وړې او خپله برخه ټول عايد مې بېرته د عينو مېني په ښار جوړولو کې لګولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- یو نوښتګر، فعال او وړ افغان شخص دی.
- لومړنی شخص دی، چې په هېواد کې یې په نړیوال ستنډرډ برابر یو ښارګوټی طرح او ډیزاین کړ.
- تر جنګونو وروسته یې د کرنې په برخه کې په کندهار کې نوښتګرانه فعالیتونه وکړل.
- د عینو مېنې له درکه لاس ته ورتلونکې خپله ونډه ټوله پانګه په هېواد کې ساتي، چې دا یې د ملي مفکورې او وطنپالنې غوره بېلګه ده.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

پیاوړې اراده، لوړې او ملي موخې، روا حقونه او تر ځنګ یې خلوص هغه څه دي، چې د انسان برى تضمینوي، ځکه خو د داؤدخان دا مقوله ډېره مشهوره شوې، چې:

تصمیم د بري لومړی شرط دی

هر ستونزمن کار د اسانېدو شتونتیا لري، خو قوي هوډ لرل او ستونزو ته اوږه ورکول یې بنسټیز شرط دی. وایي چې یوه سوبمن د یو ځای په نیولو کې له ماتې سره مخامخ و، څو ځله یې زور وازمایه خو برى یې نه شو په برخه. د سوچ او فکر پر مهال یې یو مېږی ولیدۀ، چې په لسګونو ځله یې د خپلې توښې یو توکی لوړ ځای ته خېژاوه؛ خو زور یې نه رسېده، تر څه ځایه ورپورته کولو وروسته به بېرته ترې رالوېده. مېږي قوي هوډ لارۀ، بیا بیا یې هماغه کار کاوۀ، چې په ترسره کولو نه بریالی کېدۀ. مېږي تر ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

زيار او پرلپسې هڅو وروسته وکړی شول، چې هغه خوراکي توکی خپل زېرمه تون ته ورپورته او خوندي کړي.

سوبمن چې کله دا حال وليدۀ، له دې يې يو مثبت الهام واخيست، خپلو هڅو ته يې دوام ورکړ او په پای کې يې د هغه په پام کې ځای ونيوۀ.

د قوي هوډ څښتان ماتې نه مني او چې څوک ماتې نه مني؛ نو تل بريالي کېږي؛ **حليمه خزان** هم د دغسې هوډ څښتنه مېرمن ده. دغسې هوډ د بريا تر منزله رسولې او د خپلې ټولنې لپاره يوه بېلګه يې مېرمن ګرځېدلې ده. يوازې ښځمنې نه بلکې نرينه يې هم په نامه وياړي او د هغې په نيولې لارې نورو ښځمنو ته د تګ سپارښتنه کوي.

د پکتيا يو مدني فعال ډاکټر عبدالهادي "حماس" د خزان په اړه وايي:

((حليمه خزان د پکتيا د نجونو په تاريخ کې لومړنۍ نجلۍ ده، چې ښوونې او روزنې ته يې مخه وکړه او نورو نجونو او د

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاغلی ډاکټر حماس له امان الله امان سره د مرکې پر مهال

هغو پلرونو ته یې دا ذهنیت ورکړ، چې خپلې لوڼې ښوونځیو او زده کړو کولو ته پرېږدي. که چېرې خزان دا جرأت نه وای کړی، چې ښوونځي ته لاړه شي او ان د نرینه و تر څنګ زده کړو ته دوام ورکړي؛ نو نن به په پکتیا کې د ښځینه ښوونځي نوم نه و. دا د خزان برکت و، چې د پکتیا غونډې دوډپال ولایت نن د نجونو زیات ښوونځي لري. په مرکز ګردېز، احمدآباد، سیدکرم او ځمکنیو ولسوالیو کې اوسمهال ښځینه لېسې شته او هر کال ترې ډلې ډلې نجونې فارغېږي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ډاکټر حماس وايي:

((حليمه خزان لومړنۍ مېرمن ده، چې په پکتيا کې يې د ښځو چارو د رياست دنده پر غاړه واخيسته. همدا رنګه له ښځو سره د خزان د ناستو پاستو او هڅو پايله وه، چې په پکتيا کې د ښځو شوراګانې رامنځ ته شوې. نن همدغه ښځې کولای شي، چې د هېواد او هېوادوالو لپاره په هره برخه کې کار وکړي او خپل نظرونه له نورو سره شريک کړي. خزان د پکتيا نالوستي او کره ښځې لاسي صنايعو ته وهڅولې، چې د خپل لاس په زيار پر ځان بسيا شي. زه خزان په پکتيا کې د ښځينه زده کړو بنسټ اېښودونکې ګڼم. دا هم د هغې يو وياړ دی، چې ټول عمر يې په زده کړو او د زده کړو په عاملو کې تېر کړ. هغه يو وخت د ولسي جرګې ټاکنو ته هم نوماند شوې وه. دا فعاليتونه د هغې سياسي حرکتونه هم ګڼلای شو.))

د پکتيا يو بل مخور شخص استاد احمدجان" فيضي" د خزان په اړه داسې وايي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

استاد احمدجان فیضی له امان الله امان سره د مرکې پر مهال

((فکر کوم چې ۱۳۴۴، ۴۵ یا ۴۶ کال و، چې زموږ شاگرده وه او له نهم ټولگي فارغه شوه. یوه بله خور یې هم ورسره وه، سلیمه نومېده، هغه هم فارغه شوه. خزان ډېره صادقه او رښتینې ښځه ده، ډېره پیاوړې ښځه ده. دوی اصلاً د درې اوسېدونکي دي، خو خزان په گردېز کې پیدا شوې ده. پلار یې هم یو مطبوعاتي او روشنفکر سړی و. خزان یو سیاسي ښځه هم گڼلای شو، چې په دې وروستیو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې عملاً د سياست ډګر ته راووته. دا هم ډېر ښه کار دی او د خزان حق و، چې يوه لېسه د هغې په نامه شوه.

حليمه خزان د محمدخزان لور په (۱۳۳۱ل) کې زېږېدلې ده. په ۱۳۳۸ل کې په ښوونځي کې شامله او په ۱۳۴۷ل کې له نهم ټولګي څخه فارغه شوې ده. هغه وخت په ګردېز کې له نهم ټولګي څخه پورته د ښځينه و د زده کړې لپاره کومې مؤسسې نه وې؛ نو حليمې خزان مجبوراً د عبدالحی ګردېزي په نرينه لېسه کې له هلکانو سره يو ځای تر دولسم ټولګي پورې زده کړې وکړې. بيا يې ورپسې په دارالمعلمين کې دوه کاله پښتو ادبيات ولوستل. له۱۳۴۸- ۱۳۵۷ل پورې په "وړانګه" جريدې کې د ښځو د برخې چلوونکې وه.

له ۱۳۴۸- ۱۳۸۴ل پورې يې د ښوونې او روزنې په ډګر کې خپلې ټولنې ته خدمت کړی دی. په ۱۳۸۱ل کې د ښځو چارو رئيسه وګومارل شوه؛ خو د پوهنې رياست د موافقې له مخې يې د ګردېز د ښځينه لېسې د مديرې په توګه تر ۱۳۸۴ل پورې دنده ترسره کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د پوهنې په ډگر کې د خزان د زیاتو او ارزښتناکو خدمتونو له امله د هغې په ژوندانه، په۱۳۸۲ل کې د سلواغې په ۲۷د گردېز د ښځینه و ښوونځی رسماً د هغې په نامه ونومول شو.

په ۱۳۸۳ل کې له افغانستان څخه د لسو ښځو په ډله کې د نوبل جایزې ته هم نومانده وه. په ۱۳۵۲ل کې یې د ممتازې ښوونکې په نامه لومړی درجه ستاینلیک تر لاسه کړی دی.

په ۱۳۸۲ل کې یې یو ځل بیا د غوره مدیرې په توگه لومړی درجه ستاینلیک تر لاسه کړ. د ښو خدمتونو له امله ورته د دولت له خوا د عمرې لگښتونه او د سفر اسانتیاوې هم برابرې شوې او په۱۳۸۴ل کې یې د حج مبارکه فریضه ادا کړه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حلیمه خزان د خپلو ګلالیو ښځینه شاګردانو په منځ کې

د مالېزیا هېواد ته یې په یوه پوهنیز پروګرام کې د ګډون لپاره هم سفر کړی دی.

خزان تر ۱۳۹۲ل پورې په پکتیا کې د ښځو چارو رئیسه وه. په دې دوره کې یې د دولت، نړیوالې ټولنې او مرستندویه مؤسسو په مرسته د ښځو د اقتصادي وضعیت د ښو کولو، د روغتیایي ستونزو د لیرې کولو، د کاري ورتیاو د لوړولو او د بېسوادۍ د لمنځه وړولو لپاره د پام وړ اغېزناک کارونه ترسره کړي دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- د پکتیا په څېر په دودیزه پښتنې ټولنه کې د ښځینه زده کړو د مخکښې او لار خلاصوونکي ویاړ ور په برخه دی.
- د هغې په هڅو په پکتیا کې ښځینه شوراګانې رامنځ ته او ښځینه یې د لاسي صنایعو ودې ته وهڅولې.
- ټول عمر یې د پوهنې په خدمت او په ځانګړي ډول د ښځو په ښوونه او روزنه کې تېر کړی دی.
- په پوهنیز ډګر کې د غوره خدمتونو له امله، د هغې پر ژوندانه یو ښوونځی د هغې په نامه نومول شوی دی.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

که يې د افغانستان کشمير وبلو؛ نو لا به مو هم کميني کړې وي؛ ځکه وايي هر چا ته خپل وطن کشمير دی؛ خو رښتيا چې د افغانستان تر ټولو ښېرازه او ښکلې غرنۍ دره ده. مست ردودنه، رڼې چينې، ګڼ ګور ځنګلونه اوښېرازه طبيعي منظرې يې له انسانه زړه تروړي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځپانده راسا يې پر سينه د ښامار په څېر په غورځنګونو راروان دی او له ډېرې مستۍ له خولې سپين ځګونه بادوي. د هسکو غرونو له څوکو يې لوړالوته مرغان د خپلواکۍ سندرې زمزمه کوي؛ نو طبيعي ده چې داسې سيمه به داسې څېرې زېږوي، چې پښتني شال شي او چې هر پېغله ترې ورلاندې وځي نو **مستوره** شي.

د شال د کلي ژمنۍ منظره چې له ډېر ليرې يې انځور اخيستل شوی دی

مېرمن مستوره شال د سيدعبدالرزاق لورپه ۱۳۰۹ل کال کې د کونړ د اسمار په شال کلي کې زېږېدلې ده. په شپږ کلنۍ کې يې

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیک لوست پیل او د هماغه وخت دودیزې زده کړې یې وکړې. مستورې شال د مروجو دیني او ادبي علومو ډېر کتابونه له خپل پلار څخه لوستلي وو. مېرمن مستوره شال له ۱۳۴۰ل کال را وروسته یې په کابل راډیو کې د ویاندې په توگه دنده درلوده. د هنر او ادبیاتو په څانگه کې د دندې پرمهال یې د پښتو او دري ژبو له ادبیاتو سره ښه اشنایي پیدا شوه؛ نو خپل استعداد یې په ادبي نثري ټوټو کې د ادب مینه والو ته هم وښوده. په وطن کې د کورنی جنگ جگړو د شروع کېدو سره سم پېښور ته مهاجره شوه. په پېښور کې به یې په ادبي او علمي غونډو کې گډون کاوه. مستوره شال ښه شاعره هم وه، "پوړنی" یې چاپ شوې شعري ټولگه ده. نور اشعار یې هم د هېواد په مطبوعاتو کې دلته او هلته خپاره شوي دي. د شعر یوه بېلگه یې دا ده:

روښانه شپه

خیالونو د اسمان نه مې گلونه را وربېږي
غوټۍ د تبسم دي چې زما لور ته غوړېږي
دا شپه ده د شبقدر چې جهان رڼا رڼا دی
که ستا د مخ څراغ مې د زړهٔ خونه کې بلېږي
ای شمعې ژړا پرېږده په خندا زما سره شه

(c) ketabton.com: The Digital Library

پتنگه غورځه پرځه بې تابي مې دې خوښېږي
نن مسته صراحي شوه د ساقي لوري ته خاندي
شراب چې دې د مينې ښکلو سترګو کې چورلېږي
ای غمه لرې لرې ځه له مانه لرې لرې
نن خوښه هم خندانه ټول جهان راته مسکېږي
زه ځار شمه له تانه له ځانه راته ګرانه
راځه راځه چې خاندو دا وختونه نه ټالېږي

❋❋❋

سوز او ساز د سُر په خمخانه کې د شراب لرې که نه؟
د خوارو په حال سوې زړه کباب لرې که نه؟
سرګمه لالهانده ته د هجر په تيارو کې؟
رڼا د يار و لوري ته شهاب لرې که نه؟
ټناکې زړه دپاره چې له يوسره پولۍ وي
د رباب په عاطفې کې زړه حباب لرې که نه
چې ګرځې اواره په سم غر او بيديا کې
د عشق لېونو ته کوم تناب لرې که نه؟
چې ورکه دې خودي کړي بېخودۍ کې خودنما شي
منم دې وايه داسې پېچ و تاب لرې که نه؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

سجده د احترام چې شي تکرار و ملکو ته
اې خدایه وایه بل هسې تراب لرې که نه
میخوره او مدهوشه په خوبونو د غفلت کې
را پاڅېږه بیدار شه څه حساب لرې که نه
اواز د بقا خېژي د فرهاد د تېشی غږ نه
په عشق کې د شېرینې هسې تاب لرې که نه
چې درس د سوز او ساز وي مستورې په راز و نیاز کې
پتنګ د ښکلې شمعې ته کتاب لرې که نه؟

***

د افغان دښمن ته

افغان هیڅکله بې غیرته یادېدلی نه شي
هر څه مني خو بې ننګي هیڅ وخت منلی نه شي
د خپل وطن او د ناموس او آزادۍ دپاره
سرور کوي خو بې پتۍ کې ژوند کولی نه شي
په قوي عزم چې افغان کله میدان ته تللی
لکه زمری په مخه ځي شوک یې نیولی نه شي
واوره غلیمه ای غداره د افغان دښمنه!
ګیدړان هیڅ وخت په زمرو حملې کولی نه شي
ته به ترڅو په هغه، دغه افغانان غولوې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خلک اوس پوه دي څوک په دروغو غولېدلی نه شي
که دې په توره شپه کې هر څه غلا کول له موږه
په رڼا ورځ کې غلې نور چا نه پټېدلی نه شي
هلته او دلته لوی ټبر د لوی افغان اوسېږي
د لوی افغان پوښتنۍ هیڅ رنګه ماتېدلی نه شي
د پښتنو او تاجکانو سره یو میدان کې
افغانان یو ځای قربانېږي په شاتللی نه شي
زموږ د ننګ، د ورورولۍ او د غیرت لاسونه
سره مضبوط دي په هیڅ شان جدا کېدلی نه شي
یا به افغان په خپله خاوره کې خپلواکه اوسي
یا به شي مړ خو باداري د چا منلی نه شي
افغانۍ خویندې افغاني ورونو پګړو ته کله
د چا د بد او ټیټ نظر کتل زغملی نه شي
د ننګ ناموس کار کې شریکې افغانۍ مېرمنې
ځې به جهاد ته کور کې نورې کېناستلی نه شي
زما پتمنو پښتنو، تاجکو ورونو واورئ
د مستورې د ننګ نغمې، چې چوپېدلی نه شي

❊❊❊

(c) ketabton.com: The Digital Library

مستوره شال یوازې ښه ویانده او شاعره نه، بلکې ښه نثرلیکونکې هم وه. د نثر یوه بېلګه یې دا ده:

د خدای شمع

په توره تروږمۍ کې چې هیڅ نه ښکاره کېدل او ما د کټ یو ګوټ او بل ګوټ لټاوۀ او ډېره ناآرامه وه، ستا له خوا راته په ډېر خوږ آهنګ کې داسې وویل شو:

"اې د زمانې په تورو پردو کې نغښتې او ورکه موجوده! یو وار د خدای شمعې ته وګوره ". د دې آواز په اورېدو ماستا و لور ته په غیرارادي ډول وکتل؛ خو د یوې مختصرې نګاه نه زیات زما سترګو د هاغه تېزو زرینو وړانګو دلیدو تاب رانۀ وړ، وبرېښېدلې او زر یو بله کښېښودلی شوې چې تا بیا په خپله ملکوتي لهجه غږ وکړ:

"آه! آه! د خدای شمعې، د خدای شمعې، دې خوا، دې خوا، زر وګوره ".

تا زما سترګې لږې غوندې د خپلې رڼا سره آشنا کړې او په نیم خلاص طور مې ستا و لورته وکتلی شو. ومې لیدل چې ستا له هرې

(c) ketabton.com: The Digital Library

خوا ښخه داسې لمبې پورته کېدلې، چې له سوځوونکي اور سره يې ډېر فرق درلود او له تاښخه سر تر پایه د نور ښندنه شروع وه. ما ستا نوراني مخ په خپل کم طاقته نظر په هغو تېزو شعلو کې یو وار یو نظر ولیدهٔ او... ته څومره ښایسته وې چې زه دې ځان له توصیفه عاجزه وینمه او فقط دومره قدرې ویلی شم:

" ای د خدای شمعې! ستا رڼا، ستا جلوه، ستا جمال او ښایست او ستا هر صفت د انسان له تصوره هسک او پور ته دی، ځکه چې ته د خدای شمع یې او زما ژبه ستا له وصفه عاجزه وه. هو! ما ولیدلې چې تا دواړه ښکلې سترګې چې له هیڅ شي سره یې تشبیه نه شي کېدلای، زما و لور ته نیولې او په ډېر عمیقانه طور دې راته کتل او ما ځان ستا په رڼا کې بل راز لیدهٔ، چې ناڅاپه تا خپل زرین او لرزان ورزونه خواره کړل او په داسې حال کې دې چې زما ښخه ځان ورک، محوه او زه بې حسه ومه راباندي وغوړول او خپلې پر حرارته منګولې دې زما په سینه کې ښخې کړې، زما سینه دې دوه پلې او څیرې کړه او هلته د زړه په تخت کښېناستې او دا ځکه چې تهٔ د خدای شمع وې او زما زړهٔ هم د خدای تخت و، زه دې وښورولم او ودې ویل: " زه د خدای شمع یم! د حقیقت د پلټنې

(c) ketabton.com: The Digital Library

روڼا، د شعر ملکه، ته په رڼا د عالم هره ذره کې د خدای عظمت ووينه، د خدای د قدرت کور زما په رڼا ليدل کېږي، ځه! زما په رڼا د خدای کور ته ځان ورسوه...! ".

مېرمن مستوره شال د ۱۳۷۷ل کال د وږي پر نهمه په پېښور کې وفات شوه او په کونړ کي خاورو ته وسپارله شوه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځانګړې کارنامې:

- هغه د افغانستان د راډيو په تاريخ کې لومړنۍ ښځينه پښتو وياند وه.
- هغه يوازې وياند نه وه، بلکې هغه شاعره او ليکواله هم وه.
- پر هېواد، پښتنو او پښتو مينه مېرمن وه، چې دا ورته د ميراث په توګه راپاتې وو.

***

***

(c) ketabton.com: The Digital Library

ماخذونه

١. اندړه، ښېړنياره راضيه، د سيدبهاؤالدين مجروح ژوند، افکار او آثارو ته کتنه، د ښېړندوی علمي رتبې ته د ترفيع لپاره، ناچاپ، ١٣٨٨ل. بېلابېل مخونه.

٢. آريانا دايرة المعارف، د دايرة المعارف رياست، د افغانستان د علومو اکاډمي، دويم ټوک ١٣٨٧ل، ٢٢٩- ٢٣٠مخونه.

٣. آريانا دايرة المعارف، د دايرة المعارف رياست، د افغانستان د علومو اکاډمي، څلورم ټوک ١٣٩٠ل، ٧٥٤-٧٥٥مخونه.

٤. آريانا دايرة المعارف، د دايرة المعارف رياست، د افغانستان د علومو اکاډمي، پنځم ټوک ١٣٩٢ل، ١٢مخ.

٥. بېنوا، عبدالرؤف، اوسني ليکوال(بشپړ متن) علامه رشاد خپرندويه ټولنه، کندهار، ترتيب او زياتونې مطيع الله روهيال، ١٣٨٨ل کال.

(c) ketabton.com: The Digital Library

٦. پښتو، اتم ټولګي، دويمه ژبه، د پوهنې وزارت، د تعليمي نصاب د پراختيا او درسي کتابونو د تأليف لوی رياست، ١٣٨٩ل، ٧٧-٧٩ مخونه.
٧. د افغانستان کالنۍ، د اطلاعاتو او کلتور وزارت، د نشراتو رياست، له ١٣١٥- ١٣٥٧ل پورې بېلابېلې ګڼې.
٨. د سولې اتلان، توانمندي، د نويو تعليماتو پرمختيايي مؤسسه، ١٣٩٣منی، له ٤٦- ٥٠ مخ پورې.
٩. دريځ، امين الله، افغانستان در قرن بيستم، دانش خپرندويه ټولنه، ١٣٧٨ش.
١٠. رفيع، حبيب الله، هغوی چې بيا نه راځي، راټولوونکی محمدنبي تدبير، مومند خپرندويه ټولنه، جلال اباد، ١٣٩٤ل.
١١. شمشاد مجله، د ١٣٧٧ ش کال ١-٢ ګڼه. ١٦٥مخ.
١٢. طنين، ظاهر افغانستان در قرن بيستم، تهران، چاپ اول ١٣٨٤ش.
١٣. غبار، مير غلام محمد، افغانستان در مسير تاريخ. چاپ دوم، پيام مهاجر، ايران، قم،اسد ١٣٥٩ش. ص ٨٢٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

١٤.غمخور، عبدالله، د غمخور کليات، د افغانستان د کلتوري خدمتونو اداره، ملت پريس لاهور، ١٣٨٠ل.
١٥. کاموي، قضاوتپوه دوکتور عبدالمالک، شخصيت و ميراث علمی و فرهنگی علامه مولوی غلام نبی کاموی، انتشارات نعمانی، ١٣٩۴ش.
١٦.مظهري ملورو، کبرا، پښتنې ليکوالې او شاعرانې، لومړی ټوک، د افغانستان د علومو اکاډمي، ددولتي مطبعه، ١٣۶۶ل.
١٧.مولايي، ميراحمد، خاطرات و تاريخ(افغانستان ١٣۴۴-١٣٠٢هـ.ش) انتشارات هوای رضا، تهران، ١٣٨٠هـ.ش.
١٨.http://www.khorshed.org

(c) ketabton.com: The Digital Library

مرکي:

۱. جلالي، علي احمد، د غلام جيلاني جلالي زوی، ۷۶ کلن، د کورنيو چارو پخوانی وزير، ۲۰ دسمبر ۲۰۱۶م کال کابل.

۲. ځل، جنرال سيد نور الله، د پوليسو اکاډمۍ پخوانی قوماندان، ۶۷ کلن، ننگرهار، رودات، ۱۳۹۵، سرطان ۲۵ مه.

۳. حاجي شيخ محمد حسن د عبدالحسين زوی د ننگرهار ولايت د کوز کنړ د شگي د قريه اوسېدنکي.

٤. حاجي نبي هوتک، نالوستی د شبرغان ښار اوسېدونکی، ۸۲ کلن. حميد هلمندی، مرکه ۱۳۹۵د تلې ۱۶مه، کابل، افغانستان.

۵. حماس، ډاکټر عبدالهادي د غلام سرور زوی د پکتيا ولايت د احمدآبا ولسوالۍ د سلام خيلو کلي اوسېدونکی، ۴۰ کلن.

٦. خاتول، جنرال خاتول، سردار محمدعثمان محمدزي لور، شاوخوا ۵۷ کلنه.

(c) ketabton.com: The Digital Library

۷. رفیع، خېړنوال حبیب الله د نصرالله زوی د میدان وردګو ولایت د سید آباد ولسوالۍ د آبدرې کلي اوسېدونکی، ۷۱ کلن.

۸. غلجی د محمدجان زوی، د کونړ پخواني اسمار د بارګام اوسېدونکی، ۷۵ کلن، نالوستی.

۹. فیضي، استاد احمدجان، د فیض محمد زوی د پکتیا ولایت د مرکز اړوند د ملک خېلو کلي اوسېدونکی، ۷۱ کلن.

۱۰. قاضي، ولید غوث الدین د عبدالقادر قاضي زوی، ۴۵ کلن، ۲۰۱۶م نومبر ۳۰مه، کابل.

۱۱. معلم عبدالهادي د عبدالرؤف زوی د لغمان اوسېدونکی، ۶۸ کلن.

۱۲. میا سیداحمدشاه د میانواب شاه زوی، ننګرهار سور رود، د ننګرهار ولایت اداري کارمند، ۷۹ کلن.

۱۳. نعیم، نادر د سردار عزیزنعیم زوی، ۴۲کلن، ۱۳۹۵لړم۱۲، چارشنبې، کلوله پشته، برج برق سیمه، کابل افغانستان.

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library